

ภาคผนวก ก
การสืบค้นสมุนไพรที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน

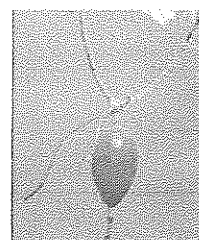
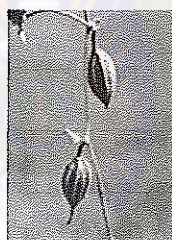
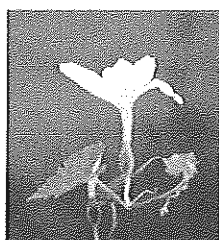
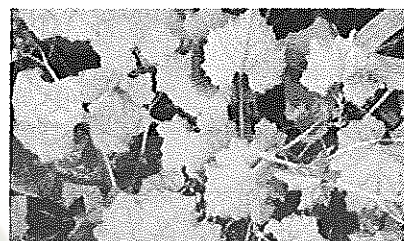
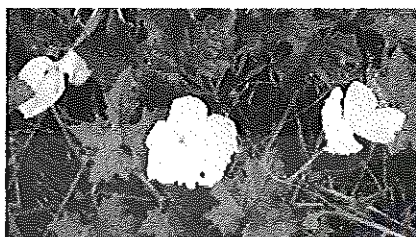
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1. กะตอม (กระตอม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gymnopetalum cochinchinense* (Lour.) Kurz

ชื่อวงศ์ : CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ขี้กาดง ขี้กาน้อย (สระบุรี) ขี้กาลาย (นครราชสีมา) ขี้กาเหลี่ยม (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ผักแคบป่า (น่าน) มะนอยจา (ภาคเหนือ) มะนอยหก มะนอยหกฟ้า (แม่ฮ่องสอน) กระตอม

ที่มา : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ทั่วไป เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นเถาไม้เลื้อยไปตามดิน เถามีขนาดเล็กเป็นร่อง ปลายเถา มีมือเป็นเส้นกลมสีเขียว งอเป็นเหมือนหลอดสปริง ยาว 14-25 เซนติเมตร ใช้เกาะ ยึด ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับกัน รูปร่างมีหลายลักษณะ เป็นรูปไต รูปสามเหลี่ยม รูปห้าเหลี่ยม หรือแฉก ขอบใบเว้าเป็นฟันเลื่อย ใบกว้าง 5-10 เซนติเมตร ยาว 7-12 เซนติเมตร เส้นใบแยกจากโคนใบจุดเดียวกัน ฐานใบเว้าลึกเป็นรูปหัวใจ มีขนแข็งปกคลุม ลูกจะสากมือ

ดอก เพศผู้และเพศเมียอยู่ในดอกเดียวกัน สีขาว ขนาด 1-2 เซนติเมตร มี 5 กลีบ โคน กลีบเป็นรูปหลอด กลีบดอกมีขนปกคลุมและมีขนาดไม่เท่ากัน เวลาดอกบาน จะมีลักษณะเป็นรูปไข่ปนรูปขนาน

ผล รูปรีหัวท้ายแหลม ยาวประมาณ 3-7 เซนติเมตร มีสัน 10 สัน ผลอ่อน มีสีเขียว ผล แก่สีส้มปนแดง เนื้อในขาวเต็มๆ มีเมล็ดสีน้ำตาล

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผล มีรสขม บำรุงน้ำดี แก้ดีแห้ง ดีฝ่อ ดีเดือด คลั่ง เพ้อ คุ่มดีคุ่มร้าย ทำโลหิต

ให้เย็น ดับพิษโลหิต บำรุงมดลูก รักษาผดผื่นหลังแท้งลูกหรือคลอดลูก ถอนพิษผิด สำแดง
แก้ไข้ ส่วนผลแก้เป็นพิษ

เมล็ด แก้ผดผื่นสำแดง กินแก้ผลไม้เป็นพิษ รักษาโรคเกิดจากการแท้งลูก ขับน้ำลายช่วย
ย่อยอาหาร

ราก รสขม แก้ไข้ บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ดับพิษโลหิต รากแห้งบดผสม
น้ำร้อนใช้ ทาถูบริเวณที่ปวดเมื่อย

ใบ นำมาคั้นเอาน้ำหยอดตาแก้ตาอักเสบ แก้พิษบาดทะยัก

เถา แก้ไข้ เจริญอาหาร โรคตีฟอย ดีเดียด ผิดสำแดง ใช้จับสั้น บำรุงน้ำนม

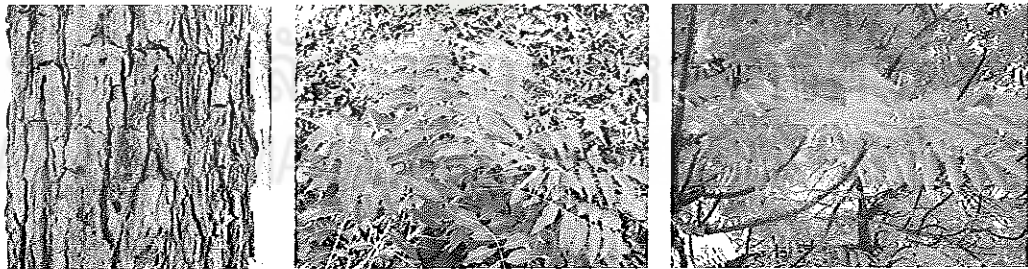
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้รักษา โรคเย็บเป็นเลือด(ยาเย็บเป็นเลือด)
รากกะดอมใช้ต้มดื่มรักษาโรคนี้แน่ (นิ้วที่มีขนาดใหญ่ในกระเพาะปัสสาวะ)

2. กะเดา (สะเดา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Azadirachta indica* A. Juss. (varsiamensis Valetton)

ชื่อวงศ์ : MELIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : กะเดา (ภาคใต้) จะตัง (ส่วย) สะเดา (ภาคกลาง) สะเลียม (ภาคเหนือ)
สะเดาบ้าน (ทั่วไป)

ที่มา : บ้านเอี้ยต ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นผลัดใบสูงประมาณ 20 เมตร เปลือกสีเทาอมน้ำตาล เรือนยอดเป็นพุ่ม
กลมทึบ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ออกสลับ ใบย่อยเรียวยาวแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบจักไม่เป็น
ระเบียบ ดอกสีขาวนวล ออกเป็นช่อใหญ่ตามปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ เกสรเพศผู้
10 อัน โคนก้านดอกติดกันเป็นหลอด ออกดอกเดือนธันวาคม-มกราคม ผลสดกลมรี ผิวบาง มีเนื้อ
ฉ่ำน้ำ ผลแก่สีเหลือง

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบอ่อน รสขม แก้โรคผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย และพุพอง

ใบแก่ รสขม บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร และฆ่าแมลงศัตรูพืช

ก้าน รสขม แก้ไข้ บำรุงน้ำดี และแก้ร้อนในกระหายน้ำ
 ดอก รสขม แก้พิษโลหิต พิษกำเดา แก้วริดสีดวง คั้นในลำคอง และบำรุงธาตุ
 ลูก รสขมเย็น บำรุงหัวใจให้เต้นเป็นปกติ และฆ่าแมลงศัตรูพืช

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบกะเดา(ยาชะดวง) ใช้รักษา โรคชะดวง
 ใบกะเดาตำเป็นผงใส่น้ำร้อนกินรักษา โรคร้อน แก่นใช้ต้มกินรักษาโรคนิวแม้ รากใช้ฝนใส่เหล้าให้
 กินเป็นยาขับสภาวะขัด อาบเป็นยาแก้โรคซาง

3. กางของ (ปีบ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Millingtonia Hortensis* Linn.

ชื่อวงศ์ : BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ต้นปีบ (ภาคกลาง) กาชะลอง (ภาคเหนือ) กางของ (ภาคอีสาน)

กางของ (มหาสารคาม)

ที่มา : อาคาร 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้นปีบถือว่าเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเล็ก ขอบเป็นจัก ปลายใบแหลม
 ดอกเป็นพวงมีสีขาว ก้านดอกเล็ก มีกลิ่นหอม แก่นของต้นสีขาวเหลือง

ประโยชน์และสรรพคุณ

เอารากสดหรือตากแห้งมาต้มเอาน้ำดื่มบำรุงปอดแก้วัณโรคหรือปอดพิการ
 แก้อาการเหนื่อยหอบได้ดี เรียกว่าทำให้ระบบการหายใจดีขึ้นได้

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กางของ (ยาเสียบท้อง) ใช้รักษา แก่นใช้รักษาโรค
 ชะดวงตั้ง(ริดสีดวงจมูก) , โรคเสียดท้องหรือปวดท้อง รากกางของ (ยาฮาก) ใช้รักษา โรคฮาก
 เปลือกกางของ (ยานิว) ใช้รักษา โรคนิวหังมวล

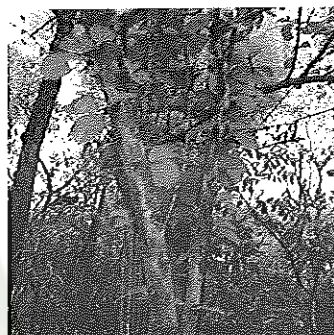
เปลือกกางของใช้ต้มรับประทานรักษาโรคนิว ใช้ใบต้มอาบเป็นยาเมาหัว (มีนศิระษะ)

4. ก้างปลา (ก้างปลา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Phyllanthus reticularis* Poir.

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ก้างปลาขาว ก้างปลาแดง ปู่เจ้าคาคลอง ปู่เจ้าขวางคลอง คาคลอง ขวางคลอง ชำคลอง (สุพรรณฯ) คำอ้าย (โคราช) ก้างปลาเครือ หมัดคำ (แพร่)

ที่มา : วัดสุนตชะฆवाल อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 7 ฟุต

ใบ ใบเดี่ยวรูปไข่หรือรี หัวท้ายมน ออกเรียงสลับกัน ขอบเรียบขนาดเท่าหัวแม่มือ ก้านใบยาว 23 มิลลิเมตร

ดอก เล็กทรงกลม ช่อละ 1-3 ออกตามง่ามใบ แยกเพศอยู่ในต้นเดียวกัน มีกลีบรองดอก 4-7 อัน สีเขียวอมแดง ไม่มีกลีบดอก

ผล นุ่ม โทกว่าเมล็ดพริกไทยเล็กน้อย ก้างปลาขาว ผลสีขาว ก้างปลาแดง ผลสุกสีดำ ขึ้นตามที่รกร้าง

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบ รสฝาดเย็น ต้มดื่ม ขับปัสสาวะ บดเป็นผงโรยสมานแผล

ต้น เปลือก รสฝาดเย็น ต้มหรือชงน้ำร้อนดื่ม แก้น้ำเหลืองเสีย ขับปัสสาวะ ฟอกโลหิต แก้บิด ท้องเสีย

ลูก รสฝาดเย็น สมานในระบบทางเดินอาหาร แก้อาการอักเสบต่าง ๆ

ราก รสฝาดเย็น ต้มดื่ม แก้หอบหืด แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ไข้ ขับพิษไข้หัว แก้ตัวร้อน แก้ไข้หวัด ขับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้ไข้รากสาด ผ่นทาแก้เริ่มงูสวัด ไฟลามทุ่ง ขยี้มดินหมา

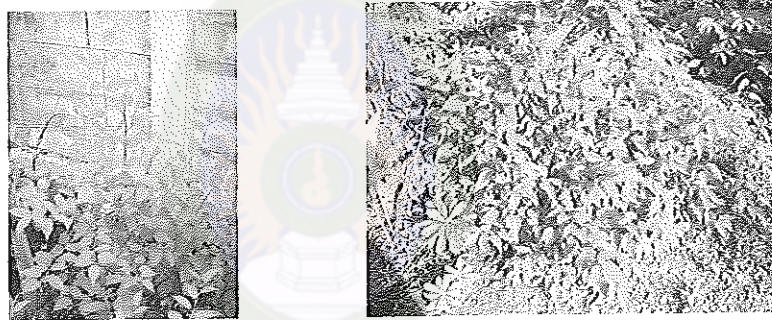
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากก้างปลาใช้ตำรับประพาทรักษาโรคนี้
ใช้รากฝนเป็นยาปัสสาวะปวด ปัสสาวะเจ็บ ใช้รากฝนเป็นยาแก้พิษ ใช้รากฝนเป็นยา
แก้เจ็บคอ ต้มกินเป็นยาแก้เจ็บท้อง รากใช้เป็นยาแก้ไม้ค้ำ (โรคคุดทะราด คือมีอาการ
เป็นตุ่มเป็นหนองเรื้อรัง) รากก้างปลา (ยาแม่เอ็ง, ยาตาสอน) ใช้รักษา โรคตาสอน
ก้างปลาดำ (ยาชะดวง) ใช้รักษา โรคชะดวง

5. ก้านตรง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Colubrina asiatica* Brongn. หรือ *Colubrina longipes*

ชื่อวงศ์ : PHAMNACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ผักคันทรง ผักก้านตง ผักก้านถึง

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 2-3 เมตร กิ่งก้านเล็กกลม สีเขียว
ใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน รูปหอกกว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 3-4 เซนติเมตร
ปลายและฐานใบแหลม ขอบใบหยัก เส้นใบมี 3 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร
ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง

ดอก ดอกขนาดเล็กสีเหลืองปนเขียว กลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกตามซอกใบ
ตามกิ่ง ก้านเรียงเป็นแถวเป็นช่อเล็ก ๆ ดอกย่อย 8-14 ดอก ดอกรูปจาน ดอกบานกว้าง
ประมาณ 0.2-0.3 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 0.3-0.4 เซนติเมตร

ผล รูปกลมแป้น สีเขียวเข้ม เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-0.6 เซนติเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

ทางอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อน นำมาต้มให้สุกรับประทานเป็นผักจิ้มร่วมกับ
น้ำพริกปลาร้าหรือน้ำพริกแดง แกงร่วมกับผักอื่น ๆ แกงกับปลาอย่าง

ทางยา ใบและเปลือกต้มอาบแก้บวมเนื่องจากไตและหัวใจพิการ แก่น้ำเหลืองเสีย
แก้เหน็บชา

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากก้านตง (ยาเลือดบ่เหือด, ยากบู่ร่ทอง)
ใช้รักษา โรคกะบู่ร่ ผักก้านตรง (ยาชควิย่ง ไปมาบ่ได้) ใช้รักษา โรคชะควิ

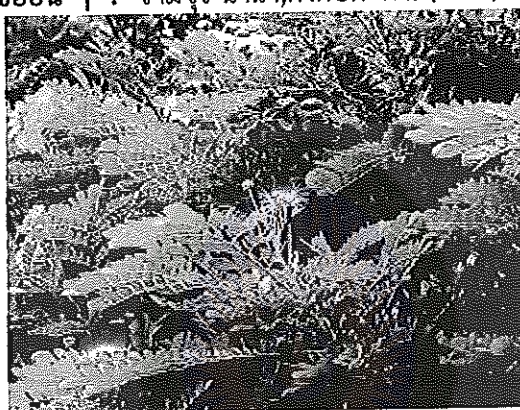
6. ก้ามปู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Albiza saman Rain Tree, Monkey Pod, East Indian*

Walnut

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : จามจุรี ฉำฉา, ตังกีบกะตาม(เขมร) ก้ามกราม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ กิ่งก้านแผ่กว้าง เปลือกต้นสีดำ เป็นเกล็ดโตแข็ง ใบ
ประกอบแบบขนนกคล้ายใบแค สีเขียวเข้ม ดอกช่อ ก้านชูเกสรตัวผู้โคนขาวปลายแดง ฝักยาวแบน
หนาเมื่อแก่สีน้ำตาลอมดำ เนื้อในสีดำนุ่มรสหวาน เหมือนเนื้อมันฝักคุณไม่นิยมปลูกในเขตบ้าน เพราะ
กิ่งก้านใบจะปกคลุมบ้าน และมีลำอองสีดำติดตามอาคารใกล้เคียง เป็นไม้ที่ปลูกง่าย โตเร็วเนื้อไม้ลาย
สวยปัจจุบันใช้ทำงานแกะสลักแทนไม้สัก

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบ รสเย็นเมา ทำให้เย็น ดับพิษ แก้ปวดแสบปวดร้อน
เมล็ด รสฝาด แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน แก้เยื่อตาอักเสบ
เปลือกต้น รสฝาด สมานแผลในปากคอ แก้ตรรกเหงือกบวม แก้ปวดฟัน
แก้ริดสีดวงทวารหนัก แก้โลหิตตกใน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากก้ามปู (ยาตาแดง) ใช้รักษา โรค

ตาแดง

7. กุ่มบก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Crateva adansonii DC. ssp. trifoliata (Roxb.) Jacobs*

ชื่อวงศ์ : CAPPARIDACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ก่าม ผักบก

ที่มา : บ้านเอ็ด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 5-20 เมตร ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ ก้านใบยาว 7-10 เซนติเมตร ใบย่อย 3 ใบ รูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 4-8 เซนติเมตร ยาว 7-12 เซนติเมตร เนื้อใบหยาบคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยง เส้นใบ 4-7 คู่ โคนรูปกลม ขอบเรียบ ปลายใบมนดอกออกตามซอกไปจนถึงปลายยอด ก้านดอกยาว 4-7 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 2-4 มิลลิเมตร กลีบดอก 4 กลีบ รูปรี สีขาวเมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อนก้านกลีบ ยาว 5-7 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้สีม่วง มี 12-18 อัน รังไข่ รูปรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1.5 มิลลิเมตร ก้านชูเกสรเพศเมีย ยาว 4-5 เซนติเมตร ผล (ขณะที่รายงาน ยังไม่ติดผล) การกระจายและนิเวศวิทยา จีน เมียนมาร์ อินโดจีน ในประเทศไทยพบทั่วทุกภาค ออกดอกช่วงเดือน ตุลาคม- ธันวาคม ขึ้นตามป่าเบญจพรรณ ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 0-350 เมตร ประโยชน์ ยอดอ่อนและดอกนำมาหมักทำเป็นผักดอง

ประโยชน์และสรรพคุณ

ราก - แก้มานกษัย อันเกิดแต่กองลม

เปลือก - ร้อน ขับลม แก้ท้องผูก แก้ปวดท้อง ลงท้อง คุมธาตุ

- ใช้ทาภายนอก แก้โรคผิวหนัง

กระพี้ - ทำให้ขี้หูแห้งออกมา

แก่น - แก่ริดสีดวง ผอม เหลือง

ใบ - ขับลม ฆ่าแม่พยาธิ เช่น พวกตะมอย และทาแก้เกลื้อนกลาก

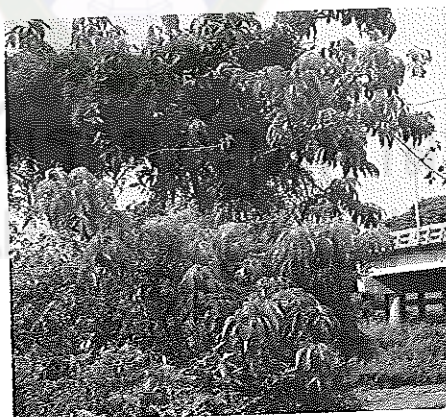
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กุ่มบก (ลมปิดตะนาส) ใช้รักษา โรคปิดตะนาส
เปลือกกุ่ม (ยาไอเจ็บหัวอก) ใช้รักษา โรคไอระคายคอก
รากกุ่มใช้ต้มรักษาโรคลงเลือดคอก ใช้เปลือกเป็นยาเอ็น

8. กุ่มน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Crateva Adansonii* CE. หรือ *C. Roxburghii* R.Br. (Syn.) หรือ
Crateve Hygraphila

ชื่อวงศ์ : CAPPARACEAE

ชื่ออื่น ๆ : อำเภอ (สุพรรณบุรี) เทาะเกาะ (กระเหรี่ยง-ตะวันตก) ผักกุ่ม
(พิจิตร ปราจีนบุรี อุตรธานี) ผักกุ่ม (มหาสารคาม) กุ่มน้ำ (ไทย ภาคกลาง ภาคตะวันตก)
รอดะ (ลัวะ-เชียงใหม่) ผักกุ่ม (พังงา ระนอง) กุ่มน้ำ (สงขลา ชุมพร ระนอง)

ที่มา : บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไปของกุ่ม

กุ่มเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง จำแนกตามลักษณะที่เกิดเป็น 2 ชนิด คือ กุ่มบกและ
กุ่มน้ำ คนไทยสมัยก่อนปลูกต้นกุ่มไว้เป็นอาหารและเป็นยารักษาโรค ต้นกุ่มนับเป็น
ไม้มงคลชนิดหนึ่งที่นิยมปลูกในทิศตะวันตกเชื่อว่า จะทำให้ครอบครัวและเศรษฐกิจฐานะ
เป็นกลุ่มเป็นก้อนตั้งชื่อของต้นไม้ นอกจากนี้เปลือกกุ่มน้ำยังใช้ทำเยื่อกระดาษและเครื่องใช้เล็ก ๆ
น้อย ๆ ของชาวบ้าน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กูดฮอก (ยาแม่เฮงคั้น) ใช้รักษา โรคแม่

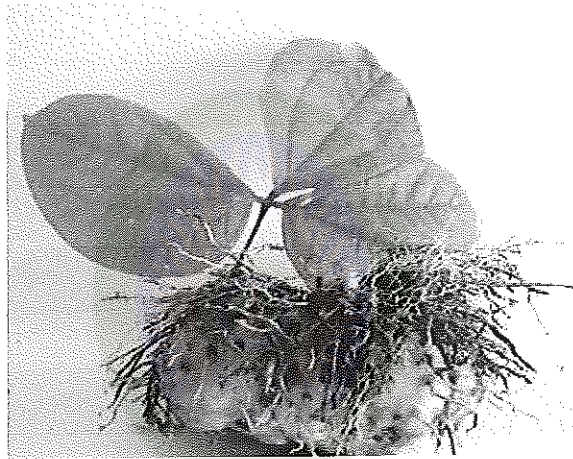
เฮง

10. กลอย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dioscorea hispida* Dennst.

ชื่อวงศ์ : Dioscoreaceae

ชื่ออื่น ๆ : มันกลอย กลอยข้าวเหนียว กลอยหัวเหนียว (นครราชสีมา) กลอยนก (เหนือ) กลอยไข่ (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อย ไม่มีมือเกาะ มีหัวใต้ดิน ลึกประมาณ 10-15 เซนติเมตร ลำต้นกลมมีหนามเล็กๆกระจายทั่วไป และมีขนนุ่มๆ สีขาวปกคลุม มีรากเจริญเป็นหัวสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน หัวใต้ดินส่วนมากกลมรี บางที่เป็นพุ่ม มีรากเล็กๆกระจายทั่วทั้งหัว มี 3-5 หัวต่อต้น เปลือกหุ้มบางสีน้ำตาลออกเหลือง เนื้อในหัวมี 2 ชนิดคือ สีขาว (กลอยหัวเหนียว) และสีครีม (กลอยไข่ กลอยเหลือง) ใบประกอบ เรียงตัวแบบเกลียว ผิวใบสากมือ มีขนปกคลุม มีใบย่อย 3 ใบ ใบกลางแผ่นใบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 6-15 เซนติเมตร ยาว 8-25 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนแหลม ขอบใบเรียบ เส้นใยนูน ใบย่อย 2 ใบ แผ่นใบรูปไข่ รูปไข่กลับ ขนาดสั้นกว่าใบกลางแต่กว้างกว่า ปลายแหลม โคนกลม เส้นใบออกจากจุดเดียวกัน ก้านใบยาว 10-15 เซนติเมตร ดอกช่อแบบแยกแขนง แยกเพศอยู่คนละต้น ดอกย่อยมีขนาดเล็ก จำนวน 30-50 ดอกสีเขี้ยว ออกตามซอกใบ ห้อยลง ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแยกแขนง 2-3 ชั้น ดอกตั้งขึ้น ยาวได้ถึง 40 เซนติเมตร เกสรเพศผู้จำนวน 6 อัน ดอกเพศเมีย ออกเป็นช่อชั้นเดียว ดอกชี้ลงดิน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 6 กลีบ เรียงเป็น 2 วง ผลแก่แตกได้ มีสีน้ำผึ้ง มีครีบ 3 ครีบ กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 5.5 เซนติเมตร แต่ละครีบบมี 1 เมล็ด ผิวเกลี้ยง เมล็ดกลมแบน มีปีกบางใสรอบเมล็ด พบตามที่ลุ่มต่ำ ที่รกร้างทั่วไป ป่าเต็งรัง ป่าผสม และป่าดงดิบ ออกดอกช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน หัวกลอยให้แป้งมาก แต่มีสารไดออกสอริน ซึ่งมีผลต่อระบบประสาทส่วนกลางซึ่งอาจทำให้ถึงตายได้ ทำให้เมา คั่นคอ อาเจียน เหงื่อออก ตาพร่า ใจสั่น วิงเวียน ต้องนำมาทำให้หมดพิษ โดยปอกเปลือกทิ้ง แล้วหั่นเป็นแผ่นบางๆ ใส่ชะลอมหรือตะกร้า

แล้วนำไปแช่ทิ้งไว้ให้น้ำไหลผ่าน เช่นน้ำทะเล น้ำตก น้ำห้วย สัก 2-3 วัน ล้างให้สะอาด จึงจะ
รับประทานได้

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทย ใช้ หัวใต้ดิน แก้เถาตาน (อาการแข็งเป็นลำในท้อง) หุงเป็น
น้ำมันใส่แผล กัดฝ้า กัดหนอง ราก บดผสมกับน้ำมันมะพร้าว ไบยาสูบ ใบลำโพงหรือพริก ใช้ทาหรือ
พอกฆ่าหนอนในแผลสัตว์เลี้ยง หัว ตากแห้ง ปิ้งเป็นยาแก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้ปวดตามข้อ
ผีเมฆม่วง โรคซิฟิลิส

ตำรายาพื้นบ้านนครราชสีมา ใช้ หัวใต้ดิน หั่นเป็นแผ่นบางๆปิดบริเวณที่
มีอาการบวมอักเสบ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กลอย (ยาชควิ) ใช้รักษา โรคชะควิ
น้ำกลอย(ยาชควิ) ใช้รักษา โรคชะควิ

11. กล้วยตึบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Musa ABB cv. Klui 'Namwa'*

ชื่อวงศ์ : *Musaceae*

ชื่ออื่น ๆ : กล้วยมะลิอ่อน (จันทบุรี) กล้วยใต้ (เชียงใหม่, เชียงราย) กล้วยอ่อน
(ชัยภูมิ) กล้วยตานีอ่อน (อุบลราชธานี)

ที่มา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูงประมาณ 3.5 เมตร ลำต้นสั้นอยู่ใต้ดิน กาบเรียงเวียนซ้อนกันเป็นลำต้นเทียม
สีเขียวอ่อน ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดใหญ่ ออกเรียงสลับ รูปขอบขนาน กว้าง 25-40 ซม. ยาว 1-2 เมตร
ปลายใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว ด้านล่างมีนวลสีขาว เส้นใบขนานกันในแนวขวาง ก้าน
ใบเป็นร่องแคบ ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดห้อยลง เรียกว่า หัวปลี มีใบประดับขนาดใหญ่หุ้มสีแดง
เข้ม เมื่อบานจะม้วนงอขึ้น ด้านนอกมีนวล ด้านในเกลี้ยง ผล รูปรี ยาว 11-13 ซม. ผิวเรียบ ปลาย
เป็นจุก เนื้อในมีสีขาว พอกสุกเปลือกผลเป็นสีเหลือง เนื้อมีรสหวาน รับประทานได้ หัวหนึ่งมี 10-16
ผล บางครั้งมีเมล็ด เมล็ดกลม สีดำ

ประโยชน์และสรรพคุณ

ราก - แก้ขัดเบา

ต้น - ห้ามเลือด แก้โรคไส้เลื่อน

ใบ - รักษาแผลสุนัขกัด ห้ามเลือด

ยางจากใบ - ห้ามเลือด สมานแผล

ผล - รักษาโรคกระเพาะ แก้อาการท้องเสีย ยาอายุวัฒนะ แก้โรคบิด รักษาแผลไฟ

ไหม้ น้ำร้อนลวก แก้อริตสีดวง

กล้วยน้ำว้าดิบ - มีฤทธิ์ฝาดสมาน ใช้แก้อาการท้องเดิน แก้โรคกระเพาะ
และอาหารไม่ย่อย

กล้วยน้ำว้าสุกงอม - เป็นอาหาร ยาระบาย สำหรับผู้ที่อุจจาระแข็ง หรือเป็น
ริดสีดวงทวารชั้นแรกจนกระทั่งถ่ายเป็นเลือด

หัวปลี - (ช่อดอกของต้นกล้วย จำนวนไม่จำกัด) ชับน้ำนม

สรรพคุณเด่น : แก้โรคกระเพาะ ท้องผูก

1. แก้โรคกระเพาะ - นำกล้วยดิบหรือกล้วยน้ำว้าดิบ (ถ้าเป็น
กล้วยกึ่งสุกดิบจะดีกว่า) มาปอกเปลือก แล้วนำเนื้อมาฝานเป็นแผ่นบางๆ ตากแดด 2 วันให้แห้ง
กรอบ บดเป็นผงให้ละเอียด ใช้รับประทาน ครั้งละ 1-2 ช้อนโต๊ะ ละลายน้ำข้าว น้ำผึ้ง (น้ำธรรมดาก็
ได้) รับประทานก่อนอาหารครึ่งชั่วโมง และก่อนนอนทุกวัน

2. แก้อาการท้องผูก - รับประทานกล้วยดิบหรือกล้วยน้ำว้า
สุกงอม ครั้งละ 2 ผล วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร 1/2 ชั่วโมง เวลารับประทานควรเคี้ยวให้ละเอียดที่สุด

3. แก้อาการท้องเดิน - ใช้เนื้อกล้วยดิบหรือกล้วยน้ำว้าทำรับประทาน หรือใช้
กล้วยดิบหรือกล้วยน้ำว้าดิบ ฝานเป็นแว่น ตากแห้งรับประทาน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กล้วยดิบ (ยานิว) ใช้รักษา
โรคนี้ว กล้วยดิบสุก (ยาขมทองคำ) ใช้รักษา โรคขมทองคำ ปลีกล้วยดิบ (ยาหลงเลือดคอก, ยามีน
ทกิดเยี่ยวบ่อก) ใช้รักษา โรคมีนทกิด, โรคหลงเลือด รากขาม (ยาเป็นด้อย) ใช้รักษา โรคด้อยหรือ
โรคหล่อย ดอกกล้วยดิบ (ยาชี่บ่อก) ใช้รักษา โรคชี่บ่อก ลำกล้วยดิบ (ยาชะเอิก) ใช้รักษา โรคสะ
เอิก

12. กระเทียม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Allium sativum* Linn.

ชื่อวงศ์ : ALLIACEAE

ชื่ออื่น ๆ :: หอมเทียม (เหนือ) เทียม หัวเทียม (ใต้) กระเทียมขาว
 หอมขาว (อุตรธานี) ปะเข้ว่า (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน)
 ปะเข้ว่า (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน)

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

กระเทียมเป็นพืชล้มลุก สูง 30-45 ซม. เป็นพืชลงหัวใต้ดิน หัวประกอบด้วยกลีบหลายกลีบรวมกัน โดยมีเปลือกหุ้มหลายชั้น สีขาวหรือสีขาวอมม่วง เนื้อสีขาว ใบมีสีเขียวหนายาวแบนและกว้าง 1-2.5 ซม. ยาว 30-60 ซม. ปลายแหลมโคนแผ่เป็นแผ่นแบนภายในกลาง หุ้มซ้อนกัน กลายเป็นลำต้นกลม สีขาวหรือสีเขียวอ่อน ดอกออกเป็นช่อรวมกันเป็นกระจุกที่ปลายก้านช่อ ก้านช่อยาว กลีบดอกมี 6 กลีบ สีขาวหรือขาวอมชมพู

ประโยชน์และสรรพคุณ

แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด โดยทานกลีบที่แกะเปลือกแล้วครั้งละประมาณ 4-5 กลีบหลังอาหาร และยังสามารถใช้ในการรักษาโรคกลากเกลื้อน โดยนำกระเทียมตำละเอียดมาทาบริเวณที่เป็นวันละ 2-3 ครั้ง ในกระเทียมจะมีกำมะถันปนอยู่เยอะ สารเคมีหลักๆที่พบในกระเทียม คือ Allin, methylcysteine sulfoxide และ r-guutamyl-s-trans-l-propeny cysteine ในกระเทียมจะมีเอนไซม์ Alllicinase อยู่ภายใน vacuole ของ cell เมื่อกระเทียมสด ถูกบดหรือผ่านกระบวนการแปรรูป เอนไซม์ alllicinase จะถูกปล่อยออกมาเปลี่ยน allin เป็น alllicin ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสารออกฤทธิ์ที่สำคัญที่สุดของกระเทียม allin เป็น S-allyl cysteine sulfoxide ไม่มีกลิ่น สารประกอบกำมะถันต่างๆของกระเทียมสามารถระเหยได้ง่าย ทำให้กระเทียมรูปแบบต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นยาสมุนไพร แตกต่างกันในเรื่องของสารประกอบกำมะถันและความแรงของกลีบกระเทียมรูปแบบเดียวกันก็มีความแตกต่างกันมาก

รายงานสรรพคุณของกระเทียมทางวิทยาศาสตร์

- ฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้

- ฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของลำไส้
 - ฤทธิ์ขับน้ำดี
 - ฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรีย สาเหตุอาการแน่นจุกเสียด
 - ฤทธิ์ลดการอักเสบ
 - ฤทธิ์ป้องกันตับอักเสบ
 - ฤทธิ์ต้านเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคกลาก
- ฤทธิ์ยั้งการดูดไขมันได้

นอกจากนี้ยังใช้รักษา เป็นยาขับลมในลำไส้ แก้กกลากเกลื้อน แก้ไอ ขับเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร

การเตรียมยาและวิธีใช้

1. การใช้กระเทียมรักษา กลากเกลื้อน ทำได้โดยผ่านกลีบกระเทียม แล้วนำมาถูบ่อยๆ หรือคั้นเอาน้ำทาบริเวณที่เป็น โดยใช้ไม้เล็กๆ หรือไม้ไผ่ที่สะอาดชุบบริเวณที่เป็น พอให้ผิวแดงๆ ก่อน แล้วจึงเอาน้ำกระเทียมขยี้ทา ทาบ่อยๆ หรือวันละ 3-4 ครั้ง เมื่อหายแล้ว ทาต่ออีก 7 วัน

2. การใช้กระเทียมรักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ใช้กระเทียมสดครั้งละประมาณ 5-7 กลีบ หลังอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กระเทียม (ยามูกเลือด, ยาท้องลงมูกแดงหรือหมักหมั่นกันเลือด, ยาลงเลือด, ยาลงเลือดตกทวาร, ยาลงเลือดจมูก, ยามีนทกิด, ยาใช้สาลมมาสวิน, ยาชะดวงในท้องเลือดตกบ่เหือด, ยานิวเลือด, นีวบุณ, ยาเจ็บหัว, ยาปวดหัว, ยาลมเสียดแทง, ยาเสียบท้องกลั่นในซูด, ยาพิศใจ, ยาลมก้อน, ยาคนปूर, ยาตาแดง, ยาตุ่ม, ยาขี้กะตัก, ยาพยาธิท้อง, ยาค่อยเลือดค่อยลม, ยาเมื่อย, ยาไอ, ลมบัตตะนาส, ยาหมักหมั่น)

ใช้รักษาโรคตาแดง, โรคตาตุ่ม, โรคตาสอน, โรคพิศใจ, โรคไอ ระคายคอ, โรคกระษุร, โรคท้องหมักหมั่น, โรคบัตตะคาส, โรคลงเลือด, โรคลมก้อน, โรคเสียดท้องหรือปวดท้อง, โรคมูก, โรคนิวหังมวล, โรคนิวเลือด, โรคมีนทกิด

ใบกระเทียม (ยาปวดหัว) ใช้รักษา โรคเจ็บหัวหรือปวดหัว

13. กระโดน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Careya sphaerica* Roxb.

ชื่อวงศ์ : Lecythidaceae

ชื่ออื่น ๆ : กระโดนโคก กระโดนบก ปุย (ใต้ เหนือ) ปุยกระโดน (ใต้); ปุยขาว ผ่าขาด (เหนือ); พูกวาง (จันทบุรี); ต้นจิก (ภาคกลาง) พุย (เชียงใหม่) พุย กะนอน

ที่มา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น ขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 10-20 เมตร เปลือกต้นสีดำ หรือสีน้ำตาลดำหนา แตกออกเป็นแผ่น มีกิ่งก้านสาขามาก เนื้อไม้สีแดงเข้มถึงสีน้ำตาลแกมแดง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม แน่นทึบ เปลือกหนา แตกออกเป็นริ้ว เรียงสลับเวียน เป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง รูปไข่กลับ กว้าง 15-25 เซนติเมตร ยาว 30-35 เซนติเมตร ปลายใบมน มีติ่งแหลมยื่น ฐานใบสอบเรียว ขอบใบหยักเล็กน้อย ตลอดทั้งขอบใบ ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยง เนื้อใบหนา ค่อนข้างนิ่ม ก้านใบยาว ยาว 2-3 เซนติเมตร หน้าแล้งใบแก่ทั้งใบเป็นสีแดง แล้วทิ้งใบเมื่อออกใบอ่อน ยอดอ่อนเป็นสีน้ำตาลแดง เส้นแขนงใบข้างละ 8-15 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห ชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 1.5-4 เซนติเมตร เกลี้ยง ใบก่อนร่วงมีสีแดง ดอกขนาดใหญ่ ช่อแบบกระจุก สั้นมาก มี 2-6 ดอก ออกตามปลายกิ่งที่ไม่มีใบ ดอกลักษณะคล้ายเป็นดอกเดี่ยว กลีบดอก 4 กลีบ รูปขอบขนาน แยกกัน ปลายกลีบ และขอบกลีบสีเขียวอ่อน โคนกลีบสีเขียว กลีบดอกยาวประมาณ 1-5 นิ้ว โคนกลีบดอกเชื่อมกันเป็นรูปประฆัง ร่วงง่าย ดอกบานกลางคืน และมักร่วงตอนเช้า ใบประดับกลม หรือรี 3 ใบ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน ยาว 8-10 มิลลิเมตร สีเขียวอ่อน หนา ค่อนข้างมน เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ยาว 4-5 เซนติเมตร สีขาว ก้านเกสรยาวเรียงตัวกันแน่นเป็นพู่ โคนก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นวงสีแดงอ่อน เกสรที่สมบูรณ์อยู่ข้างในจานฐานดอกรูปวงแหวน ขอบนูนขึ้น เกสรเพศเมียมีรังไข่ใต้วงกลีบ รูปกระสวยกลับ มี 4 ช่อง แต่ละช่องมีอวุลจำนวนมาก เกสรเพศเมียติดคองหน ก้านเกสรเพศเมียยาว 4-6 เซนติเมตร ผลรูปกลม หรือรูปไข่ มีเนื้อ สีเขียว ค่อนข้างแข็ง กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 6.5 เซนติเมตร ผิวเรียบ เปลือกหนา ที่ปลายผลมีส่วนของกลีบเลี้ยงติดทน และก้านเกสรเพศเมียติดที่ปลายผล ผลสดมีสีเขียว พอสุกเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ภายในผลมีเมล็ดเป็นจำนวนมาก เมล็ดแบน เป็นรูปไข่ สีน้ำตาลอ่อน กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร พบขึ้นทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ออกดอกช่วงเดือนมกราคม ถึงเมษายน ออกผลราวเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน ยอดอ่อนใช้

รับประทานเป็นผักจิ้มได้สดๆ มีรสฝาด เปลือกใช้ต้มย้อมผ้าให้สีน้ำตาลแดง ได้เส้นใยที่ได้จากเปลือก ใช้ทำเชือก ทำเบาะรองหลังช้าง ทำกระดาษสีน้ำตาล

ประโยชน์และสรรพคุณ

ยาพื้นบ้านอีสาน ใช้ เปลือกต้น แก่น้ำกัดเท้า แก้โรคกระเพาะอาหาร สมานแผลภายใน

ตำรายาไทย ใช้ เปลือกต้น รสฝาดเมา แชน้ำดื่มแก้ปวดท้อง ท้องเสีย แก้พิษงู แก้อักเสบจากงูกัด ใช้เป็นยาสมาน ใช้สมานแผล แก้เคล็ดเมื่อย ใบริสฝาด ใช้รักษาแผลสด โดยนึ่งให้สุกใช้ปิดแผล หรือปรุงเป็นน้ำมันสมานแผล ดอก รสสุขุม บำรุงร่างกายหลังคลอดบุตร แก่หวัด แก่ไอ ทำให้ชุ่มคอ ผล รสจืดเย็น ช่วยย่อยอาหาร บำรุงหลังคลอด ดอก และน้ำจากเปลือกสด ใช้ผสมกับน้ำผึ้ง กินเป็นยาแก้หวัด แก่ไอ ทำให้ชุ่มคอ และเป็นยาบำรุงสำหรับสตรีหลังคลอดบุตร ใบอ่อนและยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักจิ้ม มีรสฝาด ต้น ผสมกับเถาหย่างน่อง และดินประสิว เคี้ยวให้งวดตากแห้ง ใช้ปิดแผลมีพิษ ปิดหัวฝี เมล็ด รสฝาดเมา เป็นพิษ

ข้อควรระวัง เมล็ดเป็นพิษ รากมีพิษ ใช้เบื่อปลา ส่วนใบและยอดอ่อนมีปริมาณกรดออกซาลิก (oxalic acid) ในปริมาณค่อนข้างสูงอาจเป็นสาเหตุเบื้องต้นของการเกิดนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกกระโดน(ยาแห้วหม่น) ใช้รักษาโรคพิษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

14. กอกกีน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูง 7-12 เมตร เปลือกลำต้นสีเทาหรือน้ำตาลแดง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ก้านใบยาว ใบย่อยรูปไข่ค่อนข้างรีวแหลม ขอบใบหยักเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อแบบพนิเคลิล ตามปลายยอด ดอกย่อยมีกลีบดอก 5 กลีบ สีขาว ฐานรองดอกมีสีเหลือง เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล รูปไข่หรือรูปกระสวย มียางคล้ายไรไซปลา ผลอ่อนมีสีเขียวเข้ม ผลแก่มีสีเขียวอมเหลือง สุกมีสีส้ม เมล็ด กลมรี เปลือกหุ้มเมล็ดแข็ง และมีขนแข็งที่เปลือกหุ้มเมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

เนื้อผลมะกอก - มีรสเปรี้ยวฝาด หวานชุ่มคอ บำบัดโรคธาตุพิการ โดยน้ำดีไม่ปกติ และมีประโยชน์แก้โรคบิดได้ด้วย

น้ำคั้นใบมะกอก - ใช้หยอดหู แก้ปวดหูดี

ผลมะกอกสุก - รสเปรี้ยว อมหวาน รับประทานทำให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำได้ดี เช่น ผลมะขามป้อม

เปลือก - ฝาด เย็นเปรี้ยว ดับพิษกาฬ แก้ร้อนในอย่างแรง แก้ลงท้องปวดมวน แก้สะอึก

เมล็ดมะกอก - สุมไปให้เป็นถ่าน แชน้ำ เอาน้ำรับประทานแก้ร้อนใน แก้หอบ แก้สะอึกดีมาก ใช้ผสมยามหานิล

ใบอ่อน - รับประทานเป็นอาหาร

ใช้ผลรับประทานเป็นผลไม้ และปรุงอาหาร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กอกกิน(ยาหมักหม่น) ใช้รักษา โรคท้องหมักหม่นเปลือกกอก (ยาท้องหมักหม่น, ยาคัดดอก, ยาคัดดอกแลชเอิก, ยาห้ามฮาก, ยาขี้ฮาก) ใช้รักษา โรคขี้ฮาก, โรคท้องหมักหม่น

14. เกี้ยว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gluta laccifera (Pierre) Ding Hou*

ชื่อวงศ์ : ANACARDIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : น้ำเกลี้ยง น้ำเกี้ยว

ที่มา: http://thaiforestherb.blogspot.com/2010/03/blog-post_9354.html

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

น้ำเกี๋ยงเป็นไม้ยืนต้นตั้งตรงสูง 5-15 เมตรเปลือกเรียบสีน้ำตาลเทา ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกมใบขอบขนาน ปลายใบและโคนใบแหลม ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกเป็นช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว ผลเป็นผลสด รูปทรงกลมสีแดง มีปีกที่เกิดจากส่วนของกลีบเลี้ยง สีแดง ติดอยู่จนกระทั่งเป็นผล น้ำเกี๋ยงมีน้ำยางข้นเป็นพิษรุนแรง คนที่แพ้เมื่อถูกยางจากต้นหรือละอองเกสรดอกน้ำเกี๋ยงจะทำให้ปวดแสบปวดร้อนมาก

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใช้เปลือกหรือใบผสมรากหวดฆ่า เปลือกต้นแฉง แก่นฝางและเครือเขาคำ ต้มกับน้ำดื่ม แก้โรคน้ำเหลืองเสีย ที่มีแผลเปื่อยทั้งตัว

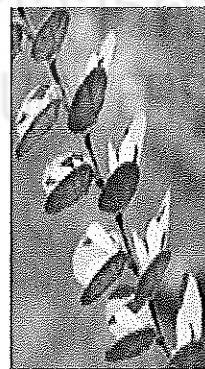
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกเกี๋ยง (ยาแหว่มั่น) ใช้รักษาโรคฟัน น้ำเกี๋ยง(ยาคือหอบหืด) ใช้รักษา โรคคหือ น้ำเกี๋ยงดิบ(ยาแหว่มั่น)ใช้รักษา โรคฟัน ใบเกี๋ยง (ยาลมก้อน) ใช้รักษา โรคลมก้อน

15. เก็ดลีน (เก็ดลีนน้อย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Phyllodium pulchellum* (L.) Desv.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE - CAECALPINODEAE

ชื่ออื่น ๆ : เก็ดลีนน้อย (สระบุรี) เก็ดลีนใหญ่ (นครราชสีมา) ลิ่นต้น หล้าสองปล้อง (ภาคกลาง) ลูกหนีบต้น (ปราจีนบุรี) หล้าเก็ดลีน (ภาคเหนือ ภาคใต้) ทางลีน (สุราษฎร์ธานี)

ที่มา : บ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก อายุหลายปี ปลายยอดค่อนข้างตั้ง ต้นสูง 102.19 – 113.57 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 32.4 – 37.2 มิลลิเมตร ลำต้นสีน้ำตาลแดง มีขนปกคลุมปานกลาง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกเรียงสลับ มีใบย่อย 3 ใบย่อยและมีก้านใบ (pinnately-trifoliate) รูปรีใบย่อยแบบรูปไข่แกมใบหอก (ovate lanceolate) โคนค่อนข้างกลม แผ่นกลาง

ใบกว้างโค้งไปปลายใบ ปลายใบค่อนข้างมน (obtuse) ใบกลางยาว 9.9 – 13.1 เซนติเมตร กว้าง 4.3 – 7.3 เซนติเมตร ใบย่อยข้างขอบใบล่างโค้งเบี้ยวเล็กน้อย ใบข้างยาว 5.51 – 8.77 เซนติเมตร กว้าง 2.47 – 5.09 เซนติเมตร ซอกใบมีกิ่งใบย่อยเกิดซ้อน ใบสีเขียวเข้ม หน้าใบและหลังใบมีขนสั้น ๆ ปริมาณปานกลาง ขอบใบเรียบมีสีน้ำตาลแดง ผิวใบค่อนข้างหยาบเล็กน้อย หน้าใบมีผิวมัน หนุนขึ้นเล็กน้อยและย่น (rugose) หลังใบผิวค่อนข้างสาก

ซึ่งแตกต่างจากต้นเกล็ดปลาหมอ (Phyllodium elegans) ที่มีผิวใบนุ่ม มีขนละเอียดปกคลุมหนาแน่นทั้งหน้าใบและหลังใบ มีปลายใบสอบเรียว ขอบใบสีน้ำตาลเหลือง

ต้นเกล็ดปลาช่อนมีก้านใบสีน้ำตาลแดง มีขนละเอียดปกคลุมมาก ก้านใบยาว 0.88 – 1.02 เซนติเมตร ใบค่อนข้างแข็งเรียวแบบหนาม (spinous) ออกดอกประมาณเดือนตุลาคม – ธันวาคม ดอกออกตามซอกใบและปลายยอด ความยาวช่อดอกรวม 9.13 – 13.93 เซนติเมตร ลักษณะดอกออกเป็นกระจุก มีใบประดับลักษณะคล้ายเกล็ดปลาประกบไว้สองใบ ดอกเดี่ยวรูปดอกถั่ว กลีบดอกสี เหลืองนวล อับเรณู(anther)สีเหลือง ในแต่ละช่อมี 21 – 37 ช่อดอกย่อย รูปฝักแบนคอดเป็นข้อ ๆ ฝักแก่สีดำอมน้ำตาล มีขนปกคลุม ฝักยาว 0.88 – 1.07 เซนติเมตร กว้าง 0.27 – 0.41 เซนติเมตร มี 1 – 3 ข้อ มี 2 – 5 ฝักต่อข้อ

ประโยชน์และสรรพคุณ

เป็นแหล่งอาหารสัตว์ตามธรรมชาติของ โค กระบือ สำหรับแพะเล็ม

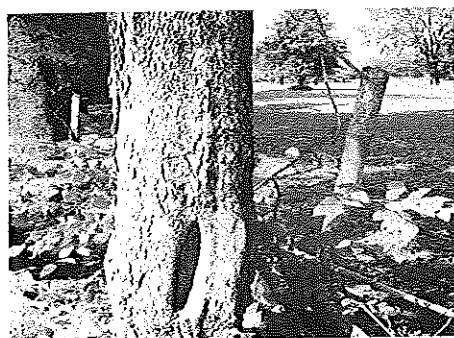
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากเกล็ดลีนน้อย (ยากกเข่วโค) ใช้รักษา โรคฟัน รากเกล็ดลีนต้มกินรักษาโรคแม่ท้อง ต้มเคี้ยวกินรักษาโรคขับออก (ท้องผูก) ใช้รากต้มเป็นยาชาน เป็นยาแก้คอ

16. เกื่อ (มะเกลื่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Diospyros mollis* Griff.

ชื่อวงศ์ : EBENACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มักเกลื่อ มะเกื่อ หมากเกลื่อ

ที่มา : บ้านเอ็ด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10 - 30 เมตร ลำต้นตรง เรือนยอดเป็นพุ่มกลมกิ่งอ่อนมีขนนุ่ม เปลือก เปลือกนอก สีดำแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ เปลือกในเหลืองอ่อนกระพี้ขาว และจะเปลี่ยนเป็นสีค่อนข้างดำ ถ้าตัดทิ้งไว้แก่นสีดำสนิท

ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่หรือรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 1.5 - 4 เซนติเมตร ยาว 4 - 8 เซนติเมตร ใบแห้งสีดำ

ดอก ดอกเล็กสีขาวหรือขาวอมเหลืองออกรวมกันเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบ

ผล กลมเกลี้ยง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ผลแก่จัดแห้ง เปลือกเปราะและออกสีดำ กลีบจุกลมมี 4 กลีบ เมล็ด ถ้าผ่าตามขวางจะเห็นวาระหว่างเปลือกนอกกับเนื้อขาว ๆ ของเมล็ดนั้นเรียบ ก้านผลยาวประมาณ 2 - 5 มิลลิเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผล เป็นยาถ่ายพยาธิ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แก่นเกลือใช้เป็นยาป้าง ใช้แก่นต้มเป็นยาแก้ปัสสาวะเหลือง เป็นยาทะมาลา

17. แก (สะแกนา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Combretum quadrangulare* Kurz

ชื่อวงศ์ : COMBRETACEAE

ชื่ออื่น ๆ : แก ขอนแฉ้ จองแฉ้ แพง สะแก

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้น สูง 5 - 10 เมตร กิ่งอ่อนเป็นรูปสี่เหลี่ยม

ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปวงรีหรือรูปไข่กลับ กว้าง 3-8 เซนติเมตร
 ยาว 7-15 เซนติเมตร
 ดอก ดอกช่อ ออกที่ซอกใบและปลายยอด ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว
 ผล ผลเป็นผลแห้ง มี 4 ครีบ เมล็ดสีน้ำตาลแดง รูปกระสวย มี 4 สันตามยาว
ประโยชน์และสรรพคุณ
 แก่นของต้นแข็งมากใช้ทำฟัน เมล็ดแก่นำมาทอดกับไข่ให้เด็กรับประทาน
 ช่วยขับพยาธิไส้เดือนและพยาธิเส้นด้าย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แก ฝนเป็นยาแก้กั๊กแก้ปวด แก้กินผิด ฝนเป็นยา
 แก้กั๊ก ใบชอยเป็นยาจุด ใช้รากเป็นยาชะดวง

18. แก้ว (ต้นแก้ว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Murraya paniculata* Jack
 ชื่อวงศ์ : RUTACEAE
 ชื่ออื่น ๆ : ทางภาคกลางเรียก แก้ว แก้วเขา ทางภาคพายัพเรียก ตะไหลแก้ว
 แก้วพริก จ้าพริก ทางจังหวัดสระบุรีเรียกว่า แก้วลาย ทางภาคใต้เรียกว่าแก้วซี่ไก่

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ถ้าจะถือว่าเป็นไม้ยืนต้นก็เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก
 ใบ เล็กสีเขียวแก่ หนาเป็นมัน ใบที่ลำต้นเป็นพุ่มดกงาม ถ้าเราเอาใบมาขยี้ดมดูจะ
 มีกลิ่นฉุนคล้ายกลิ่นผิวส้มเผ็ดร้อนเป็นน้ำมันติดมือ เอาใบส่องดูกับแดดจะเห็นน้ำมันใน
 ใบเป็นเม็ดใส ๆ

ดอก ดอกโตเป็นช่อใหญ่สีขาวหอม มีกลีบประมาณ 5 กลีบ เกสรขาวปนเหลืองนิด ๆ มีกลิ่นหอมจัด สามารถกลั่นเอาน้ำมันหอมออกจากดอกไม้ชนิดนี้ได้

ผล มีลักษณะคล้ายส้มสุก มีขนาดเท่ากับมีมะแว้งเขื่อง (ขนาดใหญ่) เนื้อไม้สีขาวนวล มีเส้นยาวหยุกหยิกตามเนื้อไม้งามน่าดู

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบแก้วนำมาปรุงเป็นยาขับโลหิตระดู เรียกว่ายาประสระใบแก้ว และใช้เป็นยาแก้จุกเสียดแน่น เพื่อ ขับผายลม บำรุงธาตุ ในตำรากล่าวว่า ถ้าเอาใบแก้วนำทำให้ละเอียด บั่นใส่ในทวารหนัก ทิ้งไว้สามวัน 5 นาที จะทำให้ร่างกายเกิดความร้อนคล้ายจะเป็นไข้

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ไม้แก้ว ฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยาแก้เสลดขึ้น

19. โคนทา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Haarisonia perforatoc (Blanco) Merr*

ชื่อวงศ์ : SIMARAUBACEAE

ชื่ออื่น ๆ : คนทา สี่พันคนทา กะสันทา หนามจี้

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

คนทา เป็นไม้พุ่มแกมเถา กิ่งก้านมีหนาม ยอดอ่อนมีสีแดง ใบประกอบ แบบขนนกเรียงสลับ มีครีบทึ่ก้านและแกนใบ ใบย่อยรูปวงรีหรือรูปไข่ กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 2-2.5 ซม. ขอบใบหยัก ดอกช่อ ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบดอกด้านนอก ยาว 2-2.5 ซม. ขอบใบหยัก ดอกช่อ ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบดอกด้านนอก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากโกทา (ยาเจ็บท้องผูกเลือด) ใช้รักษา โรคมูก รากโกทานำมาฝนเป็นยาคันทะมาลา ใช้รากฝนเป็นยาปัสสาวะปวด ปัสสาวะเจ็บ

20. ขมิ้นชัน หรือขมิ้นชัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Curcuma longa* Linn.

ชื่อวงศ์ : ZINGIBERACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ขมิ้น ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว ขมิ้น หมิ้น

ที่มา : บ้านหมอสอน รัตนพลแสน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 30-90 เซนติเมตร เหง้าใต้ดินรูปไข่ มีแงรูปทรงกระบอกแตกออกด้านข้าง 2 ด้าน ตรงข้ามกัน เนื้อในเหง้าสีเหลืองส้ม มีกลิ่นเฉพาะ ใบ ใบเดี่ยว แทงออกจากเหง้าเรียงเป็นวงซ้อนทับกันรูปใบหอก กว้าง 12-15 เซนติเมตร ยาว 30-40 เซนติเมตร ดอกช่อแทงออกจากเหง้า แทรกขึ้นมาระหว่างก้านใบ รูปทรงกระบอก กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ใบประดับสีเขียวอ่อนหรือสีนวล บานครั้งละ 3-4 ดอก ผล รูปกลมมี 3 พู

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้เหง้ารักษาโรคผิวหนังคันคันโดยทำเป็นผงผสมน้ำหรือเหง้าสด ฝนน้ำทา มีรายงานว่าพบน้ำมันหอมระเหยและสารcurcumin ซึ่งมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อหนองได้ดี

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ขมิ้น(ยาเลือดขึ้น, ยาขับออก, ยาสะดวงท้องผูก เลือด, ยาสะดวงกัดกอกแฉ่ว, ยานิวชี้แล่น, ยานิว, ยาแม่เองไฟ, ยาแม่เฮ็งลาม, ยาปุร, ยาตาฝ่าลุ่ม, ยาตาเป็ยก, ยาขคว่าง, ยาไอ)

รักษา โรคตามัว ตาแดง ,โรคโศหรือระคายคอ,โรคขึ้นไม่ออก,โรคนิวทั้งมวล,โรคนิวชี้แล่น

ขมิ้นไซ้(ยานิวชี้แล่น) ใช้รักษา โรคนิวชี้แล่น

น้ำขมิ้น (ยาตาแดง) ใช้รักษา โรคตาแดง

ข้าวขมิ้นชัน(ยาเมื่อย)รักษา โรคกระบุง

ขมิ้นชัน เป็นยาปะจุลมเป็นยาพยาธิ เป็นยาแก้โรคซาง เป็นยาแก้โรคหีบเม้น ใช้ฝน เป็นยาแก่นัยน์ตาอ่อน ใช้หัวผสมกับน้ำมันมคนแก้โรคแผลสดบริเวณเปลือกตาและตาบวม

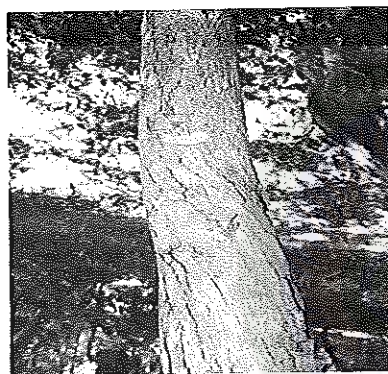
21. ขมิ้นเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Arcangelisia flava* Merr.

ชื่อวงศ์ : MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น ๆ : แหนเครือ (ภาคเหนือ) มันแดง ผ้าลายห่อทอง เดิมวอโกรด (เขมร)

ขมิ้นฤาษี (ไทยภาคกลาง) แห้ง

ที่มา : วัดป่าบ้านเอืяд ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพรรณไม้เถาเลื้อยพาดพันต้นไม้ใหญ่

ใบ กลมและหนาตรงปลายใบแหลม มีลักษณะคล้ายใบโพธิ์มีสีเขียวมัน

ประโยชน์และสรรพคุณ

ต้น ใช้ขับผายลมและเรอ รักษาเนื่องจากน้ำดีพิการ

ดอก รักษาอาการบิดมูกเลือด

ใบ ใช้รับประทานเป็นยาขับโลหิตระดูสตรีที่เสียเป็นลิ่ม หรือก้อนให้ขับออก

ราก ใช้ขับลมอัมพฤกษ์ บำรุงน้ำเหลือง และฝนหยอดตา รักษาดวงตา

รักษาตาแดง ตาเปื่อย ตาแฉะ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ขมิ้นเครือ(ยานิว) ใช้รักษา โรคนี้ว้ทั้งมวล
ขมิ้นเครือ ใช้ต้มดื่มรักษาโรคนี้ว้แม่

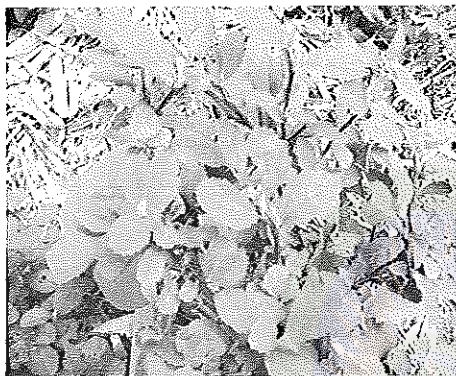
22. ชัด (มอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sida acuta* Burm.F.

ชื่อวงศ์ : MALVACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หน่อค้ายแห่ม Southern sida หน่อค้ายแห่ม (กระเหรี่ยง – แม่ฮ่องสอน)

หญ้าชัด หญ้าชัดมอน หญ้าข้อ (ภาคเหนือม) ยุงปัด (ภาคกลาง) ยุงกวาด เนาะเคาะ
เนาะค้ายแห่ม นาค้ายหมี

ชัดมอนตัวผู้

ชัดมอนตัวเมีย

ที่มา : บ้านเอี้ยด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรงแตกกิ่งก้าน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก ถึงรูปแถบ พบน้อยที่เป็นรูปไข่ถึงรูปขนาน กว้าง 0.5 – 2.5 เซนติเมตร ยาว 1.5 – 7.5 เซนติเมตร โคนใบแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบจักฟันเลื่อย หูใบรูปแถบ กว้าง 0.25 – 1.5 มิลลิเมตร ยาว 4 – 11 มิลลิเมตร

ดอก ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุก ๆ ละ 2 – 3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 – 7 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็นแฉกรูปสามเหลี่ยม 5 แฉก ปลายเรียวแหลมกว้าง 2 – 2.5 มิลลิเมตร ยาว 2.5 – 3 มิลลิเมตร กลีบดอก รูปไข่กลับ เบี้ยว ปลายเว้าตื้น สีเหลืองอ่อน พบน้อยที่เป็นสีขาว เกสรตัวผู้เชื่อมติดกันเป็นมัดเดียว

ผล ผล แห้งแตกได้ เมล็ด รูปไข่แกมสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร
สีน้ำตาลเข้ม

ประโยชน์และสรรพคุณ

ทั้งต้น ใช้เป็นยาแก้ปวด บวม บรรเทาอาการหวัด ด้านอักเสบ แผลบวม

โรคบิด ลำไส้อักเสบ และใบใช้คั้นน้ำรับประทานขับพยาธิไส้เดือน

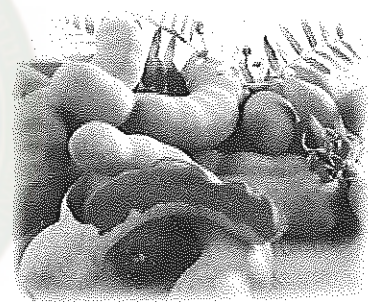
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ใบชืด (มอน) ตำต้องทารักษาโรคฝีปะอาง
อีกอย่างหนึ่งเอาทั้งใบทั้งเปลือกสับให้แหลก ตำใส่น้ำห่อผ้าบิดเอาน้ำเป็นยาหุงนวดจอด
ใช้รากต้มรักษาโรคไข้และโรคลงเลือดคอก ใช้รากเป็นยาสาละบาด เป็นยาเสียบหัว
เป็นยาพยาธิ เป็นยาแก้สำนิบาด

23. ขาม หรือมะขาม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tamarindus indica* Linn.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : มะขาม

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น มะขามเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่แตกกิ่งก้านสาขามาก เปลือกต้น
ขรุขระและหนา สีสน้ำตาลอ่อน

ใบ เป็นใบประกอบ ใบเล็กออกตามกิ่งก้านใบเป็นคู่ ใบย่อยเป็นรูปขอบขนาน ปลาย
ใบและโคนใบมน

ดอก ออกเป็นช่อเล็ก ๆ ตามปลายกิ่ง หนึ่งช่อมี 10 – 15 ดอก ดอกย่อย
ขนาดเล็ก กลีบดอกสีเหลืองและมีจุดประสีแดงอยู่กลางดอก

ผล เป็นฝักยาว รูปร่างยาวหรือโค้ง ยาว 3 – 20 เซนติเมตร ฝักอ่อนมีเปลือก
สีเขียวอมเทา สีสน้ำตาล เนื้อในติดกับเปลือก เมื่อแก่ฝักเปลี่ยนเป็นเปลือกแข็งกรอบหักง่าย
สีน้ำตาล เนื้อในกลายเป็นสีน้ำตาลหุ้มเมล็ด เนื้อมีรสเปรี้ยวและหวาน

ประโยชน์และสรรพคุณ

ยาระบาย แก้อาการท้องผูก ใช้มะขามเปียกรสเปรี้ยว 10–20 ฝัก (หนัก 70–150
กรัม) จิ้มเกลือรับประทาน แล้วดื่มน้ำตามมากๆ หรือต้มน้ำใส่เกลือเล็กน้อยดื่มเป็นน้ำมะขาม

ขับพยาธิไส้เดือน นำเอาเมล็ดแก่มาคั่ว แล้วกะเทาะเปลือกออก เอาเนื้อในเมล็ดไปแช่น้ำเกลือจนนุ่ม รับประทานครั้งละ 20 – 30 เม็ด

ขับเสมหะ ใช้เนื้อในฝักแก่หรือมะขามเปียกจิ้มเกลือรับประทานพอสมควร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบมะขาม (นิวปุน, ยาปวดหัว) ใช้รักษา โรคมึนทกิด ในหมากขาม (ยาเยี่ยวบ่ออก) ใช้รักษา โรคนิ้วทั้งมวล เปลือกมะขาม (ยาท้องหมักหม่น) ใช้รักษา โรคชะดวงดัง (ริดสีดวงจมูก) เปลือกขาม (ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคชคิวงากขาม (ยาเป็นต่อย) ใช้รักษา โรคต่อยหรือโรคหล่อย ยอดหมากขาม (ยาขับบ่ออก) ใช้รักษา โรคซี่ไม่ออก แก่นมะขามใช้ฝนให้กินเป็นยาแก้กินผิด ใช้เปลือกต้มอาบแก้ปลาตุกบัก ใช้ใบต้มอาบเป็นยาแก้เมาหัว ใช้แก่นต้มน้ำรักษาโรคอาเจียน (ซีฮาก) ใช้ทั้งรากและต้นต้มเคี่ยวใส่เทียนดำ พริก ขิง และเกลือเล็กน้อยกินรักษาโรคออกลูกเลือดออกบ่เหือด เอาลูกที่สุกแล้วผสมข้าวเป็นยาฆ่า ม้าสมบูรณ อาบเป็นยาแก้โรคชาง ใช้รากฝนเป็นยาแก้กินผิด ใช้รากทำยาไล่เลือด ใช้เปลือกแช่น้ำแก้กินอาหารผิด

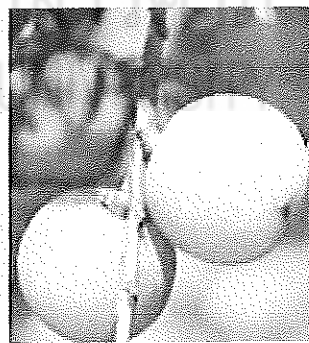
24. ขามป้อม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Phyllanthus emblica* L.

ชื่อสามัญ : Emblic myrablan Malacca tree

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : กำหวด (ราชบุรี) กันโตด (เขมร-จันทบุรี) สันยาสา มังลู (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพันธุศาสตร์

มะขามป้อมเป็นพันธุ์ไม้ยืนต้นขนาดกลางสูงประมาณ 7 เมตร เปลือกค่อนข้างเรียบ เกลี้ยง ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ปลายใบแหลมยาวรีมีสีเขียวแก่ ดอกเป็นดอกช่อหรือเป็นกระจุกเล็ก ๆ ลักษณะของดอกขนาดเล็ก ดอกหนึ่งมีประมาณ 5 – 7 กลีบ กลางดอก

มีเกสรตัวผู้สั้น ๆ 3 – 85 อัน ดอกมีสีเหลืองอมเขียว ผลมีลักษณะกลม เกือบเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 2 เซนติเมตร มีรอยแยกแบ่งเป็น 2 ซีก ผลอ่อนสีเขียวออกเหลือง ผลแก่สีน้ำตาล มีเมล็ดสีน้ำตาล

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผลสดมีรสเปรี้ยวอมฝาด เป็นยาบำรุง ทำให้สดชื่น แก้กระหายน้ำ แก้ไอ แก้หวัด กระตุ้นน้ำลาย ละลายเสมหะ ช่วยระบาย ขับปัสสาวะ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้คอแห้ง

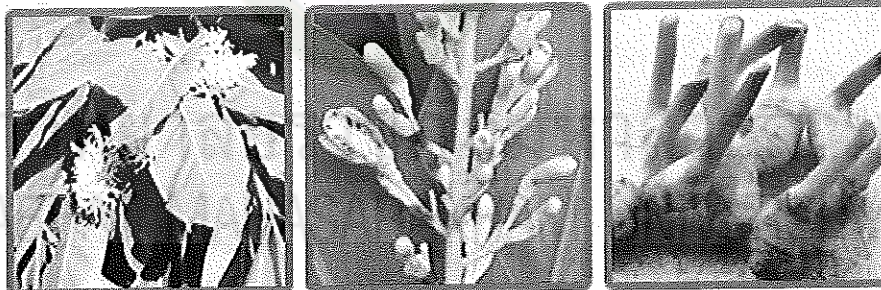
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า มะขามป้อม (ยามูกเลือด) ใช้รักษา โรคมูก ในหมากขามป้อม (ยานิวทั้งหมด) ใช้รักษา โรคนิวทั้งหมด รากมะขามป้อมใช้เคี้ยวรับประทานแก้ โรคนิวเลือด เป็นยาชาน ใช้เปลือกแช่กินแก้ยาหลงท้องได้ ใช้เปลือกฝนกับน้ำมันงาเป็นยาแก้ตุ่มซ่าน

25. ข่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alpinia galanga* (L.) Willd.

ชื่อวงศ์ : Zingiberaceae

ชื่ออื่น ๆ : ข่าหยวก ข่าหลวง (ภาคเหนือ) , กฏกกโรหิณี (ภาคกลาง)

ที่มา: http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs_02_1.htm

ลักษณะทางพันธุศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 1.5-2 เมตร เหนงามีข้อและปล้องชัดเจน ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก รูปวงรีหรือเกือบขอบขนาน กว้าง 7-9 ซม. ยาว 20-40 ซม. ดอก ช่อ ออกที่ยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว โคนติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่ที่สุดมีริ้วสีแดง ใบประดับ รูปไข่ ผล เป็นผลแห้งแตกได้ รูปกลม

ประโยชน์ สรรพคุณ และวิธีใช้

1. รักษาท้องขึ้น ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม แก้ท้องเดิน (ที่เรียกโรคป่วง) แก้บิด อาเจียน ปวดท้อง

ใช้เหง้าชำแก่สด ยาวประมาณ 1-1 ½ นิ้วฟุต (หรือประมาณ 2 องคุลี) ต้มให้
ละเอียด เติมน้ำปูนใส ใช้น้ำยาต้ม ครั้งละ ½ ถ้วยแก้ว วันละ 3 เวลา หลังอาหาร

2. รักษาลมพิษ

ใช้เหง้าชำแก่ๆ ที่สด 1 แ่ง ต้มให้ละเอียด เติมห่อผ้าโรงพอให้แฉะๆ ใช้ทั้งเนื้อ
และน้ำ ทาบริเวณที่เป็นลมพิษบ่อยๆ จนกว่าจะดีขึ้น

3. รักษากลากเกลื้อน โรคผิวหนัง

ใช้เหง้าชำแก่ เท้าหัวแม่มือ ต้มให้ละเอียดผสมเหล้าโรง ทาที่เป็นโรคผิวหนัง
หลายๆ ครั้งจนกว่าจะหาย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า : ฆ่า(ยาเจ็บหัว) ใช้รักษา โรคเจ็บหัวหรือปวดหัว
ฆ่า(ยาเจ็บหัว) ใช้รักษา โรคเจ็บหัวหรือปวดหัว ฆ่าหลวง(ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคชิว ฆ่าบ้าน(ยาชะ
เอิก) ใช้รักษา โรคชะเอิก ฆ่าลิ้น(ยาแม่เอ็งอุบโหม) ใช้รักษา โรคแม่เอ็งอุบโหม

26. ข้าวสาร (รากข้าวสาร)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Raphistemma hooperianum*

ชื่อวงศ์ : ASCLEPIADACEAE

ที่มา : หุ่นา คุณตาได้ มีพร หมู่บ้านเจริญสุข ตำบลเก็ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ข้าวสาร(ยาหลงเลือด, ยาสาละบาด, ยาป่าง, ยาปวดหัว)
ใช้รักษา โรคหลงเลือด, รากข้าวสารฝนรับประทานรักษาโรคนี้

27. ชิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Zingiber officinale* Roscoe

ชื่อวงศ์ : ZINGIBERACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ชิงแกลง ชิงแดง ชิงเผือก

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

ไม้ล้มลุกสูง 0.3 – 1 เมตร มีเหง้าใต้ดิน เปลือกนอกสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสีนวลมีกลิ่นเฉพาะ ทางเหนือหรือลำต้นเทียมเช่นเดียวกับไหล ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 1.5 – 2 เซนติเมตร ยาว 15 – 20 เซนติเมตร ดอกช่อแทงออกจากเหง้า กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว ใบประดับสีเขียวอ่อน ผลเป็นผลแห้ง มี 3 พู

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้เหง้าชิงแก่ทั้งสดและแห้ง เป็นยาขับลม แก้อาเจียนแก้อาเจียน ขับเสมหะ และขับเหงื่อโดยใช้เหง้าสดขนาดนิ้วหัวแม่มือต้มกับน้ำหรือใช้ผงชิงแห้งชงน้ำดื่ม จากการทดลองกับอาสาสมัคร 37 คนพบว่าผงชิงป้องกันการเมาเรือได้ดีกว่ายาแผนปัจจุบัน (dimenhydrinate) ในเหง้ามีน้ำมันหอมระเหยประกอบด้วย menthol borneol fenchone 7 – shogol และ 7 – gingerol menthol มีฤทธิ์ขับลม borneol fenchone และ 7 – gingerol มีฤทธิ์ขับน้ำดี ช่วยย่อยไขมันนอกจากนี้พบว่าสารที่มีรสเผ็ดได้แก่ 7 – shogol และ 7 – gingerol ลดการบีบตัวของลำไส้ จึงช่วยบรรเทาอาการปวดท้องเกร็ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ชิง (ยามูกเลือด, ยาท้องลงมูกแดงหรือหมักหมัน กลั่นเลือด, ยาหลงท้อง, ยาหลงเลือด, ยาหลงเลือดตกทวาร, ยาห้ามเลือดคอก, ยาหลงเลือด, ยาหมื่นทักัด, ยาเยี่ยวหยอด, ยาใช้สาลมาสวิน, ยาสาลมาสคิงกระด้าง, ยาชะเอือก, ยาชะดวงในท้องเลือดตกบ่เหือด, ยาชะดวงกำสืน, ยานิ้วชี้แล่น, ยานิ้วเลือด, นิ้วปูน, ยาเจ็บหัว, ยาหมากโหกแตก, ยาหมากโหกท้อง, ยาตัดดอกดินตาย, ยาลมเสียดแทง, ยาเจ็บเสียด, ยาเจ็บเสียดท้อง, ยาเสียดท้องกลั่นในฮูด, ยาพิตใจ, ยาลมก้อน, ยาสัพ

พลงทั้งมวล,ยากระบูรเต่า,ยาห้ามฮาก,ยาตามัว,ยาซี้กะตึก,ยาพิท้อ,ยาค่อยเลือดค้อยลม,ยาเมื่อย,ยา
ไอ,ลมปิดตะนาด,ยาหมักหมัน)

ใช้รักษา โรคตามัว,ตาต๋ม,ตาซ้อน,โรคพืดใจ,ไอ,คัตอก,โมก,ท้อหมักหมัน,ปัตตคาส,มลม
ทัวไป,เสียดท้อ,ลงเลือด,ลงท้อ,สรรพมทั้งมวล,กระบูรเต่า,หมากโหกท้อหรือกระเพาะเป็นพิษ,
ห้ามฮาก,ชะเอิก(สะอิก),โรคนิวเลือด,นิวทั้งมวล,โรคเยียวหยด,โรคมินทกิด,โรคนิวซี้แล่น

น้ำจิง(ยาชะเอิก,ยาแม่เฮงไฟ) ใช้รักษา โรคชะเอิก,โรคแม่เฮงไฟ

จิงใช้บดรักษาโรคทาง ใช้หัวตำผสมใส่น้ำร้อนกินรักษาโรคร้อน ใช้รากเป็นยาลมใช้ตำเป็น
ยาแก้เจ็บบิตท้อ ตำเป็นยารักษาโรคลม บดผงไว้กินรักษาโรคสูง ต้มเคี้ยวเอาน้ำมากินรักษาโรคล่ง
เลือดในทวาร เป็นยาเสียบทัว บดเป็นยารักษาโรคป้าง ต้มสุกกินเป็นยากัดเสด ใช้ทำเป็นยาลูกกลอน
ใช้รากตำเป็นยาแก้เจ็บท้อบิต ใช้หัวตำใส่น้ำเป็นยาควดพิษออก แก้คันคาย

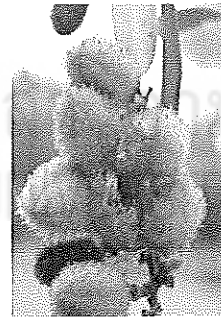
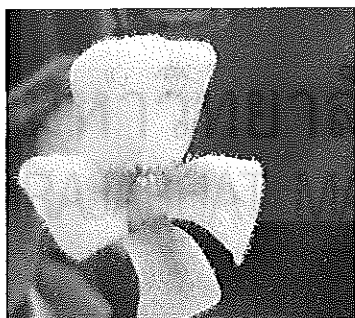
จิงแคง(ยาคัตอกหมันหัวใจขึ้น,ยาเจ็บท้อแหมขึ้นอก,ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคคัตอก,โรคโหก
แตกทัวไป

28. ขี้ตุน (ฮากขี้ตุน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Helicteres angustifolia* L.

ชื่อวงศ์ : STERCULIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ขี้อัน กระซับ

ที่มา: สารานุกรมสมุนไพรรวมหลักเภสัชกรรม

ลักษณะทั่วไป

ขี้ตุนเป็นไม้ล้มลุกที่ลำต้นมีอายุหลายปี ลำต้นสูงประมาณ 0.7 – 1.5 ม.
มีขนปกคลุมทั้งต้นและใบ ใบเป็นรูปหอกเรียวยาวจากโคนไปปลายปลายแหลม โคนเล็กลักษณะเหมือน
หอก กว้าง 2 – 3 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5 – 7 เซนติเมตร ปลายใบเป็นติ่งแหลมหรือทู่ โคน
ใบสอบขอบใบหยัก ท้องใบมีลักษณะสากกว่าหน้าใบ ดอกจะออกตามซอกใบ
มีขนาดเล็ก สีแดง ออกเป็น กระจุกหรือช่อสั้น ๆ ผลเหมือนดอกบัวตูมมีขนาดเล็ก มีขนปกคลุม
เมื่อแก่จะมีสีน้ำตาลกลมเหลืองเมื่อแห้ง จะมีสีน้ำตาล กว้างประมาณ 7 – 8 เซนติเมตร

ยาวประมาณ 12 – 15 เซนติเมตร เกิดได้ทั่วไปตามป่าโปร่งที่ว่าง และป่าตามชายเขา ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบ มีรสเฝื่อนขม ตำพอกหรือทา แก้กางทูม สมานแผล ราก มีรสเฝื่อนขม ต้มดื่ม แก้วหวัดแดด แก้วร้อนใน แก้วบิดเรื้อรัง ทั้งต้น มีรสเฝื่อนขม ต้มดื่มแก้วหวัดแดด แก้วปวดท้อง แก้วอาหารเป็นพิษ แก้วปวดเมื่อย เนื่องจากถูกความร้อนความเย็น หรือแดด หรือลมมาก แก้วฝั่ประคำร้อย กัดเสมหะ สตรีมีครรภ์ไม่ควรรับประทาน เพราะอาจทำให้แท้งได้

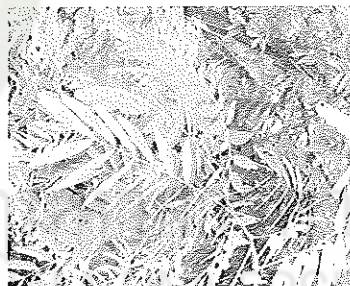
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากช้ต้นใช้ต้มเป็นยาแก้อุพทม

29. ช้เหล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cassia siamea* Britt.

ชื่อวงศ์ : CAESALPINIACEAE หรือ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น : ช้เหล็กบ้าน (ลำปาง) ช้เหล็กใหญ่ (ภาคกลาง) ช้เหล็กหลวง (ภาคเหนือ)

ที่มา : บ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นสูงได้ถึง 10-15 เมตร ใบใหญ่ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ประกอบไปด้วยใบย่อย 7-17 คู่ รูปร่างขอบขนานปลายมน หรือขอบขนานเรียวปลายคล้ายรูปไข่ ปลายใบหยักเว้าหาเส้นกลางใบเล็กน้อย โคนใบกลม ใต้ใบสีซีกว่าด้านบน และมีขนเล็กน้อย กว้าง 1-2.5 เซนติเมตร ยาว 3-7 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อใหญ่ ยาวประมาณ 15-30 เซนติเมตร ดอกใหญ่ 2-4 เซนติเมตรสีเหลืองสด กลีบรองกลีบดอกมักโค้งกลับ มีขน ผลเป็นฝักค่อนข้างหนา กว้าง 1.2-2 เซนติเมตร ยาว 15-30 เซนติเมตร ภายในมีเมล็ดใหญ่ยาวจำนวน 20-30 เมล็ด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกซี่เหล็ก (ยาหมากโทกแตก หมากโทกลม) ใช้รักษา โรคหมากโทกลม รากซี่เหล็กใช้ต้มดื่มรักษาโรคนี้่วแม่ ผสมกันเป็นยาลูกกลอนตากแดดเป็นยาแก้ไอหืด ใช้แก่นเป็นยาป้าง และยาเอ็น ใช้ใบเป็นยาลม ใช้ใบต้มกินเป็นยาหมากสุก

30. ซี่เหล็กสาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Senna garretiana* (Craib) Irwin & Barneby

ชื่อวงศ์ : LEGUMINSAE - CAESALPINIOIP

ชื่ออื่น ๆ : ซี่เหล็กโคก

ที่มา : วัดสุนตชัชวาล อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น สูง 10 - 15 เมตร ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย

รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร ยาว 4 เซนติเมตร ใบอ่อนมีขนสีน้ำตาลแกมเขียว ดอกช่อออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีเหลือง ผลเป็นฝัก แบบยาวและหนา

ประโยชน์และสรรพคุณ

แก้กลากเกลื้อน พุพอง หนอง หิด ใช้เป็นยาระบายอ่อน ๆ ขับพยาธิ ทุ่งวัด บำรุงโลหิตและเชื่อว่ารักษามะเร็งเม็ดเลือดได้

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ซี่เหล็กสานใช้ต้มดื่มรักษาโรคนี้่วแม่

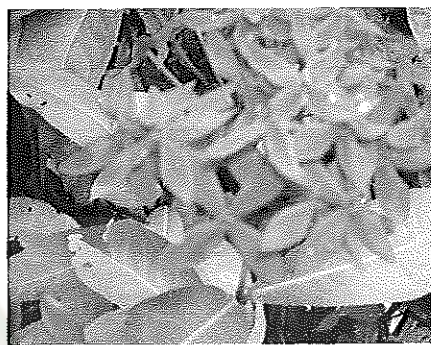
31. เข็ม

31.1 เข็มแดง ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ixora chinensis* Lamk. *Ixora* spp.

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เงาะ (สุราษฎร์) เข็มแดง (ยะลา) ตุโตบูโยบูเก๊ะ (มลายู)

จะปุย (มะละยู-นรา)

ที่มา : อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลักษณะต้นนั้นจะคล้ายเข็มขาว

ใบ ใบนั้นจะหนายาวและแข็งมีสีเขียวสด ตรงปลายใบของมันจะแหลม

ดอก ดอกนั้นจะออกรวมกันเป็นช่อใหญ่แบนมีสีแดงเข้ม ดอกนั้นจะโตกว่า

เข็มขาวมาก แต่ไม่มีกลิ่นหอม

ประโยชน์และสรรพคุณ

ราก ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงไฟธาตุ บรรเทาอาการบวม รักษาตาพิการ รักษากำเดา รักษา

เสมหะ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากเข็มแดงใช้ฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็น

ยาเบื่ออาหาร

31.2 เข็มขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ixora ebarbata* Craib.

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เข็มไม้ (ไทย) เข็มพระราม (กรุงเทพฯ) เข็มปลายसान(ตานี)

เข็มขาว (พายัพ)

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง

ใบ มีลักษณะเป็นรูปไข่ ริมขอบใบจะเรียบตรงปลายใบของมันจะมน

ก้านดอก ก้านดอกนั้นจะยาวส่วนปลายก้านดอกจะเป็นกลีบเล็ก ๆ อยู่เพียง

4 กลีบ

ดอก ดอกนั้นจะออกรวมกันอยู่เป็นช่อ มีสีขาว มีกลิ่นหอมเย็น

ราก รากนั้นจะมีรสหวาน

ประโยชน์และสรรพคุณ

รากใช้ปรุงเป็นยากิน รักษาโรคตา เจริญอาหาร

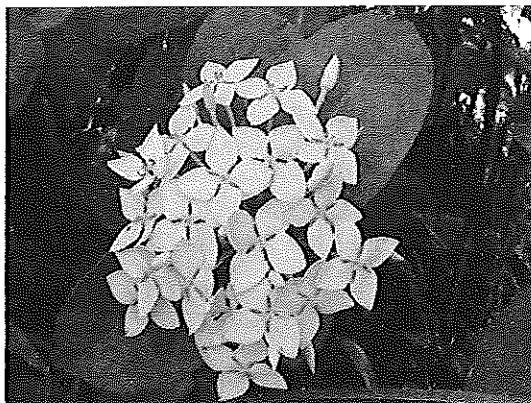
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เข็มขาวใช้แก้ไข้เหงื่อไม่ออก ใช้รากเป็นยา ลาง

แก้ว

31.3 เข็มเหลือง ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ascozentrum Minatum* (Lindl.)

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เข็มแสด พุ่มสุวรรณ เข็มเหลือง

ที่มา : อำเภอเสถภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มแต่เล็กกว่าเข็มขาว

ใบ ใบนั้นจะเป็นรูปไข่ ริมขอบใบจะเรียบ ส่วนตรงปลายใบมน

ดอก ดอกนั้นจะอยู่รวมกันเป็นช่อมีสีเหลือง แต่ไม่มีกลิ่นหอม

ประโยชน์และสรรพคุณ

ราก ใช้ปรุงเป็นยารักษาฝีกาทักหัวใจ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากเข็มเหลืองใช้ต้มเป็นยาขับสภาวะไม่ออก
แก้ปัสสาวะขัด แก้ปัสสาวะเหลือง แก้ปัสสาวะแดง แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ปัสสาวะขุ่น

32. เขาสอ (บอระเพ็ด)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thoms.

ชื่อวงศ์ : MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น ๆ : จุ่งจิงตัวแม่ เจ็ดมุลย่าน เจ็ดมุลหนาม จุ่งจิง (เหนื่อ) เครือเขาสอ (หนองคาย)
ขอสอ ตัวเจ็ดมุลย่าน เกาหัวด้วน (สระบุรี) เจ็ดหม่นปลุก (ภาคใต้)

ที่มา : สวนสมุนไพร หมอทองอินทร์ ประระทัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น บอระเพ็ดเป็นพันธุ์ไม้เถาเลื้อยเนื้ออ่อน แต่ถ้าอายุมากเนื้อของลำต้นอาจแข็งได้ เถาอ่อนผิวเรียบสีเขียว เถาแก่สีน้ำตาลอมเขียว ผิวขรุขระ เป็นปุ่ม ๆ เถากลมโตขนาดนิ้วมือ ประมาณ 1 – 1.5 เซนติเมตร ยางมีรสขมจัด ขึ้นเกาะต้นไม้อื่นมักจะมีรากอากาศคล้ายเชือก เส้นเล็ก ๆ ห้อยลงมาเป็นสาย

ใบ ใบเดี่ยวเป็นแบบสลับใบเป็นรูปไข่ป้อม โคนใบหยักเว้าลึกเป็นรูปหัวใจ โดยปกติปลายใบจะแหลม (แบบ Acuminate) มีเส้น Nerve 5-7 เส้นที่เกิดจากฐานใบขอบทั้งหมด ขอบใบเรียบขนาดกว้าง 3.5-10 เซนติเมตร ยาว 7-13 เซนติเมตร แยกต้นตัวผู้เมียออก

ดอก เป็นช่อตามกิ่งแก่ตรงบริเวณซอกใบหรือปลายกิ่ง ดอกขนาดเล็กสีเหลืองอมเขียว แต่งอมชมพู เชียวอ่อน เหลืองอ่อน ช่อดอกแบบ Raceme หรือ Fascicle เดี่ยว ยาว 5-20 เซนติเมตร ประกอบด้วยกลีบดอก กลีบเลี้ยงอย่างละ 7 Stamen 7

ผล มีลักษณะเป็นยาเมา สุกจะมีสีเหลืองถึงแดง ขนาด 2-3 เซนติเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใช้เป็นยาแก้ไข้ในตำรายาอายุรเวทของอินเดียกล่าวไว้ว่าพืชชนิดนี้ใช้ในทางเดียวกับ เครื่องหมายหรือชิงช้าชาติ *Tinospora cordifolia* (Willd) Mier s ex Hook. f.& Thoms. นอกจากนี้ใช้เป็นยาแก้ไข้ซึ่งกล่าวไว้ว่าดีเท่ากับ *Cinchona* แล้วยังใช้แก้ธาตุไม่ปกติและโรคที่เกี่ยวกับทาง ปัสสาวะ นอกจากนั้นยังกล่าวไว้ว่าสารรสขมนั้นแก้ไข้ แก้อาการอักเสบ แก้อาการเกร็ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ใบเขาฮอ (ยาเมื่อย่าง) ใช้รักษา โรคคอตีบหรือโรค หล่อย เครือเขาฮอ(ยาแม่เฮ้ง, แผลกว้างลึก, ยาเสียบท้อง, ยาพยาธิท้อง, ยาเมื่อย, ยาไอ, ยาคือ, ลมปิดตะ นาส)

ใช้รักษา โรคเสียดท้อง(ปวดท้อง), โรคไอ(ระคายคอ), โรคปิดตะนาส, โรคไอ

เขาสอใช้เป็นยาพอก ใช้ฝนเป็นยาแก้เฝียวบ่ออก (ปัสสาวะติดขัด)

33. ข้าวเจ้า (ข้าวเจ้า)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Oryza sativa* Linn.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : ข้าวไข่แมงดา ข้าวคอแรง ข้าวเจ้า

ที่มา : บ้านหนองรูแซ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พืชล้มลุก ขึ้นเป็นกอ ลำต้นกลวงและเป็นข้อ ข้อดอกรวมเรียกว่ารวงข้าว เมล็ดอ่อนมีสีเขียว เมื่อโตเต็มที่มีสีเหลืองทอง

ประโยชน์และสรรพคุณ

แก้โรคเหน็บชา บำรุงกำลัง ถอนพิษต่าง ๆ แก้โรคหืด แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาออก แก้กตาแดง แก้กลิ้นไส้ แก้ตับอักเสบ แก้โรคปัสสาวะ มีหนอง แก้บิดถ่ายเป็นเลือด แก้ปวดเอว บำรุงม้าม เป็นยาระบาย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ข้าวเจ้า(ยาบุก,ยาชะเอือก,ยาสะดวงท้องผูกเลือด,ยาบาด,ยาฮาก,ยาห้ามฮาก,ยาชี้ฮาก,ยาเมื่อย,ยาชมองคอ,ยาหมักหม่น), ใช้รักษา โรคชี้ฮาก, โนคท้องหมักหม่น, น้ำข้าวเจ้า(ยาท้องหมักหม่น,ยาสาลมสาธาตุตายแท้,ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคท้องหมักหม่น น้ำหุงข้าวเจ้า(ยาตาเปื่อย) ใช้รักษา โรคตาเปื่อย ข้าวเจ้าใช้น้ำแช่อาบรักษาโรคมือตาย ตื่นตาย ใช้เป็นน้ำที่ใช้ฝนยากินเป็นยาสดท้อง ฝนเป็นยาแก้ก๊กับแก้ป่วง ตำเอาน้ำเป็นยาแก้เจ็บหัวใจแก้ไขเหื่อไม่ออก ใช้เมล็ดข้าวฝนเป็นยาห้ามอาเจียน เอาน้ำเป็นยาแก้ชะเออะ ตำเป็นยารักษาโรคลม ฝนกินเป็นยาแก้ก๊กับแก้ป่วง แก้กินผิต คั่วบดให้แหลกหมกให้สุกปั้นเป็นยาลูกกลอนรักษาโรคสูง เอาน้ำอมรักษาโรคแมงกัดฟัน ตำเป็นรักษาโรคลูกตายในท้อง ใช้บดหรือเอาน้ำกินเป็นยาทา ยากาง ใช้ทาคอ ข้าวเจ้า ตำผสมกับยาตัวอื่นเป็นยาแก้ชะเออะ ฝนเป็นยาแก้พิษ ฝนเป็นยา แก้กินผิต

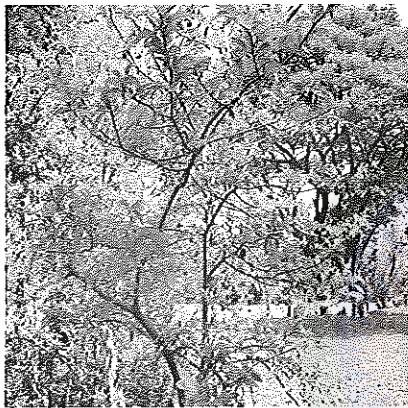
ต้มเป็นยาแก้กินผิดเอาน้ำข้าวหุงทำเป็นยาถูกลอนใช้เปลือกทำยาแก้คาง ใช้น้ำข้าวเจ้าทำยาแก้หำไค้ เป็นยาฝีหัวเอ็น เป็นยาลางแก้ว เป็นยาแก้สำนิบาด เมล็ดใช้ตำใส่น้ำแก้ชะเออะ เป็นยากวดพิษออก เปลือก/ต้นแก้คันคาย

34. เชียบ หรือน้อยหน้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Annona squamosa* Linn

ชื่อวงศ์ : ANNONACEAE

ชื่ออื่น ๆ : น้อยหน้า (ภาคใต้) มะนอแน่ มะแน่ (ภาคเหนือ)

ที่มา : บ้านเอียด อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น น้อยหน้าเป็นพืชยืนต้นชนิดหนึ่ง

ใบ ใบเดี่ยวติดกับลำต้น ใบรูปรี ปลายแหลม

ดอก เล็ก 4 กลีบ สีเหลืองอมเขียว กลิ่นหอม

ผล ลูกกลม มีตุ่มนูนรอบผล เนื้อสีขาว รสหวาน เมล็ดดำ

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้ใบสดและเมล็ดฆ่าเหา โดยใช้เมล็ดประมาณ 10 เมล็ด หรือใบสดประมาณ 1 กำมือ (15 กรัม) ตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำมันมะพร้าวพอแฉะ ขยี้ให้ทั่วศีรษะ ใช้ผ้าคลุมโพกไว้ประมาณ 10 นาทีถึงครึ่งชั่วโมง ใช้หวีสางเหาออก สระผมให้สะอาด (ระวังอย่าให้เข้าตา เพราะจะทำให้ตาอักเสบและแสบได้) มีรายงานยืนยันว่าน้ำยาที่คั้นจากเมล็ดบดกับน้ำมันมะพร้าวในอัตราส่วน 1 : 2 สามารถฆ่าเหาได้ดีที่สุด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากหมากเชียบใช้แช่น้ำแก้กินอาหารผิด

35. เชื้อขึ้น หรือมะเชื้อขึ้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Solanum xanthocarpum* Schrad.

ชื่อวงศ์ : SOLANACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มะเชื้อแจ้ มะเชื้อจาน มะเชื้อเสวย มะเชื้อขันคำ

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวาสี อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกขนาดย่อม

ใบ มีขนอ่อนปกคลุม มีหนามแหลมตั้งฉากตามเส้นกลางใบ ใบสีเขียว

ผล กลมผิวเรียบมัน สีเขียวเข้ม มีลายสีขาวแทรก เนื้อเหนียวมาก เมื่อสุก

สีเหลือง

ประโยชน์และสรรพคุณ

รากและลูกใช้เสมหะ แก้ไอ แก้น้ำลายเหนียว

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากเชื้อขึ้น (ยาคือ, ยาชมองค) ใช้รักษา โรคไอ
 หนักเชื้อ (ยาท้องหมักหม่น) ใช้รักษา โรคท้องหมักหม่น หมากเชื้อขึ้น (ยาไอ) ใช้รักษา โรคไอ
 หนักเชื้อขึ้นสุก (ยาแหว่หม่น) ใช้รักษา โรคฟัน มะเชื้อขึ้นขอยฝั่งแดดเอาใส่หม้อรมควัน เนื้อและ
 เมล็ดใช้แปะรักษาโรคแม่แหว่ บดเข้ากับยาตัวอื่นอมรักษาโรคอุตุตะคามฟัน ใช้รากต้มกินเป็นยาแก้
 อาเจียนเอาทั้งรากและลำต้นกินเป็นยาแก้ชะเออะ เป็นยาฮาน ใช้รากเป็นยาแก้คอ ใช้ผลเป็นยาแก้
 โรคกระดัง

36. เจริงหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Davidiana*

ชื่อวงศ์ : SMILACACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เจริงหลวง (ภาคเหนือ) เตำร้างมีหน่อ (ภาคกลาง) เตำร้างแดง (นครศรีธรรมราช) มะเต็ง (ยะลา)

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

ลักษณะทั่วไป

เจริญหลวงชนิดแตกกอ สูง 3-12 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 5-15 เซนติเมตร
 ใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ออกเวียนสลับ กว้าง 100-150 เซนติเมตร ยาว 150-27 เซนติเมตร ใบย่อยเป็นรูปสามเหลี่ยมและกว้าง 8-15 เซนติเมตร ยาว 15-30 เซนติเมตร
 ดอก สีขาวครีม ออกเป็นช่อ ตามลำต้น
 ผล ค่อนข้างกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร เมื่อสุกสีแดงคล้ำ ถึงดำ
 โทษ ดอก และขน ทำให้คัน

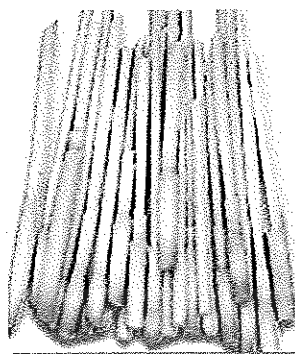
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากเจริญหลวงใช้ต้มเป็นยาริดสีดวงจมูก

36. แคม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Saccharum arundinaceum* Retz.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : ปง (ภาคเหนือ)

ที่มา <http://scratchpad.wikia.com/wiki/ลักษณะทางพฤกษศาสตร์>

ต้น เป็นพืชล้มลุกข้ามปี ลำต้นตั้งตรงมีข้อปล้อง ความสูง 1-3 เมตร ภายในลำต้นฟ้าม
กลางและมักขึ้นเป็นกอ

ใบ รูปไข่ยาวรีปลายใบแหลม ขอบใบขนานเรียบขนาดกว้าง 5.2 ซม. ยาว 10-12 ซม. สี
เขียวออกฟ้ามีกาบใบหุ้มต้น

ดอก ดอกเป็นดอกช่อออกตามปลายยอด ก้านช่อดอกยาว มีดอกขนาดเล็กสีขาวนวลอยู่
บนช่อดอกแขนงจำนวนมาก

เมล็ด มีขนาดเล็กปุยขนติดปลายเมื่อด ปลิวตามลมได้ง่าย

ประโยชน์

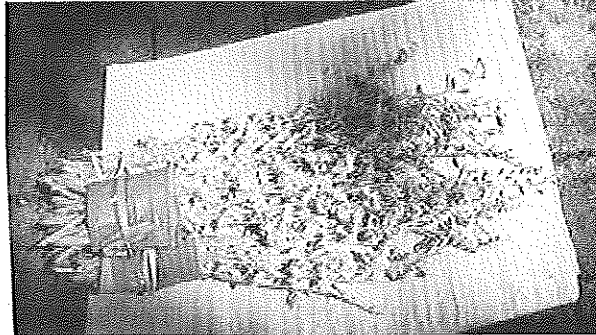
การปรุงอาหาร ยอดอ่อนใช้แกง ลวกจิ้มแจ่วกับลาบ
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า : แคม (ยานิวทั้งมวล) โรคนิวทั้งมวล

37. คะหย้า หรือฝักกาดย่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Caesalpinia mimosoides* Lam.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : ทะเนาซอง ผักปู้ย่า นามปู้ย่า (เหนือ) ผักกาดย่า (ปจ) ผักชะยา (นพ)
ผักคายา (เลย)

ที่มา : สวนสมุนไพร หมอทองอินทร์ ประระทั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ผักกาดย่า มีลำต้นตั้งตรง ปลายยอดยืดยาว และ/หรือเลื้อยพันต้นไม้อื่น
ลำต้นสูงถึง 1 เมตร ลำต้น และกิ่งก้านใบ มีหนามแหลมขนาดเล็ก ๆ กระจาย

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเป็นคู่ข้ามกัน ก้านใบยาว 25 – 40 เซนติเมตร
ก้านใบสีแดง มีหนามแหลมตามกิ่งก้านทั่วไป

ดอกช่อ ดอกสีเหลือง

ผล เป็นฝัก มี 2 เมล็ด ใบ ยอดอ่อน และช่อดอกมีกลิ่นเฉพาะ หอมฉุน
คล้ายกลิ่นแมงแคง (มวนลำไย)

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผักกาดย่า เป็นผักพื้นเมืองทางภาคอีสาน และภาคเหนือ ซึ่งนิยมรับประทาน และมี
จำหน่ายในตลาดทางภาคเหนือมีเรื่องเล่าว่า มีสองตายาย เดินไปทำนาระหว่างทาง ทั้งสองได้พัก
รับประทานอาหาร และหลังจากรับประทานอาหารผักนี้เข้าไปรู้สึกว่ามีแรงมีกำลังเพิ่มขึ้น จึงเล่า
ต่อกันมา ทำให้คนรุ่นหลังรู้จักและเก็บผักนี้มารับประทานเรื่อยมา ชาวพื้นเมืองภาคเหนือ
จึงเรียกผักนี้เพื่อว่า "ผักปู้ย่า" ส่วนชาวอีสานเรียกผักนี้ว่า "ผักกาดย่า หรือผักคายา"

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากคหยาใช้ฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยา
แก้เสดขึ้น ใช้รากต้มน้ำกินเป็นยาแก้อาเจียน

38. คัดเค้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Randia siamensis* Craib

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ที่มา : บ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้รอเลื้อย มีหนามคู่ตามกิ่งก้าน ใบออกเดี่ยว ๆ ตรงกันข้าม สีเขียวสด ดอกสีขาว ดอกเป็นช่อ คล้ายดอกเข็ม แต่กลีบกว้างกว่า มีกลิ่นหอมแรง เวลาเย็น - กลางคืน ออกดอกฤดูหนาว

ประโยชน์และสรรพคุณ รากแก้ไข้ เลือดออกตามไรฟัน ผล ขับประจำเดือน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า คัดเคঁ (ยาแม่เฮงฮุบโหม) เครือคัดเคঁ (ยาแม่เฮ็ง) ใช้รักษา โรคแม่เฮง รากคัดเคঁ (ยาลงแดง, ยาเจ็บท้องมูกเลือด, ยาเลือดออกทวาร, ยามิ้นทกิด, ยาตามัว) ใช้รักษา โรคตามัว, โรคลงเลือด, โรคมูก, โรคมิ้นทกิด ยอดคัดเคঁ (ยาป้าง, ยอดดอกไหม (ยาเยี่ยวหยด)) ใช้รักษา โรคเยี่ยวหยด รากคัดเคঁใช้ฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยา แก้ก้นไม่ทานข้าว ใช้รากต้มรักษา โรคไข้ ใช้รากต้มเป็นยาชาน ใช้รากตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้รากต้มเป็นยาแก้ฝีหัวขั่ว

39. คามเื้อ (ชะคราม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Saeda maritima*

ชื่อวงศ์ : CHENOPODIANAE

ชื่ออื่นๆ : ช่าคราม

ที่มา : บ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มต้นเล็ก ใบสีเขียว ดอกสีขาวอมม่วง ชมพู และมีนวล

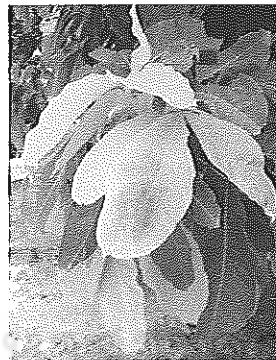
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากช่าคาม (ยาเลือดบ่เหือด) ใช้รักษา
โรคเลือดน้าคาม (ยาตามัว) ใช้รักษาโรคตามัว รากคามเอื้อใช้เป็นยาชะดวง

40. ค้อ (ตะคร้อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Schleichera oleosa* (Lour.) Oken

ชื่อวงศ์ : SAPINDACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ค้อ เคาะ โจ๊ะ คอส้ม เคาะโจ๊ะ มะโจ๊ก มะเคาะ ไม้ตะคร้อ ชะอู่เส็ก ไม้
เคาะ (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กาซ้อ กาซ้อง คู้ย (กะเหรี่ยง กาญจนบุรี)
ปันโรง (เขมร บุรีรัมย์) ปันร้ว (เขมร สุรินทร์) ตะคร้อไข่ (ภาคตะวันตกเฉียงใต้)

ที่มา : บ้านหมอสอน รัตนพลแสน บ้านเอ็ด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ตะคร้อเป็นไม้ต้น ผลัดใบ สูงถึง 40 เมตร เปลือกสีน้ำตาลเทาหรือสีดำ
แตกลอนเป็นสะเก็ดเล็กน้อย “ใบ” ประกอบแบบขนนก เรียงสลับ มีใบย่อย 2-4 คู่
เรียงตรงข้าม บางครั้งเยื้องกัน แผ่นใบย่อยรูปรีถึงรูปไข่กลับ กว้าง 2.5-9 เซนติเมตร
ยาว 4.5-20 (-25) เซนติเมตร คู่ล่างเล็กกว่าคู่บน ปลายเว้าตื้นถึงมน เป็นติ่งสั้น ๆ โคนเบี้ยว ผิว
ใบด้านบนค่อนข้างเกลี้ยง ด้านล่างมีขน “ดอก” เล็ก สีเหลืองนวลหรือเขียวอ่อน กลิ่นหอม
ออกเป็นช่อยาวถึง 15 เซนติเมตร “ผล” รูปไข่กว้างถึงค่อนข้างกลม กว้างประมาณ 1.5
เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร เมื่อแก่สุกสีเหลือง เมล็ดมีเยื่อหุ้มสีเหลือง

ประโยชน์และสรรพคุณ

เนื้อไม้ใช้ในการอุตสาหกรรมไม้ ทำพื้นและถ่าน เปลือกใช้ย้อมสี ใบอ่อนกินเป็นผัก เยื่อหุ้มเมล็ดกินได้ เมล็ดนำมาสกัดเอาน้ำมัน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากค้อ (ยาขี้กะตึก) ใช้รักษา โรคพยาธิ เปลือกค้อส้ม (ยามูกเลือด, ยาแช่วหมัน) ใช้รักษา โรคมูก เปลือกค้อ (ยาลงเลือดค้อ, ลงเลือด) ใช้รักษา โรคฟัน, โรคลงเลือด เปลือกค้อ (ยาลงเลือดค้อ, ลงเลือด) ใช้รักษา โรคฟัน, โรคลงเลือด เปลือกค้อใช้ฝนเป็นยาแก้โรคลงท้องบวม ใช้เปลือกต้มเป็นยาแก้เจ็บเนื้อคิง (ตัว) ใช้ใบตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้เปลือกแช่กิน แก้ยาลงท้องได้

41. คำป่า (ดอกชาติ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bixa orellana* (Carolus Linnaeus)

ชื่อวงศ์ : BIXACEAE

ชื่ออื่น ๆ : คำแสด คำเงาะ

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

คำแสดหรือคำเงาะ เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กสูงราว 3-5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบลำต้น ใบรูปไข่ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดของกิ่ง แต่ละช่อมี 5-10 ดอก สีชมพู มีกลีบดอก 5 กลีบ กลีบรองดอกสีเขียวขนาดเล็ก เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ผลรูปไข่มีขนสีแดงคล้ายผลเงาะ เมื่อผลแก่จะแตกออก ภายในมีเมล็ดและเปลือกหุ้มสีแดง

ประโยชน์และสรรพคุณ

เปลือกเมล็ด ให้สีแสด ใช้แต่งสีอาหาร ย้อมผ้า
เปลือกราก แก้ไข้มาลาเรีย รักษาโรคหนองใน
ใบ แก้ไข้ บิด ปัสสาวะ ดีซ่าน แก้งูวัด
ผล เป็นยาฝาดสมาน
เมล็ด เป็นยาหอม แก้ไข้ แก้หนองใน แก้ไข้มาลาเรีย และแก้พิษจาก
มันสำปะหลังและสบูแดง เนื้อหุ้มเมล็ดช่วยขับพยาธิ เป็นยาระบาย แก้โรคผิวหนัง
ดอก บำรุงเลือด แก้โลหิตจาง แก้บิด คั้นตามผิวหนัง

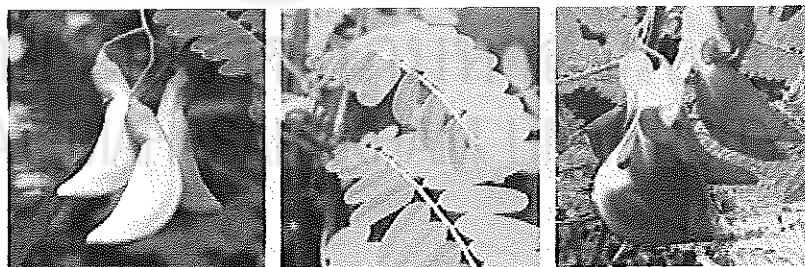
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ชาตืขาว(ยาขาว) ใช้รักษา โรคซาง
หัวคำป่าใช้ฝนใส่น้ำเหล้าเป็นยาลวงแก้ปากดำ

42. แคน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sesbania grandiflora* (L.) Desv.

ชื่อวงศ์ : Leguminosae - Papilionoideae

ชื่ออื่น ๆ : แคน แคนบ้านดอกแดง แคนขาว (ภาคกลาง)

ที่มา http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs_09.htm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-6 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามาก เปลือกต้นสีน้ำตาลปนเทา
ขรุขระ แตกเป็นสะเก็ด ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเรียงสลับ ใบย่อยรูปรี ขอบขนาน กว้าง
1-1.5 ซม. ยาว 3-4 ซม. ปลายใบและโคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว ดอก ออกเป็นช่อ
ตามซอกใบ 2-4 ดอก ดอกสีขาวหรือแดง มีกลิ่นหอม ก้านเกสรเพศผู้สีขาว 60 อัน ผล เป็นฝัก ยาว 8-
15 ซม. ฝักแก่แตกเป็น 2 ซีก เมล็ดกลมแป้น สีน้ำตาล มีหลายเมล็ด

ประโยชน์ สรรพคุณและวิธีใช้

เปลือก - ต้มหรือฝนรับประทาน แก้โรคบิดมีตัว

- แก้มูกเลือด แก้ก้องเดิน ท้องร่วง คุมธาตุ
- ภายนอก ใช้ชะล้างบาดแผล

ดอก,ใบ - รับประทานแก้ไข้เปลี่ยนอากาศ เปลี่ยนฤดู (แก้ไข้หัวลม) ชาวอินเดีย

ใช้สูดน้ำที่คั้นได้จากดอกหรือใบแค้เข้าจมูกรักษาโรค ริดสีดวงในจมูก และทำให้มีน้ำมูก

ออกมา แก้ปวดและหนักศีรษะ ลดความร้อน ลดไข้

ใบสด - รับประทานใบแค้ทำให้ระบาย

- ใบแค้ ตำละเอียด พอกแก้ช้ำชอก

แก้มูกเลือด บิดมีตัว แก้ก้องเดิน ท้องร่วง คุมธาตุ

ใช้เปลือกต้มน้ำ 1 ส่วน ต้มกับน้ำหรือน้ำปูนใส 10 ส่วน รับประทานครั้งละ

1-2 ช้อนแกง

แก้ไข้ ลดความร้อน แก้ไข้หัวลม (หรือไข้อากาศเปลี่ยน)

- ใบสด ต้มกับน้ำรับประทานลดไข้ ใช้ยวดอ่อนจำนวนไม่จำกัด ลวกจิ้มกับ

น้ำพริก รับประทานแก้ปวดศีรษะข้างเดียว

- ใช้ดอกที่โตเต็มที่ล้างน้ำ ต้มกับหมูทำบะซ่อ 1 ขาม รับประทาน 1 มื้อ

รับประทานติดต่อกัน 3-7 วัน จะได้ผล

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า : แค(ยาหมากโทกแตก) ใช้รักษา โรคหมากโทกแตก แคขาว(ยาโทก) ใช้รักษา โรคโทกแตกทั่วไป รากแคขาว (ยาโทก) ใช้รักษา โรคหมากโทกแตก รากดอกแค (ยาแม่เฮ็งอุปโหม) ใช้รักษา โรคแม่เฮ็ง รากแควง (ยาแม่เฮ็ง, ยาคยื่อ) ใช้รักษา โรคแม่เฮ็ง, โรคคยื่อ

43. แคนหางคาง หรือแคนหางคาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dolichandrone serrulata* (DC.) Seem

ชื่อวงศ์ : BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : แตกเกิดขาว แคนขาว (เชียงใหม่) แคนทราย (นครราชสีมา) แคนแฉก แคนฝอย (ภาคเหนือ) แคนป่า (ร้อยเอ็ด ลำปาง) แคนพุ่ม (ลำปาง) แคนยอดดำ (สุราษฎร์ธานี) แคนยาว แคนยาว (ปราจีนบุรี)

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลางผลัดใบ สูง 10-20 เมตร ลำต้นตรงมักแตกกิ่งต่ำ เปลือกสีน้ำตาล อมเทาและมีประสีดำขาว เปลือกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ทั่วไป เปลือกในสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลปนเหลืองอ่อน เรือนยอดเป็นพุ่มรูปไข่ค่อนข้างทึบกิ่งอ่อนเกลี้ยง มีช่องระบายอากาศทั่วไปกิ่งแห้งออกสีดำ

ใบ เป็นช่อ ช่อใบติดตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ช่อใบรูปขนนก ยาว 12-35 เซนติเมตร ใบช่อหนึ่ง ๆ มีใบย่อยรูปรีหรือ รูปรีแกมรูปไข่กลับ 3-7 ใบ ใบย่อยจะติดตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ส่วนปลายสุดของช่อใบจะเป็นใบเดี่ยว ๆ ยาว 5-10 เซนติเมตร กว้าง 3-5 เซนติเมตร โคนใบสอบและเบี้ยว ปลายใบสอบเรียวแหลม เนื้อใบบางเกลี้ยง เส้นแขนงใบมี 5-7 คู่ มีตุ่มหูรูปรี ๆ ตามยาว เส้นกลางใบและเส้นแขนงใบทางด้านท้องใบ ขอบใบหยักตื้น ๆ หรือเรียบ ก้านใบย่อยยาว 1-3 เซนติเมตร

ดอก ดอกโตสีขาว รูปแจกันทรงสูงหรือรูปแตร ออกรวมกันเป็นช่อสั้น ๆ ตามปลายกิ่ง ช่อดอกแบบติด ดอกสลับ ยาว 2-3 เซนติเมตร แต่ละช่อมีดอกอยู่รวมกัน 3-7 ดอก กลีบฐานดอกทรงรูปกรวย ยาว 3-5 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งจะเป็นจงอยผิวกลิ้ว โคนกลีบดอกติดกันเป็นหลอดรูปทรงกระบอกตอนครึ่งล่างส่วนครึ่งบนจะบานโป่งออก ทั้งหมดยาว 11-19 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ แผ่กว้างตั้งฉากกับตัวหลอด เมื่อบานเต็มที่กว้างถึง 8 เซนติเมตร ผิวกลิ้วและขอบกลีบจะย่นเป็นริ้ว เกสรตัวผู้มี 2 คู่ สั้นหนึ่งคู่และยาวหนึ่งคู่

ติดอยู่โคนผนังกลีบดอกด้านใน รังไข่รูปขอบขนานภายในมี 2 ช่อง แต่ละช่องมีไข่อ่อนมาก

ผล เป็นฝักชนิดเปลือกแข็ง 2 ชั้น รูปขอบขนาน ปลายแหลมยาวถึง 85 เซนติเมตร กว้าง 1.2-2 เซนติเมตร ฝักคดโค้งหรือบิดไปมา ผิวหนา เรียบและแข็งเป็นแผ่นหนัง จะมีจุดประสีอ่อนกว่าสีพื้นทั่วไป

เมล็ด แบบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บาง เรียงตัวตามความยาวของฝัก มีเยื่อบาง ๆ ติดบริเวณหัวและท้ายของเมล็ดคล้ายปีก ยาว 2.2-2.8 เซนติเมตร กว้าง 5-8 มิลลิเมตร

ประโยชน์ และสรรพคุณ

เปลือกต้นใช้แก้ท้องอืดเพื่อ ส่วนใบ แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน หูด ห้ามเลือด เมล็ด บำรุงโลหิต ขับเสมหะ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แคนหางคางใช้ต้มรับประทานรักษาโรคนี้

44. แคน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hopea odorata* Roxb.

ชื่อวงศ์ : DIPTEROCARPACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตะเคียนทอง, จะเคียน, ตะเคียน, ตะเคียนใหญ่

ที่มา: <http://www.likemax.com/archive/herb>

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

แคน เป็นไม้ยืนต้น สูง 20-40 เมตร ส่วนที่ยังอ่อนอยู่มีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกมใบหอก กว้าง 3-6 ซม. ยาว 8-15 ซม. ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีเหลืองแกมน้ำตาล ผลแห้ง ไม่แตก รูปทรงกลมหรือรูปไข่ มีปีกยาว 2 ปีก และปีกสั้น 3 ปีก

ประโยชน์ และสรรพคุณ

แคน : แก่น ใช้แก่นซึ่งมีรสขมหวาน รักษาคุณุทธะโรค ขับเสมหะ แก้โลหิตและกำเดา แก้ไข้ที่มีอาการแสดงที่ตา เช่น แดง เหลือง หรือขุ่นคล้ำ เป็นต้น ยางแห้ง บดเป็นผง รักษาบาดแผล

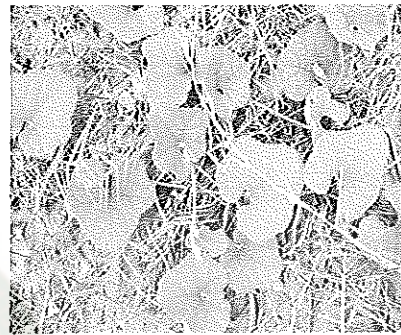
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า :เปลือกแคน (ยากกั่ว) ใช้รักษา โรคฟัน ไม้แคน (ยาชะดวงที่) ใช้รักษา โรคชะดวง

45. เครือกา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gymnopetalum integrifolium* Kurz.

ชื่อวงศ์ : CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ชีกาแดง Kheekaa daeng ชีกา (เคือ)

ที่มา : วัดป่าหนองหงส์อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ชีกาแดงเป็นไม้เถาที่ขึ้นกับต้นไม้อื่น

ใบ และเถาคล้ายฟักข้าว ใบเดี่ยวรูปไข่เกือบกลม 5 เหลี่ยมหรือแฉกเล็ก 5 แฉก โคนเว้ารูปหัวใจขอบค่อนข้างเรียบผิวใบหยาบสากด้านล่างมีขน ยาวประมาณ 12 เซนติเมตร เถามีมือจับ

ดอก แยกดอกเพศผู้กับเพศเมีย ออกดอกเป็นช่อ ยาวประมาณ 10 – 20 เซนติเมตร ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยว ฐานดอกเป็นหลอดยาว กลีบรูปไข่ปลายแหลมสีขาว

ผล ผลกลมรี เมื่อสุกมีสีแดง ถ้าแห้งแล้วจะโปร่งเหมือนฟองน้ำ เกิดได้ตามป่าทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

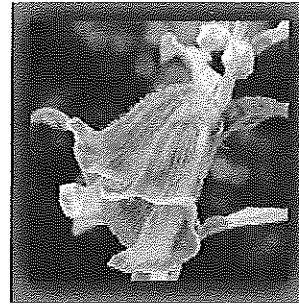
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากเครือกาใช้ฝนใส่น้ำเป็นยาแก้เสลด

46. งา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sesamum indicum* Linn.

ชื่อวงศ์ : PEDALIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : งาขาว งาดำ (ภาคกลาง) นีไซ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ไอยู่มั่ว (จีน)

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก สูงประมาณ 30-100 เซนติเมตร ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีร่องตามยาวของลำต้น มีขนปกคลุม ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือสลับ ลักษณะใบเป็นรูปไข่ หรือรูปใบหอก กว้างประมาณ 2-5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7-10 เซนติเมตร ดอกเป็นดอกเดี่ยว เป็นหลอด ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาวหรือสีชมพู ออกโดยรอบลำต้นตอนบน ผลเป็นผลแห้ง มี 4 พู เมล็ดแบน ขนาดเล็ก มีจำนวนมาก รูปไข่ สีดำ เรียก "งาดำ" สีขาวหรือสีนวล เรียก "งาหม่น"

ประโยชน์ และสรรพคุณ

ตำรายาไทย ใช้น้ำมันระเหยยากซึ่งบีบจากเมล็ด หุงเป็นน้ำมันใส่บาดแผลและทาถูวนวดแก้เคล็ดขัดยอก พบว่ามี beta-sitosterol มีฤทธิ์ลดการอักเสบ มักใช้ผสมยาทา สำหรับกระดูกหัก ทานวดเคล็ด ยอก ปวด บวม หรือใช้บำรุงรากผม

เมล็ดงามีน้ำมันสูงถึง 35 - 57 % น้ำมันที่สกัดได้เป็นน้ำมันที่ตีเยี่ยม คือ มีกรดไขมันที่ไม่อิ่มตัวสูง กรดนี้ช่วยควบคุมระดับโคเลสเตอรอล ไม่ให้มีมากเกินไป ป้องกันไม่ให้หลอดเลือดแข็ง ป้องกันโรคหัวใจและโรคเกี่ยวกับ หลอดเลือดบางชนิด "น้ำมันงา" (Sesame oil หรือ Teel oil หรือ Benne oil หรือ gingelly oil) คือ การคิดค้นวิธีแปรรูปงาขาว ได้รับความนิยมนำมาผลิตเป็นน้ำมัน เพราะมีกลิ่นหอม รสชาติดี เหมาะกับการปรุงอาหาร ส่วนงาดำนั้นใช้ทำยามีรสออกขมนิด ๆ แต่พบว่างาดำมีคุณค่าทางอาหารสูงกว่า จึงใช้งาดำเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต ส่วนน้ำมันงาที่ได้จากการบีบโดยไม่ใช้ความร้อน (cold expression) เรียก น้ำมันงาเย็น สตรีไทยโบราณใช้น้ำมันงาเชยประพินผิวให้ผิวสวย เนียน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า งาดิบ(ยาเสลดขึ้น) ใช้รักษา โรคเสลด ขางา (ยาฝีปากอ้า) ใช้รักษา โรคฝี งา(คันขัดระดูเลือดแห้ง) ใช้รักษาน้ำมันงา(ยาเลือดขึ้น,ยาแม่เฮ้ง,ยาบาดเป็นซ้ำเฮี้ย,ยาท้องไค้,ยาชควิว) ใช้รักษา

น้ำมันงาดิบ(ยาเจ็บหัว,ยาบาด) ใช้รักษา โรคเจ็บหัว งาใช้เป็นน้ำหุงรักษาโรคฝีในหู ฝีหนอง บ่เหือด และยาหุงนวดจืด ใช้น้ำมันเป็นยาพยาธิ ใช้ลำต้นแช่น้ำแล้วเป่าหัวเป็นยาเวียนยาลม

47.จอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pistia stratiotes* L

ชื่อวงศ์ : ARACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ผักกอก (เชียงใหม่), ใต้อู้อู (จีน-แต้จิ๋ว), กากอก (ภาคเหนือ)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น : เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นลอยและเติบโตอยู่บนผิวน้ำ ซึ่งลำต้นจะอวบน้ำ และมีรากเป็นกระจุก

ใบ : ออกใบเดี่ยว มีสีเขียว การเรียงใบนั้นจะเป็นวงคล้ายกับรูปถ้วย ลักษณะของใบปลายมนจะบานแผ่ออกคล้ายกับใบพัดยาว 1-4 นิ้วตรงโคนใบจะงอออกทางด้านหลัง และมีขนอยู่ระหว่างใบกับด้านทั้งสองด้านทั้งสองด้าน

ดอก : ออกเป็นช่ออยู่ตรงกลางต้นหรือตรงโคนใบระหว่างกลาง ซึ่งดอกนี้จะมีกาบห่อหุ้มดอกอยู่ 2-3 อันมีเกสรตัวผู้และเมียอยู่ในช่อเดียวกัน

ผล : ลักษณะของผลเป็นแผ่นบาง ๆ ภายในผลมีเมล็ดอยู่ 2-3 เม็ดเปลือกเมล็ดจะมีรอยย่น ๆ

ประโยชน์ สรรพคุณและวิธีใช้

ยาระบาย ขับปัสสาวะ แก้วริดสีดวงทวาร แก้วโรคบิด แก้วไอ ผี โรคผิวหนัง แก้วไฟลามทุ่ง หัด ผื่นแดงคัน บวมไม่ทราบสาเหตุ แก้วฉีดยา

ข้อห้ามใช้

1. รากมีพิษเล็กน้อย เวลาที่เรานำไปมาต้มควรจะต้องล้างให้สะอาดและตัดรากออกให้หมด
2. สตรีที่ตั้งครรภ์ห้ามรับประทาน
3. จอกเป็นพรรณไม้ที่ดูดสารมีพิษได้ดีมาก ฉะนั้นถ้าขึ้นอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นพิษหรือต้นมีรสขมอย่านำมารับประทานเป็นอันตราย

วิธีใช้

1. นำใบสดประมาณ 100 กรัมตากให้แห้งหรือผึ่งไฟให้แห้งบิดเป็นผงผสมกับน้ำผึ้งทำเป็นยาเม็ด เพื่อแก้คันคันมีน้ำเหลือง ทบยอกินให้หมดภายใน 1 วัน
2. ใช้ใบสดต้มผสมกับน้ำตาลทรายโดยใช้อย่างละ 120 กรัมต่อน้ำ 3 ถ้วยต้มให้ข้นจนเหลือถ้วยเดียวแล้วรับประทานให้ได้ 3 ครั้ง เพื่อที่เป็นยาแก้ท้องมาน หรือบวมน้ำ พอกินเข้าไปแล้วก็จะปัสสาวะออกมาจำนวนมาก
3. หรือให้ใบสดผสมกับน้ำตาลกรวดดำ อุ่นให้ร้อนใช้พอกบริเวณที่ได้รับการกระทบกระเทือน หรือฟกช้ำ

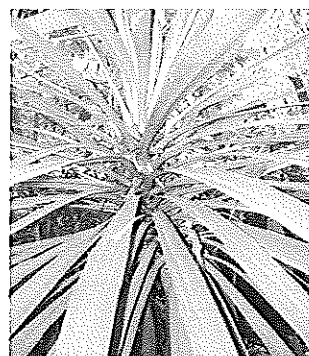
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า จอก(ยาเคี้ยวมากคอ) ใช้รักษา โรคคยื่อ

48. จันแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dracaena loureiri* Gagnep.

ชื่อวงศ์ : AGAVACEAE

ชื่ออื่น ๆ : จันทน์แดง จันทน์ผา จันแดง

ที่มา : สวนสมุนไพรมหอทองอินทร์ ประพักษ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นตรง

ใบ ใบเดี่ยวแตกออกที่ยอดเป็นกระจุก เรียวยาว ปลายแหลม

ดอก ขนาดเล็ก สีขาว เป็นช่อพวงโต

ผล เป็นพวงคล้ายหมากเล็ก ๆ

ประโยชน์และสรรพคุณ แก่น รสขมเย็น แก้ไออันเกิดจากชางและดี บำรุงหัวใจ
แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้บาดแผล

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากจันทน์แดงใช้ฝนกินเป็นยาแก้เจ็บคอ ผสม
เหล้าเป็นยาแก้ไข้เหนือไม่ออก ต้นฝนเป็นยาแก้กับเป็นยาแก้ปวดท้อง เป็นยาแก้คอ ผมนใส่ น้ำเหล้าเป็น
ยาลวงแก้ปวดปากดำ

49. จาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Butea monosperma* O. Ktze.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : จอมทอง (ภาคเหนือ), ทองกวาวต้น (ภาคกลาง), กวาวแก้ว (พายัพ) ทองพรม
ชาติ, ทองธรรมชาติ, จาน(ภาคอีสาน), ทองต้น (ราชบุรี), จ้า (เขมร)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น : เป็นพรรณไม้ยืนต้น ที่มีทั้งขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ มีความสูงประมาณ 6-12 เมตร
ลักษณะของเปลือกลำต้นเป็นปมเป็นปุ่ม ไม่เรียบเกลี้ยง ผิวมีสีน้ำตาลหม่น ๆ

ใบ : ใบเป็นสีเขียว พื้นผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน ใบออกเป็นก้านยาว ก้านหนึ่งมี ใบย่อยอยู่
3 ใบ ใบมีลักษณะเป็นรูปค่อนข้างกลม ใบกว้างราว 2.5-9 นิ้ว ยาวราว 3.4-10.5 นิ้วลักษณะคล้ายกับ
ทองหลางใบมน

ดอก : ดอกออกเป็นช่อ รูปลักษณะของดอกคล้ายกับดอกทองหลาง ดอกเป็นสีแดง
ขนาดใหญ่

ผล : ผลมีลักษณะเป็นฝักแข็ง เปลือกนอกมีสีเป็นสีน้ำตาลอ่อนภายในฝักมีเมล็ด ขนาด
เล็ก เป็นสีน้ำตาลแก่

ประโยชน์และสรรพคุณ

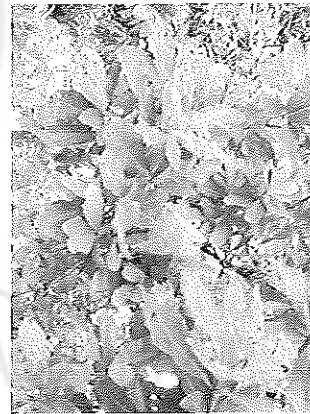
แก่น ทาแก้ปวดฟัน ราก แก้ตะคริว ดอก แก้ไข้ ขับปัสสาวะ แก้กตาแดง
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบจาม (ยาฆ่าแมงท้อง) ใช้รักษา พยาธิ

50. จิก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Barringtonia acutangula* (L.) Gaertn.

ชื่อวงศ์ : BARRINGTONIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : กระโดนทุ่ง กระโดนน้ำ จิกน้ำ ตอง จิกนา

ที่มา : วัดสุเนตซ์ชวาล อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ต้นผลัดใบ สูง 5-15 เมตร ลำต้นเป็นปุ่มปม ปลายกิ่งคู่ลง

ใบ ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว ออกเวียนสลับถี่ตอนปลายกิ่ง รูปใบหอก
หรือรูปไข่กลับ กว้าง 10-13 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร ปลายจะผายกว้างแล้วแหลม
โคนแหลม ขอบจักถี่

ดอก ออกเป็นช่อยาวที่ปลายกิ่งสีแดง ห้อยลง ยาว 30 – 40 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 4
กลีบ หลุดร่วงง่าย เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร เกสรตัวผู้สีแดงจำนวนมาก

ผล กลมยาว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5 เซนติเมตร ยาว 3 – 4 เซนติเมตร
มีสันตามยาว 4 สัน

ประโยชน์ และสรรพคุณ

ต้นจิกใช้รับประทานแก้ปวดศีรษะ แก้เลือดออกตามไรฟัน ใบแก้ท้องร่วง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า จิกใช้แช่น้ำข้าวเจ้าอาบรักษาโรคมือตาย
ตีนตาย

51. จีจ้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Merremia vitifolia* (Burm.f.) Hall.f.

ชื่อวงศ์ : CONVULVACEAE

ชื่ออื่น ๆ : จิงจ้อขน จิงจ้อหลวง จิงจ้อเหลือง จิงจ้อใหญ่ (ภาคเหนือ) จีจ้อ (เลย)
จีจ้อ (สกลนคร)

ที่มา : สวนสมุนไพรมหอทองอินทร์ ประระทัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาขนาดใหญ่ ยาว 2 – 4 เมตร ลำต้นกลมเกลี้ยงหรือตามกิ่งก้านมีขนแข็ง สีขาวหรือสีน้ำตาลปนเหลืองกระจายทั่วไปในรูปกลม กว้าง 5 – 17 เซนติเมตร ยาว 5 – 18 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจขอบใบจักมีขนกระจายหรือหนาแน่นทั้ง 2 ด้าน ก้านใบยาว ก้านใบยาว 2 – 15 เซนติเมตร มีขนกระจายหรือเกลี้ยงดอกออกเป็นช่อ ตามซอกใบมี 1 – 3 หรือหลายดอก ก้านช่อดอกยาว 1 – 15 เซนติเมตรหรือยาวกว่านี้ ก้านดอกยาว 8 – 20 มิลลิเมตร เมื่อเป็นผลจะใหญ่ขึ้นเป็นรูปกระบอกใบประดับแหลมเรียวยาว 1.5 – 2 มิลลิเมตร กลีบรองกลีบดอกกรูบขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 12 – 20 มิลลิเมตร ปลายมนหรือแหลมมีติ่งสั้นกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปปากแตรยาว 4 – 7 เซนติเมตร เกลี้ยงสีเหลืองสดและค่อย ๆ จางไปยังโคนกลีบส่วนปลายจะแยกเป็นแฉกมน 5 แฉก ที่กลางกลีบ แต่ละกลีบมีเส้นแขนง 5 เส้นเป็นแถบเห็นชัดอับเรณูบิดเป็นเกลียวรังไข่

เกลี้ยงผลแห้งกิ่งกลมยาวประมาณ 12 มิลลิเมตร มีช่องเปิด 4 ช่องเมล็ดมี 4 หรือน้อยกว่ายาว 7 – 7 มิลลิเมตร สีดำขุ่นหรือน้ำตาลดำเกลี้ยง

ประโยชน์ และสรรพคุณ

ดอกยอดอ่อนลวกรับประทานกับน้ำพริกยอดหนึ่งกับปลา รับประทานสดกับลาบก้อย ผลอ่อนแกะกลีบเลี้ยงออกลวกหนึ่งจุ่มน้ำพริก แกงอ่อมทั้งต้นแก้อาการปวดเมื่อปีสสาวะและทางเดินปีสสาวะอักเสบ น้ำคั้นเป็นยาเย็นขับปีสสาวะ ใช้หยอดตา แก้วตาอักเสบราก รับประทานดิบ ๆ เป็นยาเจริญอาหารช่วยย่อยอาหาร แก้เสมหะและลมฟกซ้ำ เลือดกำเดาออก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากจืดจ้อ (ยาหมากโทกแตกเลือดออกคอ) ใช้รักษา โรคหมากโทกแตก รากจืดจ้อใช้ฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยาแก้พวน ใช้ใบทำยาแก้คาง

52. ชายเดน

ที่มา : วัดสุเนตซ์ชวาล อำเภอแกด้า จังหวัดมหาสารคาม

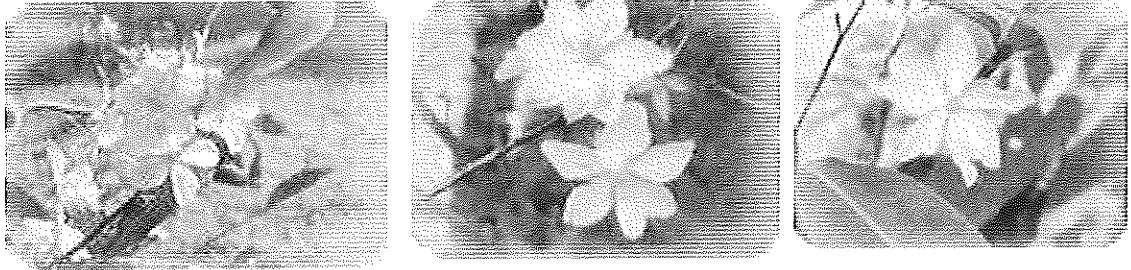
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากชายเดินใช้ต้มรมเป็นยามะเสงไฟช้อน ใช้รากต้มเป็นยาฮาน ใช้เปลือกเป็นยาแก้โรคกระเส้า

53. ช้างน้ำว (ต้นช้างน้ำว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gomphia serrata* Kanis

ชื่อวงศ์ : OCHNACEAE

ชื่ออื่น ๆ : กระจ่าง (ระนอง) กำลั้งข้างสาร (ภาคกลาง) ขมิ้นพระตัน (จันทบุรี)
ข้างโน้ม ข้างโหม (ระยอง) ตานเหลือง (ภาคเหนือ) ผีน (ราชบุรี)

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ผลัดใบ สูง 3-8 เมตร ตามปลายกิ่งมีกาบหุ้มตาแข็งและแหลม
ใบ เป็นใบเดี่ยวสลับขอบขนานรูปไข่กลับหรือรูปใบหอกกลับ กว้าง 4-7 เซนติเมตร
ยาว 8 - 20 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลมมนหรือเว้า โคนสอบแคบ ขอบจักถี่
เส้นใบละเอียด

ดอก เป็นสีเหลืองออกเป็นช่อกระจุกตามกิ่ง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ จะคงอยู่
จนดอกกลายเป็นผล กลีบดอก 5-10 กลีบ ร่วงง่าย เมื่อบาน เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-8 เซนติเมตร
เกสรตัวผู้จำนวนมาก ออกดอกประมาณเดือนมกราคม-พฤษภาคม

ผล รูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร เมล็ด เมล็ดแก่สีดำ
อยู่บนฐานรองดอกสีแดง

ประโยชน์และสรรพคุณ

รากข่าน้ำเป็นยาขับพยาธิ แก่น้ำเหลืองเสีย ปลูกเป็นไม้ประดับ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ข่าน้ำ ต้นผ่นเป็นยาแก้ก๊ิบ

54. ซ่องฟ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Clausena harmandiana* (Pierre) Pierr ex Guill.

ชื่อวงศ์ : RUTACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ส่องฟ้า ส้มัดส่องฟ้า

ที่มา : วัดสุเนตซ์ชาวลย์ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น สะมัดส่องฟ้าเป็นไม้พุ่มขนาดเล็กมีความสูง 20 – 50 เซนติเมตร
 ใบ ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย 3 – 7 ใบ รูปไข่แกมวงรี
 ขอบขนาน กว้าง 2.5 – 4 เซนติเมตร ยาว 4 – 8 เซนติเมตร เนื้อใบมีจุดน้ำมันกระจาย
 ดอก เป็นดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาวแกมเหลือง
 ผลสด รูปทรงกลม

ประโยชน์และสรรพคุณ เป็นยาเย็นแก้ ใช้หมากไม้

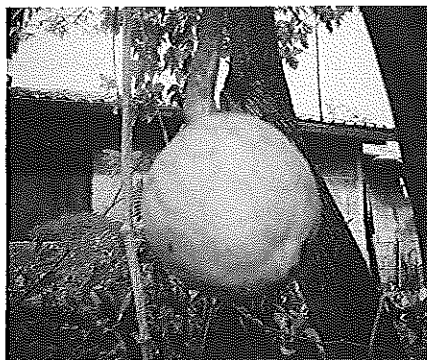
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ส่องฟ้า (ยาชมองคอก) ใช้รักษา โรคชหมองคอก
 ช่องฟ้า ฝนผสมเหล้าเป็นยาแก้ไข้เหนือไม้ออก เอรากมาทอผสมกับยาตัวอื่นท้อแพรขาวเป็นยาแก้
 พิษขึ้นหัว เป็นยาฆ่าแก้ว รากฝนเป็นยาแก้กั๊ก ใช้ใบชอยเป็นยาดูด

55. ชะลูด (น้อยหน่วง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Annona reticulate* Linn.

ชื่อวงศ์ : ANNONACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หนอนลาว (อุบล) น้อยหน่วงใต้ มะดาก (แพร่) มะเหนียงแห้ง (เหนือ)

ที่มา : บ้านพร้าว ตำบลหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

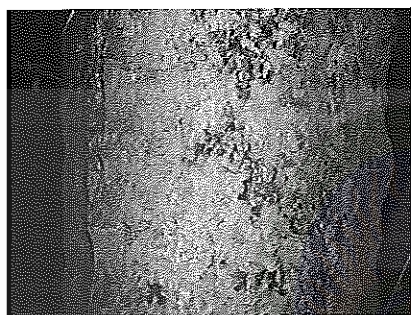
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบชะลดใช้เอามาต้มน้ำไฟเปิดเอาน้ำเป็นยาทำมะลา

56. ชะเลียม หรือแก่นหมากเหลี่ยม (มะเหลื่อม มักเหลียม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Canarium subulatum* Guill.

ชื่อวงศ์ : BURSERACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หมากเหลี่ยม (มะเหลื่อม มักเหลียม) มะกอกเกลือบ

ที่มา : อำเภอทลิ่งไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ออกดอกเดือน พ.ค. – มิ.ย. ติดผลเดือน ส.ค. – ก.ย. ผลัดใบหมดทั้งต้น ให้ร่มเงา ทำฟืน ผลสุกผ่ากินเนื้อในเมล็ด รสมัน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากชะเลียม ใช้ทารักษาโรคตุ่มแผลม ใช้แก่นหมักเป็นยาแก้โรคยาซาง ใช้แก่นเป็นยารักษาโรคป่าง

57. ชะเอม (ชะเอมไทย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Albizia myriophylla* Benth.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : ชะเอมป่า ตาลอ้อย ส้มป่อยหวาน อ้อยช้าง ย่านาง

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถาขึ้นต้น มีหนามตามลำต้นและกิ่งก้าน

ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น ยาว 10-15 เซนติเมตร โคนก้านใบป่องออก

ดอก ช่อ ออกที่ปลายกิ่ง ลักษณะเป็นพู่ กลีบดอกสีขาว กลิ่นหอม

ผล เป็นฝัก สีเหลืองถึงน้ำตาล ตรงที่เป็นเมล็ดจะมีรอยนูนเห็นชัด

ประโยชน์และสรรพคุณ

รากมีรสหวาน ใช้เป็นยาแก้ไอ กระจายน้ำ ยาระบาย

ผลขี้บเสมหะ

เนื้อไม้มีรสหวาน แก้โรคในคอ แก้ไอขี้บเสมหะ การศึกษาทางเคมีพบว่า สารที่ให้ความหวาน เป็นน้ำตาลกลูโคสและซูโครส

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ชะเอม ฝนกินเป็นยาอ่วยพิษ ยาไม่ยาก กินข้าว ใช้รากเป็นยาแก้เลือดออกคอก ใช้แก่นเป็นยาพวน เป็นยากางลงท้อง ฝนกับน้ำแก้เสลด

58. ชัก (หมากชัก ประคำดีควาย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sapindus emarginatus* Wall.

ชื่อวงศ์ : SAPINDACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มะคำดีควาย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 42 เมตร เปลือกสีเทา

ใบ ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยออกตรงกันข้ามหรือทแยงเล็กน้อย

มี 7-13 คู่ ใบย่อยรูปขอบขนาน กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 7-17 เซนติเมตร

ดอก เป็นช่อขนาดใหญ่ ดอกย่อยขนาดเล็กสีขาว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก

4 กลีบ เกสรตัวผู้ 8 อัน รังไข่มี 3 ห้อง ผลมี 3 พู ส่วนใหญ่จะฝ่อ 1-2 พู

ผล สด สีเขียว เมื่อแก่ผิวจะย่น มีสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ส่วนมากขึ้นทางภาคเหนือ
ผลที่ขายในท้องตลาดเรียกว่า มะค่าตีควาย

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผลและรากทำยา รากมีรสเฝื่อนขม แก้วริดสีดวง มงคร่อ หืดไอ ผลมีรสขม

แก้กาฬภายใน ดับพิษทุกอย่าง ใช้ปรุงเป็นยาแก้ไข้ แก้พิษขาง ก่อนใช้ต้องเอามาคั่วให้เกรียมเสียก่อน
โบราณใช้ผลต้มกับน้ำ ใช้น้ำต้มสมหัวเด็กแก้หวัด ใช้สระผม แกँรังแคและชันนะตุ ระวังไม่ให้เข้าตา จะ
ทำให้แสบตา

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หมากซึก (ยาชะดวงกำสืน) ใช้รักษา โรคเสียด
ท้อง(ปวดท้อง) หมากซึก ใช้แก่นต้มเป็นยาแก้เจ็บบิดท้อง
ใช้แก่นต้มน้ำเอาผ้าขาวจุ่มน้ำยาปั่นใส่ยาให้กิน เป็นยาเสียบหัว ใช้รากต้มเป็นยาแก้เจ็บบิดท้อง

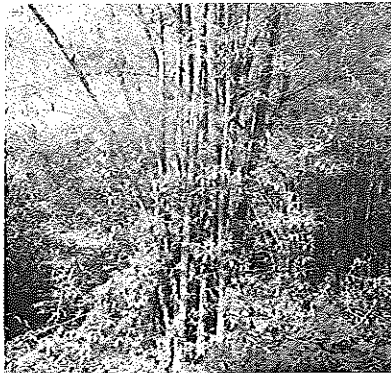
59. ชางไฟ (ไม้ชางไฟ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus strictus* Nees

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : ไฟชาง (ลำปาง) ไม้หนวล ไม้ตาดำ (กาญจนบุรี) แพนด (แม่ฮ่องสอน)

วรมิเลอ์ วะเมปรี (กะเหรี่ยง)

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ไผ่ผลัดใบ ความสูงตั้งแต่ 7-18 เมตร โดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-9 เซนติเมตร เมื่อยังอ่อนลำจะมีสีเขียวอมเทา พอแก่จะมีสีเขียวด้านหรือเขียวอมเหลือง ข้อจะพองเล็กน้อย ปล้องยาว ประมาณ 15-500 เซนติเมตร ลำปล้องมีเนื้อหนาหรือแข็ง ลำต้นโคนมักจะมีปล้องหนาเกือบตัน

ใบ รูป Linear หรือ Linear-Lanceolate ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเป็นรูป มุมบ้านหรือคล้าย ๆ กัน ขนาดใบยาว 12-30 เซนติเมตร กว้าง 1.0-2.5 เซนติเมตร ลักษณะใบ ท้อง ใบมีขนอ่อนแน่น เส้นลายใบ 2-7 เส้น เส้นลายใบย่อย 5-7 เส้น ขอบใบสากคม ก้านใบแบนยาว 0.2-0.5 เซนติเมตร ครีบบนไม่ค่อยเห็นกระจงใบ โคนใบเข้า ปลายรูปมนหรือกลมมีหยัก กาบใบข้างนอกไม่มีขน

กาบหุ้มลำ เปลี่ยนแปลงไปบ้าง กาบหุ้มลำในปล้องต่ำ ๆ จะสั้นประมาณ 8-30 เซนติเมตร ข้างนอกกาบจะมีขนแข็งสีน้ำตาลเหลืองเต็ม ในพื้นที่ที่แห้งแล้งอาจจะไม่มีขน ขณะที่ยังอ่อนกาบหุ้มลำจะมีสีเขียวอมเหลือง ครีบกาบเล็กหรือไม่มี กระจงกาบแคบหยัก ใบยอดกาบตรงเป็นรูปสามเหลี่ยมแคบ ๆ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ไม้ไผ่(ยาตาฝาลุ่ม) ใช้รักษา โรคตาแมว ติวไม้ไผ่(ยาคัดดอก) ใช้รักษา โรคลงเลือด,โรคหมากโทกท้องหรือกระเพาะเป็นพิษ,โรคไข้ไม่ออก,โรคชหมองคอค ติวไม้ไผ่บ้าน(ยาช้ำชาก) ใช้รักษา โรคช้ำชาก ติวไม้ซางไฟ(ยาลงเลือด) ใช้รักษา โรคลงเลือด ติวไม้ไผ่ฮวก(ยาลงเลือด,ยาช้ำไม่ออก,ยาหมากโทกท้อง) ใช้รักษา โรคไข้ไม่ออก,โรคหมากโทกท้อง,โรคลงเลือด ใบไผ่ (ยาชะเอิก,ยาลมก้อน) ใช้รักษา โรคลมก้อน ไม้ไผ่ปลายต้น (ยาช้ำชาก) ใช้รักษา โรคโทกแตกทั่วไป ใช้ตาไม้ซางไฟผสมกับยาตัวอื่นกินเป็น ยาแก้ไอเจียน เอาใบมาห่อผสมกับยาตัวอื่นห่อแพรขาวเป็นยาแก้พิษขึ้นหัว ตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้รากเป็นยาเอ็น แก้วชะเออะ

60. ชาชู (ชิงชี ชาชู)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Capparis micracantha capparis horrida* Linn.

ชื่อวงศ์ : CAPPARACEAE

ชื่ออื่น ๆ : แสมซอ ชิงชี น้ำนอง จิงโจ้ กิรชี ชาชู

ที่มา : บ้านเอี้ยด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มขนาดย่อม ลำต้นโต และมีความสูงประมาณ 1-3 เมตร ลำต้นและกิ่งที่ยังอ่อน ๆ อยู่จะเป็นสีเขียวและเกลี้ยง

ใบ ใบจะเป็นสีเขียวและแข็ง ตรงปลายใบจะเรียวแล้วแหลม และมีหนามอยู่รอบขอบใบ

ดอก จะเป็นเส้นเล็ก ๆ พู เป็นสีขาวจะแตกออกมาตามโคนก้านใบ ตั้งแต่ 1-3 ดอก เกสร เกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียจะอยู่ในดอกเดียวกัน เป็นเส้นเล็กสีขาว

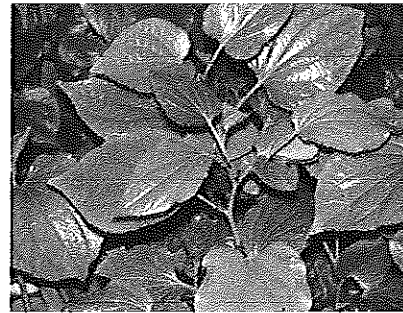
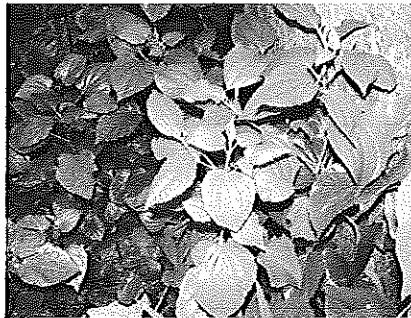
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ชาชู ต้มรับประทานแก้โรคตุ่มแหลม ฝนทาเป็นยาลองแก้วบ้าน ใช้เปลือกต้มเป็นยารักษาสมบุรณ์ เป็นยาแก้คันคายน

61. ช่าพู (ใบชะพลู/ใบอีเล็ด)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Piper samentosum* Roxb. หรือ *Piper bermanicum*

ชื่อวงศ์ : PIPERACEAE

ชื่ออื่น ๆ : พลุนก กะโต๋ ปูลิง ผักแค อีเล็ด ผักอีเล็ด ผักปุนก นมวา พลูลิง พลูลิงนก ชะพลู ผักพูนก ผักปุนา เย่เท้ย (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน)

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ 3 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น พืชล้มลุกทอดไปตามพื้นดิน ชูลำต้นสูงประมาณ 40 เซนติเมตร ลำต้น เป็นสีเขียว

ใบ เป็นรูปหัวใจคล้ายใบชูพลู ใบเล็กมีขนาด 3-4.5 เซนติเมตร กว้าง 2-3 เซนติเมตร ใบใหญ่ มีขนาดกว้าง 15 เซนติเมตรยาว 17 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1-5 เซนติเมตร

ดอก เป็นช่อรูปทรงกระบอกสีเขียวคล้ายดอกพลู และค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีเขียวเมื่อ ดอกแก่เต็มที่

ผล เป็นผลกลุ่ม

ประโยชน์ และสรรพคุณ

ใบและลำต้นช่วยละลายเสมหะ ขับลม แก้อืดท้องเฟ้อ ช่วยบำรุงน้ำดี ผลช่วยขับเสมหะทำให้ชุ่มคอ รากช่วยขับเสมหะที่อยู่ในทรวงอกและทำให้เจริญอาหาร

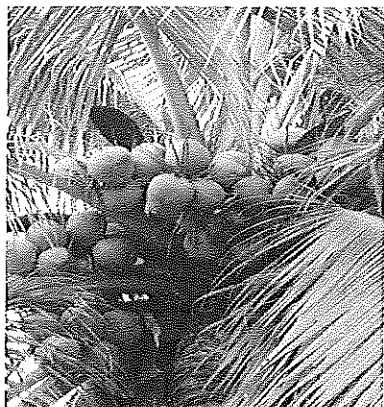
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากชำพูใช้เป็นยาลม ใช้รากเคี้ยวรับประทานแก้ โรคนิวเอด

62. แขงฟ้าว (มะพร้าว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cocos nucifera* L. var. *nucifera*

ชื่อวงศ์ : PALMAE

ชื่ออื่น ๆ : ดุง (จันทบุรี) เห็ดดุง (เพชรบูรณ์) โพล (กาญจนบุรี) คอสำ (แม่ฮ่องสอน) พริ้ว (นครศรีธรรมราช) หมากอุ้น หมากอุน (ทั่วไป)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

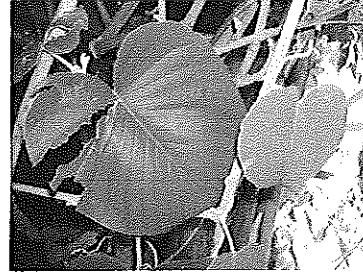
ไม้ต้น ลำต้นตั้งตรง สูงได้ถึง 25 เมตร ไม้แตกกิ่ง ใบแตกที่ยอดแบบขนนก เรียงสลับหนาแน่น ยาว 4-7 เมตร มีรอยแผลเมื่อก้านใบหลุดออกไป ใบแต่ละใบรูปพัดจีบ กว้าง 1.5-5 เซนติเมตร ยาว 50-100 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกระหว่างก้านใบ ดอกย่อย จำนวนมาก แยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้มีสีเหลืองหม่น ดอกตัวเมียสีเขียวแกมเหลือง ใบประดับยาว 70-90 เซนติเมตร ผลแข็ง มีเมล็ดเดี่ยว ขนาดผลเท่าศีรษะคน รูปไข่แกมทรงกลมหรือรูปไข่กลับ สีเขียวหรือสีเขียวแกมเหลือง ผลอ่อนมีเนื้อ เมื่อแก่กลายเป็นเส้นใยและชั้น endocarp แข็ง ชั้น mesocarp ให้เส้นใยมะพร้าว เมล็ดมี embryo เล็กมาก และมีน้ำเรียกว่า น้ำมะพร้าว หรือ coconut milk มี endosperm สีขาว เรียกว่า copra ผลอ่อนนิ่มใช้ดื่ม น้ำมะพร้าว ผลแก่มีน้ำมะพร้าวน้อย

ประโยชน์ และสรรพคุณ

น้ำมันมะพร้าวกระตุ้นการงอกของเส้นและทำให้เส้นแข็งแรง มีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมน เอสโตรเจน ต้านยีสต์ *Candida albicans*

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้กะโหลกมะพร้าวมาหุงทั้งกินและทารักษาโรคปวดฟัน ใช้น้ำมันต้มน้ำรับประทานรักษาโรคทางหลวง ใช้แชงแชงน้ำกินเป็นยาสาละบาด ใช้กาบ และก้านเป็นยาแก้กินผิด

63. ดอกพันมหาหรือกัณมหา

ที่มา : อำเภอเสถภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ดอกพันมหาใช้คั่วแล้วบดทรรักษาโรคร้อน ใช้หัวนี้ตำเอามาปะคบฝีเป็นยาสมฝี ดอกฝนเป็นยาแก้กัณหาเครือมาฝนเป็นยาซางถือตา ใช้ทำยาแก้ห่าไค้ หัวใช้ฝนเป็นยาฆ่าตุ้ม

64. ดอกไม้ขาว หรือดอกไม้ขาว (พุดจิบ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tabernaemontana divaricata* Linn.

ชื่อวงศ์ : APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ๆ : พุดจิบ พุดสวน

ที่มา : บ้านเอ็ด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาว

ใบ ใบเดี่ยวออกตรงข้ามรูปใบเดี่ยว ปลายและโคนแหลม ด้านบนสีเขียวแก่ ด้านล่างสีอ่อนกว่าผิวใบเป็นมัน ดอกสีขาว กลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกเป็นช่อตามซอกใบบริเวณปลายกิ่งที่ 2-3

ดอก กลีบดอกโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5-10 กลีบ มักซ้อน 2 ชั้น เป็นไม้ชอบดินร่วน แดดรำไร

ประโยชน์และสรรพคุณ

ไม่เป็นยาเย็น ลดไข้ น้ำจากต้นขับพยาธิ ใบนำมาตำกับน้ำตาลชงกินแก้ไอ และนำน้ำที่ได้จากใบใส่แผล น้ำคั้นจากดอกนำมาผสมกับน้ำมันใช้เป็นยาแก้โรคผิวหนัง รากขับพยาธิ

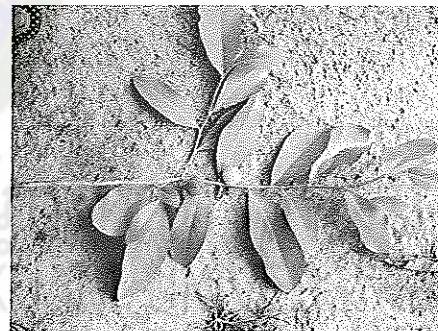
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบพุท (ยานิวเลือด) ใช้รักษา โรคนี้่ว รากดอกพุท (ยาตาสอน/ตาเหล่, ยาไอ) ใช้รักษาโรคตาสอน ,โรครากดอกซ้อน (ยาตามัว, ยาคยือ) ใช้รักษาโรคไอ รากพุท (ยาคยือ) ใช้รักษา โรคคยือ ดอกไม้ขาว รากฝนเป็นยาแก้กับ

65. ดูกใส (ชันทองพญาบาท)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Suregada multiflorum* Baill.

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ดูกใส ชันทองพญาบาท

ที่มา : บ้านเอียด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ชันทองพญาบาทเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงประมาณ 5-10 เมตร บางครั้งสูงถึง 15 เมตร

ใบ ใบเดี่ยวออกสลับในแนวระนาบ เดียวกัน แผ่นใบรูปรีแกมขอบขนานแกมรูปหอก กว้าง 3-7 เซนติเมตร ยาว 8-15 เซนติเมตร ปลายใบทู่ถึง แหลม โคนใบสอบแคบ ขอบใบเรียบผิวใบเกลี้ยง

ดอก ดอกเล็กสีเขี้ยวอ่อน ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ มีการแยกเพศดอกดอกเพศผู้และเพศเมียจะอยู่ต่างต้นกัน

ผล ผลอ่อนค่อนข้างกลม มีสามพู เมื่อสุกมีสีเหลือง แตกออกเป็น 3 ซีก
เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

เปลือก แก่น แก้วโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ลมพิษ คุตทะราด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่ารากตุ๊ก (ยาเจ็บเสียด) ใช้รักษา โรคคัดอก
ตุ๊กใส ตำตอง (ตำแล้วกรองเอาน้ำ) ทารักษาโรคฝีปะอาก รากใช้ต้มเคี่ยวกินรักษาโรคช้ำบ่ออก ราก
ใช้ต้มกินรักษาโรคแม่ท้อง

66. ตู๋

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pterocapus indicus*. Wild.

ชื่อวงศ์ : PAPILIONACEA

ชื่ออื่น ๆ : ประดู่ คูบ้าน

ที่มา : บ้านเอ็ด อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ประดู่เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่มีความสูงประมาณ 10-25 เมตรผิว
เปลือกลำต้นมีสีน้ำตาลหรือเทา ลำต้นเป็นพุ่มไม่กลมแตกกิ่งก้านสาขา กว้างมีเรือนยอดทึบแตกเป็นสะเก็ด
ร่องตื้น ๆ ใบเป็นช่อแตกออกจากปลายกิ่งมีใบย่อยประกอบอยู่ ประมาณ
7-12 ใบ ลักษณะของใบเป็นรูปมนรี ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบเป็นมันสีเขียว
ใบมีขนาดยาวประมาณ 2-3 นิ้ว กว้างประมาณ 1-2 นิ้ว ออกดอกเป็นช่อออกตามปลายกิ่ง
ดอกมีขนาดเล็กสีเหลือง ผลมีขนาดเล็ก ๆ ปกคลุมขนาดผลโต ประมาณ 4-7 เซนติเมตร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้ยางดูบรักษาโรคทาง เาเปลือกอ่อน
ด้านในตากแห้งแล้วตุ๋นกิน (มวนสูบคล้ายบุหรื) เป็นยาริดสีดวงจุมก ใช้แก่นต้มน้ำกินรักษาโรคอาเจียน
(จี้ฮาก) ใช้ทั้งรากและต้นต้มน้ำใส่เทียนดำ พริก ขิง และเกลือเล็กน้อยกินรักษาโรคอกลูก
เลือดออกบ่เหือด ใช้เครือแช่เป็นยาเอ็นก้อ

67. ตู๋ท่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pterocarpus macrocarpus* Kurz.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE - PAPILIONODEAE

ชื่ออื่น ๆ : ประดู่ป่า ประดู่เสน

ที่มา : อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ต้นขนาดใหญ่ ผลัดใบสูง 15-30 เมตร

เปลือก เปลือกหนาสีน้ำตาลดำ แตกเป็นสะเก็ดหยาบ ๆ เป็นร่องลึก
เปลือกในมีน้ำเลี้ยงสีแดง เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ

ใบ ใบประกอบรูปขนนกเรียงสลับกัน 4-10 ใบ แผ่นใบย่อยรูปไข่ถึง
รูปขนาน กว้าง 2.5-5 เซนติเมตร ยาว 5-15 เซนติเมตร ปลายใบเป็นติ่งโคนมน

ดอก ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม ออกเป็นช่อยาว 10-20 เซนติเมตร ตามง่ามใบ

ผล รูปโล่แบนบางตรงกลางนูน เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-10 เซนติเมตร

มีลักษณะใหญ่กว่าประดู่บ้านมาก และมีขนปกคลุมอยู่ทั่วไป

ประโยชน์และสรรพคุณ

เนื้อไม้สีแดงอมเหลือง เสี้ยนสนเป็นริ้วเนื้อละเอียดปานกลาง มีลวดลายสวยงาม
แข็งแรง ทนทาน ใช้ทำพื้น ต่อเรือ เครื่องเรือนที่สวยงาม เครื่องดนตรี เช่น ซอ ลูกและวาง
ระนาด เปียโน เปลือกให้น้ำฝาดใช้ฟอกหนัง แก่น ให้สีแดงคล้ำ ใช้ย้อมผ้า

แก่นมีรสขมหวาน แก้กุดทะราด แก้กเสมหะ เลือดกำเดา แก้ไข ใช้บ่มต้มเอาควั่นรมทวาร ให้ริดสีดวงฝ่อแห้ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้ดู่ท่งแช่น้ำข้าวเจ้าอาบรักษาโรคมือตาย ตื่นตาย ใช้เป็นยาสมพยาธิ

68. เตื่อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ficus racemosa* Linn

ชื่อวงศ์ : MORACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หมากเตื่อ (อุตรธานี-อีสาน) ภูแซ (แม่ฮ่องสอน-กะเหรี่ยง) มะเตื่อ(ลำปาง) มะเตื่ออุทุมพร มะเตื่อชุมพร มะเตื่อเกลี้ยง (ภาคกลาง) มะเตื่อ เตื่อเกลี้ยง (ภาคเหนือ-กลาง) เตื่อน้ำ (ภาคใต้)

ที่มา : บ้านเอี้ยด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะเตื่อเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูงประมาณ 10-20 เมตร ลำต้นเกลี้ยงสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนเทา กิ่งอ่อนสีเขียว หรือสีเขียวในน้ำตาล กิ่งแก่มีสีน้ำตาลเกลี้ยง หรือมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกแบบสลับ ใบบาง รูปไข่หรือรูปหอก ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมนหรือกลม ผิวใบเกลี้ยง หรือมีขน ไม้หลุดร่วงง่าย ดอก ออกเป็นช่อ ช่อดอก มีก้านเกิดเป็นกลุ่มบนกิ่งสั้น ๆ ที่แตกออกจากลำต้น และกิ่งขนาดใหญ่ ผล รูปกลมแป้นหรือรูปไข่ มีขน ออกเป็นกระจุกตามกิ่งและลำต้น เมื่อฉีกออกจะพบเกสรเล็กๆ อยู่ภายในผล ผลสุกมีสีแดง

ประโยชน์และสรรพคุณ

เปลือกต้น รสฝาด แก้ท้องร่วง ชะล้างบาดแผล สมานแผล แก้ประดง ผื่นคัน แก้ไข้

ท้องเสีย ไข้รากสาดน้อยและแก้ธาตุพิการ

ราก รสฝาดเย็น แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ ถอนพิษไข้ และแก้ท้องร่วง
 ผล รสฝาดเย็น แก้ท้องร่วง และสมานแผล
 ผลสุก เป็นยาระบาย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกเนื้อ (ยาลม, ยากบุง) ใช้รักษา โรคลม
 ทั่วไป, โรคกระษุร เปลือกเนื้อเกลี้ยง (ยามูก, ยาลมชะอั้ง, ยาชมองคอก) ใช้รักษา โรคมูก, โรคชมองคอก,
 โรคลมทั่วไป เปลือกเนื้อป้อง (ยาท้องมูกเลือด) ใช้รักษา โรคมูก เปลือกเนื้อหิน (ยาชมองคอก) ใช้
 รักษา โรคชมองคอกเนื้อเกลี้ยง (ยาหลงทอง) ใช้รักษา โรคลงทอง เนื้อดำใส่น้ำหรือน้ำอุ่นกินรักษาโรค
 สาละบาดและสาละบาดหมุนขึ้น ใช้ใบชอยเป็นยาตุ๋น (สุบคล้ายบุหรี)

69. ตดหมา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Paederia linearis* Hook. F

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตดหมุตดหมา ต้ายานตัวผู้ ฟังโหม ย่านพาโหม หญ้าตดหมา

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

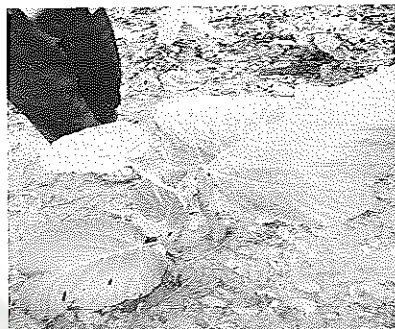
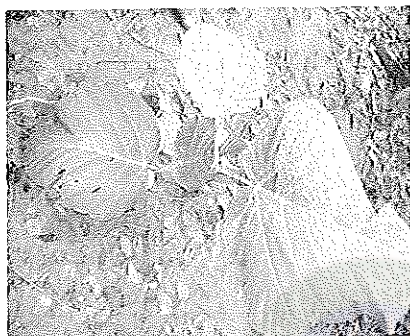
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชเถาเลื้อย เถาแก่จัดสีเทา เถาอ่อนสีเขียว ใบ ลำต้นและรากมีกลิ่นแรง
 การเกาะติดของใบบนแบบตรงข้ามสลับตั้งฉาก ใบรูปแถบปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนมน
 มีขนาดประมาณ 0.5 x 4 ถึง 1.2 x 11.5 เซนติเมตร ก้านใบสั้น ดอกออกเป็นช่อที่ซอกใบ
 บริเวณปลายยอด ดอกย่อยมีรูปทรงแบบหลอด หลอดด้านนอกสีขาว ด้านในสีม่วง ส่วนปลายแยก
 เป็นกลีบสั้น ๆ มี 5 กลีบ ผลรูปไข่หรือกลมแป้น ขนาดประมาณ 0.4 - 0.5 เซนติเมตร
 ยาว 0.5 - 0.7 เซนติเมตร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากตดหมา (ยาแดง, ยาห้ามเลือดคอก) ใช้รักษา
 โรคมูก รากตดหมา (ยาแดง, ยาห้ามเลือดคอก) ใช้รักษา โรคมูก ใช้รากตดหมาฝนใส่น้ำเหล้าให้กิน

เป็นยาแก้เบื่ออาหาร และแก้การไม่ยอมให้ทานข้าว ใช้รากเป็นยาแก้เลือดออกคอก ใช้รากต้มกิน
เป็น
ยารักษาโรคห้อมไม้ (ไข้ดำ) รากและใบใช้เป็นยาแก้ชะเออะ (สะอึก) และเป็นยากวด (กวาด) พิษออก

70. ดองหึ่ง

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทัง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หัวดองหึ่งฝนเป็นยาแก้ก๊ีบ

71. ตาไก่

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Salacia chinensis* Linn.

ชื่อวงศ์ : CELASTRACEAE

ที่มา : อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย มีความสูงตั้งแต่ 2-5 เมตร เนื้อไม้มีสีแดงเรื่อ ๆ มีเส้นวงสีดำ ซ้อน
กัน 7-9 ชั้น ใบเดี่ยว แผ่นใบรูปรี ปลายและโคนใบแหลม ออกตรงข้ามกัน กว้าง 2-5 เซนติเมตร ยาว

4-8 เซนติเมตร ปลายเป็นติ่งที่ถึงเรียวยแหลม ผิวใบเกลี้ยง ดอกเล็กสีเขียวอ่อน ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ผลค่อนข้างกลมถึงรูปไข่ เมื่อสุกสีเหลืองส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร รสหวานรับประทานได้ เกิดได้ทั่วไปตาม ป่าเบญจพรรณ และป่าละเมาะทั่วทุกภาค ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

เถา รสเบื่อเมาฝาดสุขุม ต้มหรือดองสุราตี้ม บำรุงโลหิต ฟอกโลหิต แก้โลหิตเป็นพิษทำให้ร้อน แก้ปวดตามข้อ แก้ไขข้อพิการ เข้าข้อ แก้ประดง ขับลม ฟอกและขับระดู ราก รสเมาเบื่อฝาด ต้มหรือดองสุราตี้ม ขับระดู บำรุงโลหิต ดับพิษร้อนของโลหิต

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากตดหมา (ยาแดง, ยาห้ามเลือดคอก) ใช้รักษาโรคมูก ต้นตาก็(ยาแม่เอ็งทั้งมวล) ใช้รักษา โรคแม่เอ็งทั้งมวล รากตาก็ (ยาเป็นด้อย) ใช้รักษาโรคด้อยหรือโรคหล่อย ใบตาก็ตำตองทารักษาโรคฝีปะอาว ใช้แก่นต้มเป็นยาริดสีดวงจุมก

60. ต้างไก่

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Leea indica* Merr.

ชื่อวงศ์ : LEEACEAE

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็กมีความสูงประมาณ 1.5 เมตร ต้นที่มีอายุมากอาจมีความสูงถึง 2-3 เมตร ใบประกอบ ใบย่อยรูปไข่ปลายแหลม กว้าง 4-7 เซนติเมตรยาว 12-18 เซนติเมตร ก้านใบมีอยู่ 5 ใบย่อย มีหูใบเป็นแผ่น ขอบใบจักสีเขียวจัด เหลือบขาวมัน ดอกเป็นดอกช่อ กลีบดอกมีสีเขียวอ่อน ผลสด รูปกลมแป้น เมื่ออ่อนมีสีเขียวแก่จัดมีสีดำ เกิดตามป่าดงดิบและป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยหน่อและเมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

ราก แก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ครันเนื้อครันตัว ดับร้อน ทั้งต้น ผสมกับสมุนไพรอื่นต้มดื่ม รักษา มะเร็งเต้านม ราก ผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มดื่มวันละ 3 ครั้ง
 จนยา หมตรสผาด แก้กักขาว มะเร็งในลำไส้ มะเร็งมดลูก

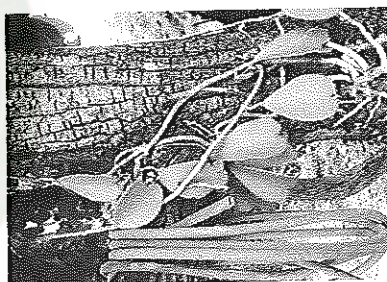
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบตำไปต้มน้ำดื่มรักษาโรคฝีปะอกใช้แก่นต้มเป็นยาริดสีดวงจมูก รากตำ (ลมปิดตะนาส) ใช้รักษา โรคปิดตะคาส

61. ต้างเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hoya pachyclada* Kerr

ชื่อวงศ์ : ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ป้าง (กาญจนบุรี) ต้าง (เลย)

ที่มา : วัดป่าบ้านหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้เลื้อย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ต้างเครือต้มเป็นยาแก้อุปทม (กามโรค)

62. ตาล

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Borassus flabellifer* L.

ชื่อวงศ์ : Palmae

ชื่ออื่น ๆ : ตะนอด ตาลโตนด ตาลใหญ่ ถาล ทอญ ท้าง ทะเนาด์ โหนด

ที่มา:<http://agkc.lib.ku.ac.th/plantwebsite/webpage/Palms/A5.html>

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ปาล์มต้นเดี่ยว ลำต้นขนาด 30-40 เซนติเมตร ขณะที่ต้นยังเตี้ยอยู่จะมี
ทางใบแห้งติดแน่น

ใบ (Foliage) : ใบเดี่ยว รูปค่อนข้างกลมคล้ายพัด เรียงสลับ กว้าง
1-1.5 เมตร แผ่นใบหนา สีเขียว ปลายใบ จักจี้ถึงครึ่งแผ่นใบ ก้านใบหนาสีเหลืองยาว 1-1.5 เมตร มี
หนามแข็งตามขอบก้านใบ

ดอก (Flower) : สีขาวอมเหลือง ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงระหว่าง
กาบใบ ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ช่อละ 8-16 ดอก ดอกบานเต็มที่กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร

ผล (Fruit) : ผลสดแบบมีเนื้อเมล็ดเดี่ยว ผลติดเป็นกลุ่มแน่น ทรงกลม สี
น้ำตาลถึงม่วงเข้ม ปลายผลสีเหลือง ผิวมัน ขนาด 15-20 เซนติเมตร ผลสุกสีดำ ติดผลง่าย

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผลกินได้ เมื่อสุกมีกลิ่นหอม ผสมแบ่งทำขนมหวาน จาวเชื่อม ทำขนม ราก
และใบใช้ผสมทำยาสมุนไพร งวงตาลต้มน้ำดื่มแก้พิษตานซาง ขับพยาธิ กาบหรือก้านใบอังไฟแล้ว
บีบเอาน้ำกินแก้ท้องร่วง ท้องเสียหรืออมแก้ปากเปื่อย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ตาล (ยามูก ยาสะดวงท้องผูกเลือด) ใช้
รักษา คมตาลใช้รักษาโรคหมองคอกหรือชมองคอก,โรคมูก คมตาน(ยาชมองคอก) ใช้รักษา โรคช
หมองคอก

63. ตีนตั่งน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Anomianthus dulcis* (Dunn) J. Sinclair

ชื่อวงศ์ : ANNONACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตบหู ตีนตั่งน้อย (นครพนม) ตีนตั่ง (อุบลราชธานี นครราชสีมา) นมแมว
เครือนมวัว นมแมวซ้อน

ที่มา : วัดสุเวตซ์ชวาล อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย เถาค่อนข้างใหญ่แข็งแรง โคนต้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ถึง 1.5 เซนติเมตร เลื้อยไปได้ไกล 4-8 เมตร มีกิ่งที่ปลายเป็นหนามแข็ง ๆ อยู่ทั่วไปตามลำต้น เปลือกเรียบ สีเทา เนื้อไม้เหนียว

ใบ รูปไข่กลับ กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร โคนใบสอบมน หรือหยักเว้าเล็กน้อย ปลายใบแหลม ใบอ่อนมีขนทั้งสองด้าน ใบแก่มีขนด้านล่างหนาแน่นกว่า ก้านใบยาว 5 มิลลิเมตร

ดอก ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุก 2-3 ดอก ดอกห้อยลง ออกดอกตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกสีชมพูหรือเหลืองจางๆ มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ก้านดอกยาว 1-1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียว รูปไข่ กว้างและยาว 5 มิลลิเมตร มีขนสีน้ำตาลด้านนอก กลีบดอกเรียงสลับเป็นสองชั้น กลีบรูปไข่ ปลายแหลม กว้าง 1.5 เซนติเมตร ยาว 2.5 เซนติเมตร มีขนนุ่ม

ทางด้านนอก ขอบกลีบปิดเป็นคลื่น เมื่อดอกบานมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-4 เซนติเมตร

ผล ผลกลุ่ม ก้านช่อผลและก้านผลย่อยยาว 1-1.5 เซนติเมตร มี 8-15 ผล ผลกลมรีจนถึงทรงกระบอก ยาว 1-1.5 เซนติเมตร เมื่อแก่มีสีแดง รสหวานรับประทานได้ แต่ละผลมีเมล็ด 1-2 เมล็ด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากต้มนั่ง (ยาข้าวหมัก, ยาไค้กกแก้ว) ใช้รักษาโรคฟัน ใช้รากต้มนั่งน้อยฝนกินรักษาโรคหุนคูน ฝนให้กินหรือเป่าก็ได้รักษาโรคไหลผิเชื้อ ต้นเผาไฟบดเป็นยาแก้ก๊ีบ

64. ตีนเป็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alstonia scholaris* (L.) R. Br.

ชื่อวงศ์ : APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตีนเป็ด สัตบรรณ

ที่มา : บ้านเอียด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 35-40 เมตร เรือนยอดของต้นเล็กรูปเจดีย์ ต้นใหญ่ เรือนยอดค่อนข้างแบน โคนต้นมักจะเป็นพูพอนลำต้นเป็นร่องตามยาว เปลือกสีเทาหรือเทาอมเหลือง หรือสีน้ำตาลถึงน้ำตาลแดงค่อนข้างหนาแต่เปราะเรียบหรือแตกเป็นร่องเปลือก ชั้นในสีน้ำตาลมีน้ำยางสีขาวไหลมาก

ใบ ใบเดี่ยวเรียงเป็นวงรอบกิ่ง วงละ 5-8 ใบ แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน ถึงรูปหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายใบมักแหลมเป็นติ่งเล็กน้อย โคนใบสอบเข้าหากัน ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนมีสีเขียวเข้ม ด้านล่าง สีขาวนวล

ดอก ขนาดเล็กสีขาวอมเขียว ออกดอกเป็นช่อตามปลายกิ่ง

ผล เป็นฝัก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ตินเบ็ด (ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคชิวเปลือกตินเบ็ด (ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคชิวรากตินเบ็ด (เป็นยาสูงในดาห้อง) ใช้รักษา ใช้เปลือกตินเบ็ดต้มเป็นยาแก้เจ็บเนื้อคิง (ตัว) ใช้แก่นเป็นยารักษาโรคป้าง

65. ตุ่มตั้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hesperethusa crenulata* Roem.

ชื่อวงศ์ : RUTACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ขะแจจะ ตุ่มตั้ง พญา

ที่มา : วัดป่าบ้านเอียด ตำบลเขวาส อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-8 เมตร กิ่งก้านมีหนาม
 ใบ ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย 4-13 ใบ รูปวงรีแกมไข่สลับ
 กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 2-7 เซนติเมตร ก้านใบแผ่เป็นปีก
 ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว
 ผล เป็นผลสด รูปทรงกลม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกตูมตั่ง (ยาหลงเลือด) ใช้รักษาโรคหลงเลือด
 ใบตูมตั่ง (ยาเสลดขึ้น, ยาปวดหัว) ใช้รักษา โรคเสลด หนักตูมตั่ง (ยาชะเอือก) ใช้รักษา โรคชะเอือก
 ตูมตั่งเป็นยาแก้เจ็บหัวใจ ใช้รากล้ำรวมกับยาตัวอื่นเป็นยาดั่งพิษขึ้นตา ใช้แก่นเป็นยาเอ็น

66. ตูมกา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Strychnos nux-blanda* A.W. Hill

ชื่อวงศ์ : STRYCHNACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตูมรกขาว

ที่มา : วัดสุนตชัชวาล อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้พุ่มยืนต้น

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ตูมกา (ยากะบุงทอง, ยากะบุงเต่า) ใช้รักษา โรคคางทูม
 ตูม (ยาหมักหมัน) ใช้รักษา โรคคางทูม, โรคท้องหมักหมัน เปลือกตูมกา (ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคช
 คิว ตูมกา เป็นยาแก้เจ็บหัวใจ แก้ไข้เหลืองไม่ออก เป็นยาฆ่าแก้ว (ลดสารพิษจากตะกั่ว) รากฝนเป็นยา
 แก้ก๊ิบ ใช้แก่นเป็นยาเอ็น ใช้รากล้ำยาอมฝี

67. เต้าข่า (ข่า)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alpinia nigra* (Gaertn.) Burt

ชื่อวงศ์ : ZINGBEARACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ข่าหยวก ข่าหลวง

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 1.5-2 เมตร เหง้ามีข้อและปล้องชัดเจน ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก รูปวงรีหรือเกือบขอบขนาน กว้าง 7-9 เซนติเมตร ยาว 20-40 เซนติเมตร ดอก ช่อ ออกที่ยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว โคนติดกันเป็นหลอดสั้น ๆ ปลายแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่ที่สุดมีริ้วสีแดง ใบประดับรูปไข่ ผล เป็นผลแห้งแตกได้ รูปกลม

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้เหง้าอ่อนต้มเอาน้ำดื่ม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และขับลม เหง้าสดตำผสมกับเหล้าโรง ใช้รักษาโรคผิวหนังที่เกิดจากจากเชื้อรา เช่น กลาก เกลื้อน สารที่ออกฤทธิ์คือน้ำมันหอมระเหย และ 1'-acetoxychavicol acetate ข่าไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ และไม่เป็นพิษในขนาดยา 250 เท่าของขนาดที่ใช้ในตำรายาไทย จัดเป็นสมุนไพรที่ปลอดภัย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เต้าข่าใช้หัวตำผสมใส่น้ำร้อนกินรักษา โรคร้อน ใช้หัวฝนเป็นยาแก้ตุ่ม หัวใช้เป็นยาแก้ย่นตาอ่อน ใช้หัวแช่กินแก้เจ็บท้องแฉ่ง

68. แตงโม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Citrullus lanatus* Mats & Nakai

ชื่อวงศ์ : CUCURBITACEAE

ที่มา : ตลาดสดเมืองมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นเป็นไม้เถาเลื้อย มีความยาวประมาณ 2 - 7 เมตรแล้วแต่พันธุ์ เป็นพืช monoecious คือมีดอกตัวผู้ และดอกตัวเมีย อยู่ในต้นเดียวกัน แต่เป็นดอกไม้สมบูรณ์เพศ แยกได้เป็นดอกตัวผู้ (มีเฉพาะเกสรตัวผู้) และ ดอกตัวเมีย (มีเฉพาะเกสรตัวเมีย) แตงโม เป็นไม้ล้มลุก มีอายุประมาณ 75 - 100 วัน โดยปกติชาวสวนแตงโมจะผสมเกสรด้วยมือ และเก็บผลแตงโมไว้ 1 - 2 ผล/ ต้น และปลิดผลส่วนเกินออกทั้งหมด ผลแตงโมมีน้ำหนัก 2 - 7 กิโลกรัม/ ผล เป็นน้ำกว่า 90 % เนื้อผลมี 2 สี คือ สีแดง และ สีเหลือง ในแต่ละผล มีเมล็ดประมาณ 200 - 400 เมล็ด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แตงโมเผาแช่น้ำกินรักษาโรคนิ้วแมง ใช้ฝนเป็นยาแก้กินผิด

69.ตำแย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Laportea interrupta* (L.) Chew

ชื่อวงศ์ : Urticaceae

ชื่ออื่น ๆ : กะลั้งตั้งไก่ (ภาคใต้) ตำแยตัวเมีย (ภาคกลาง) ว่านช้างร้อง (เชียงใหม่) หานไก่ (ภาคเหนือ)

ที่มา: <http://www.magnoliathailand.com>

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 50 เซนติเมตร ทุกส่วนมีขน ใบ เดี่ยว รูปหัวใจปลายแหลม ขอบใบหยัก ดอก ช่อ ออกที่ซอกใบ แยกเพศ ไม่มีกลีบดอก

ประโยชน์และสรรพคุณ

ส่วนที่เป็นพิษ : ทุกส่วนที่มีขน สารพิษ : สาร histamine, acetylcholine, formic acid, 5-hydroxy tryptamine, acetic acid ฯลฯ อาการเกิดพิษ : ขนเมื่อถูกผิวหนังจะมีอาการปวดแสบปวดร้อน ระคายเคือง บวมแดง ถ้าเป็นบริเวณผิวหนังอ่อนนุ่มจะมีอาการรุนแรงยิ่งขึ้น

สรรพคุณตำแยแมว (ตำแยตัวผู้)

ใบ ใช้รักษาโรคผิวหนัง ขับพยาธิ ช่วยขับเสมหะ หรือใช้ทาแก้โรค rhumatism ก็ได้

ต้น เออลำต้นที่อ่อน ๆ เป็นยาใช้ล้างเมือกในท้อง และทำให้อาเจียน เป็นยาระบาย

ราก ขับเสมหะ ทำให้อาเจียน เป็นยาถ่าย

ตำรับยาตำแยแมว (ตำแยตัวผู้)

- ขับพยาธิ โดยนำใบสดมาทำเป็นอาหารทาน โดยเฉพาะสำหรับเด็ก ๆ หรือใช้ใบสดคั้นเอาน้ำผสมกับกระเทียมก็ได้

- โรคผิวหนัง ใช้ใบสด ๆ ตำผสมกับเกลือแกง ทาตรงบริเวณนั้น

- ขับเสมหะ โดยนำใบสด ๆ มาสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วนำไปต้มกับน้ำ 4 ถ้วย ให้เหลือเพียง 2 ถ้วยแก้ว ต้มครั้งละ 1 ถ้วย เข้าเย็น

- ทำความสะอาดทางเดินอาหาร โดยการนำต้นสดทั้งต้นมาคั้นเอาน้ำ ซึ่งน้ำที่ได้นี้จะใช้เป็น purgative และยังใช้เป็นยาระบายได้

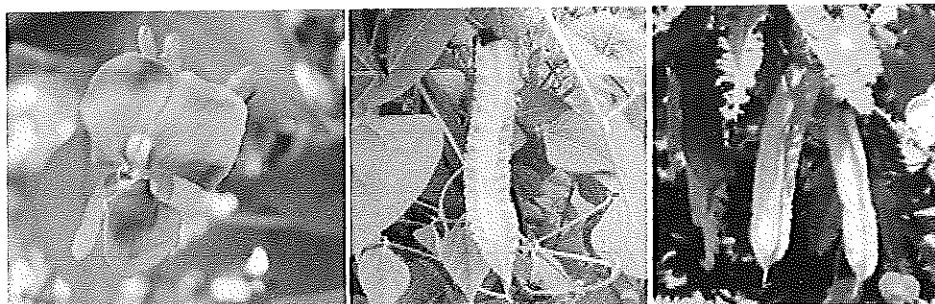
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ตำแย(ยาฝีปากอ้า) ใช้รักษา โรคฝี

70. ถั่วพู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : ถั่วพู บอปะปะหลี (แม่ฮ่องสอน)

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย เถาแข็งและเหนียว ใบออกจากลำต้นแบบสลับ สีเขียว ปลายใบแหลม มีใบย่อย 3 ใบ รูปไข่ป้อม ดอกเป็นดอกย่อย สีขาวอมม่วง ฝักแบนเป็นเหลี่ยม มี 4 ปีก ตามความยาวของฝัก เมื่อแก่แล้วฝักส่วนมากจะแตก มีหลายเมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

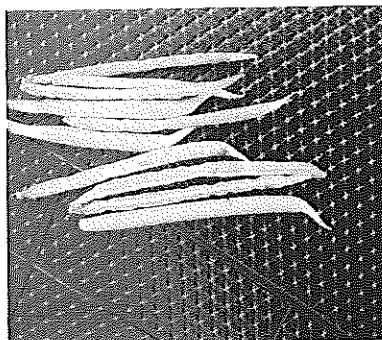
แก้อ่อนเพลีย เป็นยาบำรุงกำลังของคนป่วยหนักควรนำหัวถั่วพูดกแห้ง หั่นคั่วไฟให้เหลืองหอม และการชงน้ำดื่มยาระบาย ให้คั้นน้ำจากหัวถั่วพูใช้ดื่ม สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากถั่วพู (ยานิว) ใช้รักษา โรคนิว เอารากถั่วพูดำเข้ากับยาตัวอื่นใส่น้ำกินเป็นยาแก้ชะเออะ ใช้หัวทำยาแก้ทำไค เป็นยาแก้ก๊ีบ ใช้ราก ผนเป็นยาแก้ตุ่ม

71. ถั่วสะแตก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Centrosema pubescens* Benth.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE – PAPILINOIDEAE

ชื่ออื่น ๆ : ถั่วลาย (กรุงเทพฯ) ถั่วสะแตก (ปราจีนบุรี)

ที่มา : วัดป่าบ้านหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชอายุหลายปี ลักษณะลำต้นเลื้อยพัน (twining) ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ลำต้น 1.47-1.87 มิลลิเมตร ลำต้นสีเขียวเข้มปนน้ำตาล มีขนสั้น ๆ สีน้ำตาลแดงปกคลุม ปานกลาง ใบมี 3 ใบย่อยและมีก้านใบ (pinnately trifoliate) ใบรูปไข่ ใบบนยาว 4.49-7.79 เซนติเมตร กว้าง 3.25-4.15 เซนติเมตร ใบข้างยาว 4.35-5.43 เซนติเมตร กว้าง 2.34-3.3 เซนติเมตร ผิวใบค่อนข้างหยาบ สีใบเขียวอมเหลือง หน้าใบ หลังใบมีขนสั้น ๆ จำนวน ปานกลาง ซึ่งเปรียบเทียบกับถั่วลายดอกสีม่วง (commercial centro) ที่มีขนสั้น ๆ ละเอียดจำนวนมากกว่าทั้งหน้าใบและหลังใบ ลักษณะหูใบ (stipule) เป็นรูปหนาม หรือแหลม (spinose or filiform) มีสีน้ำตาล ช่วงออกดอกปลายเดือน ตุลาคม - กันยายน ซึ่งเร็วกว่าถั่วลายดอกสีม่วง ประมาณหนึ่งเดือน ดอกแบบช่อกระจุก (raceme) เกิดจากชอกข้อ ความยาวช่อดอก 5.32-8.04 เซนติเมตร ดอกเดี่ยวรวมเป็นพวงขนาดเล็ก ความยาวของดอก 1.32-2.58 เซนติเมตร กลีบดอก สีขาวอมเหลืองอ่อน ๆ ฝักแก่สีน้ำตาล รูปฝักค่อนข้างแบน รอยคอดระหว่างข้อฝักไม่ชัดเจน ฝักยาว 9.53-11.37 เซนติเมตร กว้าง 0.53-0.71 เซนติเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

เป็นอาหารสัตว์สำหรับโค กระบือ เป็นพืชคลุมดิน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ถั่วชะแตก(ยาห้ามฮาก,ยาชมองค) ใช้รักษา โรคชหมองค ถั่วสะแตก เอนำมากินเป็นยาทายากาง ใช้ทำยาแก้คาง เป็นยาแก้ส่านิบาด

72. ถั่วแฮ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cajanus cajan* (L.) Millsp.

ชื่ออื่น ๆ : ถั่วแฮ

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

ฝักอ่อนรับประทานสดกับส้มตำ จิ้มเมี่ยง (สกลนคร)

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ถั่วแฮ(ยานิว) ใช้รักษา โรคนี้ว้ทั้งมวล รากถั่วแฮ (ยานิวทั้งมวล) ใช้รักษา โรคนี้ว้ทั้งมวล ใช้รากถั่วแฮต้มรักษาโรคไข้ ใช้เมล็ดเป็นยาพยาธิ ใช้เป็นยา แก้โรคไข้คิงป๋เย็นมันยิ่งเจ็บท้องบิด เป็นยาแก้กั๊ก ใช้ใบตำทาเป็นยา แก้ในตาซ้อน

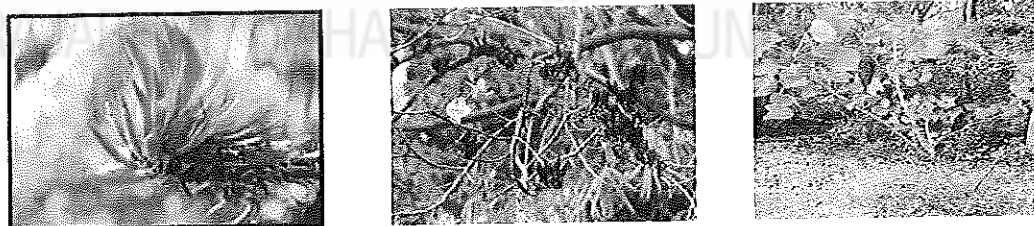
73. ทองหลาง

เปลือกทองหลาง (เปลือกทองบ้าน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Erythrina variegata* Linn. หรือ *Erythrina suberosa* Roxb.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : ปารีชาติ ปารีฉัตร ทองบ้าน ทองเผือก ทองหลางต่าง มังการา (อินดู)

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

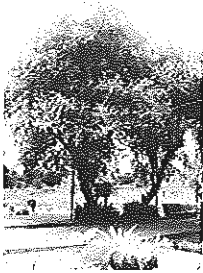
- ต้น ไม้ต้น ผลัดใบ สูง 5 - 10 เมตร ตามกิ่งต้นอ่อนมีหนาม เรือนยอดเป็นพุ่มกลม
- ใบ ประกอบมี 3 ใบย่อย ใบกลางจะโตกว่า 2 ใบข้าง เส้นกลางใบและเส้นแขนงใบสีเหลือง
- ดอก รูปดอกถั่วสีแดงเข้ม ออกรวมกันเป็นช่อยาวประมาณ 30 - 40 เซนติเมตร ผล เป็นฝักยาว 15 - 30.เซนติเมตร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบทองหลาง(ลมปิดตะนาส) ใช้รักษา โรคลมปิดตะนาส เปลือกทองหลาง (ยามืดทกิด,ยาบาดเป็นซ้ำเอี้ย) ใช้รักษา โรคมืดทกิด ใช้ใบทองหลางต้มเคี้ยวเอาน้ำมากินรักษาโรคลงเลือดในทวาร ใช้เปลือกเป็นยาป่าง

74. ทັນ (พุทรา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ziziphus mauritiana* Linn.

ชื่ออื่น ๆ : หมากทัน (อีสาน) พุทรา (กลาง)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลักษณะวิสัย พุทราเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีหนามตามลำต้น กิ่งห้อยย้อยลงมาใบเดี่ยวเรียงกันแบบสลับ ในแนวระนาบเดียวกัน ใบ ใบกลมหรือรูปไข่ โคนใบไม่เท่ากัน ปลายใบมนหรือมีหยักตื้นๆ เนื้อใบค่อนข้างหนา ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นเงามัน ผิวเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีน้ำตาล หรือสีขาว ดอก ออกดอกเป็นดอกช่อขนาดเล็ก มีกลิ่นรุนแรง ผลกลมหรือกลมรี ห้อยลง ผลดิบสีเขียว สุกสีเหลือง พบตามที่รกร้าง และป่าโปร่ง

ประโยชน์และสรรพคุณ

เปลือกและใบ เป็นยาฝาดสมานแก้ท้องเสีย แก้บิด แก้จุกเสียด ผล แก้ไข้ ฝาดสมาน ฟอกเลือด ยาระบาย ขับเสมหะ แก้ไอ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ยอดต้น (ยาบ้าง) ใช้รักษา โรคบ้าง เปลือก พุทรา (ยามูกเลือด) ใช้รักษา โรคมูก ใบพันดำคั้นเอาน้ำใช้น้ำมันงาเป็นน้ำหุงใส่หุงรักษาโรคฝีในหู รากใช้ฝนใส่น้ำให้กินเป็นยาลงท้อง ใช้เปลือกนำมาแช่รักษาโรคเจ็บท้อง หมักมัน

75. เต้าสาน (ไม้เต้าสาน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Rhapis excelsa* (Thunb.) Henry ex Rehder

ชื่อวงศ์ : PALMAE (ARACACEAE)

ชื่ออื่น ๆ : จิ้งญี่ปุ่น จิ้ง เต้าสาน หมากญี่ปุ่น

ที่มา : อาคาร 7 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มสูง 10-15 ฟุต ลำต้นแข็งเหนียว ใบประกอบรูปฝ่ามือ ใบย่อย 8-10 ใบ สีเขียวเป็นมัน ดอกช่อออกตามซอกใบบริเวณปลายยอด แยกเป็นช่อดอกตัวผู้และช่อดอกตัวเมีย

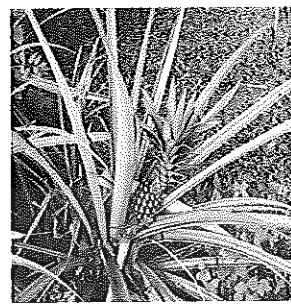
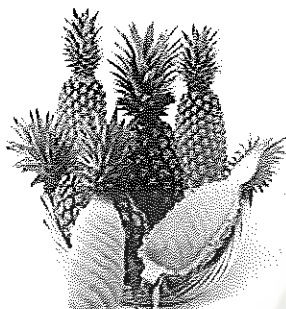
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ไม้เต้าสาน (ยาเยี่ยวัด) ใช้รักษา โรคเยี่ยวหยุด ใช้รากเต้าสานเผาผสมกับยาตัวอื่นกินเป็นยาแก้อาเจียน เป็นยาแก้ไข้หรือไม่ออกเป็นยาแก้ชะเออะ ต้นฝนเป็นยาตัดเสลด แก้ชะเออะ ใช้รากผสมเหล้าใช้ทาเป็นยาลวงแก้ปวดปากดำ

76. นัตติบ (สับประรด)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ananas comosus* (Linn.) Merr.

ชื่อวงศ์ : BROMELIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : แนะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ขนุนทอง ยานัด ย่านัด (ใต้) บ่อนัด (เชียงใหม่) เนาะชะ (กะเหรี่ยงตาก) ม้าเนื้อ (เขมร) มะชะนัต มะนัต (เหนือ) หมากเก็ง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) สับประรด (กรุงเทพฯ) ลิงทอง (เพชรบูรณ์)

ที่มา : วัดบ้านเอือด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ล้มลุก ที่มีอายุอยู่หลายปี ลักษณะของลำต้นนั้นจะแตกออกมาเป็นกอใหญ่ ไม่มีกิ่งก้านใด ๆ ทั้งสิ้น จะมีก้านแต่เพียงกาบใบที่ห่อหุ้มลำต้นไว้ มีปล้องสั้น ๆ สูงประมาณ 1-3 ฟุต

ใบ แตกออกมาเป็นกอ เรียงแบบบันไดเวียนอย่างหนาแน่นและจะไม่มีก้านใบเลย ลักษณะของใบเรียวยาว ปลายแหลม โคนใบจะเป็นกาบห่อหุ้มลำต้นอยู่ ขอบใบมีหนามบ้างเล็กน้อย ผิวใบเรียบ ด้านบนจะเป็นสีเขียวเข้มและทางสีแดง ส่วนด้านล่างนั้นจะออกสีขาวปนน้ำเงิน ขนาดของใบกว้างประมาณ 2.5 นิ้วยาว 1 เมตร

ดอก เป็นช่อ โผล่ออกมาจากกลางกอ ช่อดอกนี้ใหญ่มีดอกหนาแน่นและก้านช่อก็กว้างแข็งแรงยาวประมาณ 3-7 นิ้วกลีบดอกมี 3 กลีบ มีขนาดเล็กด้านบนสีฟ้าอมม่วง ด้านล่างสีขาวมีเกสร 7 อันเรียงกันเป็น 2 ชั้น

ผล จะเกิดจากช่อดอกที่เจริญร่วมกัน ผนังจะเชื่อมติดกัน โดยมีแกนกลาง ลักษณะของผลเป็นรูปมนรี ตรงโคนจะกว้างกว่าส่วนปลาย และปลายผลจะมีใบเป็นกระจุกสีเขียวเข้ม และผลโตประมาณ 7 นิ้วยาว 8 นิ้วมีตาอยู่รอบผลด้วยเมื่อยังอ่อนเป็นสีเขียว พอแก่กลายเป็นสีเหลืองสดและฉ่ำน้ำ

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบสด เป็นยาขับปัสสาวะ แก้กระษัยทำให้โตมีสุขภาพดีและใช้เป็นยาถ่ายหรือฆ่าพยาธิในท้อง

ผล แก้ไอ แก้เสมหะ ระงับอาการอักเสบ น้ำลายเหนียว ขับปัสสาวะฟอกเลือด แก้บวม และถ้าเป็นผลดิบจะใช้ห้ามเลือด ขับระดู ฆ่าพยาธิ และถ้าเป็นผลสุกใช้ขับปัสสาวะ

แก้หนองใน มุตกิด ช่วยย่อยอาหาร ขับเหงื่อบำรุงกำลัง

ราก ขับปัสสาวะ แก้นิ่ว แก้มุตกิดระดูขาว แก้หนองใน แก้ขัดข้อ แก้กระษัย
กัณฑ์และล้างทางเดินปัสสาวะ

เปลือก แก้กระษัยทำให้ไตมีสุขภาพดี ขับปัสสาวะ ถ้าผสมกับสมุนไพรอื่น
จะแก้ขัดเบายอดอ่อนสับปะรด แก้นิ่ว แก้นิ่วเลือด

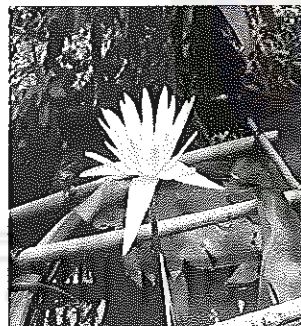
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า นัตติบเผาแช่น้ำกินรักษาโรคนิ่วแม่ ใช้ใบชั้บด
เป็นยาแก้ชะเออะ ใช้ใบทำยาแก้กำเริบ

77. บัวขี้แบ้ (บัวแบ้) บัวเฟื่อน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Nymphaea nouchali* Burm.

ชื่อวงศ์ : NYMPHAEACEAE

ชื่ออื่น ๆ : บัวสาย บัวผัน

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้ล้มลุกน้ำ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้หัวบัวขี้แบ้ทำยากัดฝ้า แก้ชะเออะ (สะอึก) ใช้
หัวฝนทาเป็นยาทะมาลา ใช้หัวเป็นยาแก้โรคกระเส้า (โรคหอบหืด)

78. บัว (ต้นหอม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Allium ascalonicum* Linn

ชื่อวงศ์ : LILIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ปะเซอก่อ ปะเซะซ่า หอมแดง หอมไทย หอมบัว หอมเล็ก หอมหัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ปอเต่าให้เป็นไม้พุ่มรอเลื้อยที่กิ่งก้าน มีนละเอียดสีน้ำตาล สูงประมาณ 2-5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตรยาว 7-10 เซนติเมตร ดอกเป็นดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่งกลีบดอกสีเหลืองสด ผลสด รูปร่างค่อนข้างกลมหรือรูปไข่

ประโยชน์และสรรพคุณ

แก่น รักษาโรคประดง แก้ผื่นคันตามผิวหนัง แก้โรคเรื้อน คุดทะราด แก้ไอหืด ขับเสมหะ ขับลม ราก ประมาณ 2 นิ้วมือ ต้มน้ำดื่ม เป็นยาระบาย

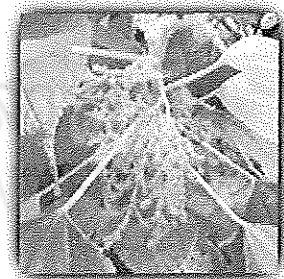
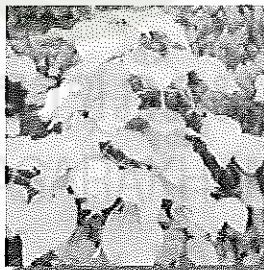
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้รากปอเต่าให้ฝนกินรักษาโรคหุนคุน ใช้รากฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยาแก้ปัสสาวะขัด รากฝนเป็นยาแก้กั๊ก

80. ป่านแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Boehmeria nivea* (L.) Gaudiich.

ชื่อวงศ์ : URTICACEAE

ชื่ออื่น ๆ : กะเมย (เขมร-พระตะบอง) ตานขโมย (จันทบุรี) ปอบอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปอปาน (ภาคกลาง) ป่านแดง

ที่มา : วัดป่าบ้านหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นเรียวเล็ก ในสภาพปลูกที่เหมาะสมอาจมีเส้นผ่าศูนย์กลางที่โคนต้นประมาณ 8-17 มิลลิเมตร และมีความสูงประมาณ 2-2.5 เมตร เมื่อมีอายุ 45-70 วัน ใบจะออกสลับบนต้น ลักษณะกลมใหญ่ ขอบใบหยัก มีก้านยาว ผิวใบด้านบนมีสีเขียว และมักลักษณะออกสีเขียวด้านใต้ใบ มีดอกขนาดเล็ก มีขาวอมเขียวเล็กน้อย ดอกออกเป็นกลุ่ม จัดเป็นพืชมสมข้าม พืชจะผลิตเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดมีสีน้ำตาลเข้ม มีลักษณะกลม และขนาดเล็กมาก

ประโยชน์และสรรพคุณ

เส้นใยป่านรามิบางครั้งเรียก rhea fiber ส่วนของเส้นใยได้มาจากส่วนในของเปลือก ลำต้น เส้นใยติดเปลือกเป็นที่ทราบกันทั่วไปในนามของ China grass ดังนั้น ผลผลิตที่ได้จากเส้นใยของป่านรามิจึงมักเรียกกันว่า grass linen เส้นใยป่านรามิ จัดเป็นเส้นใยธรรมชาติที่เหนียวที่สุด มีลักษณะเป็นมันคล้ายไหมมีเหลืองอ่อน (เส้นใยจะมีสีขาวเมื่อฟอกด้วยสารฟอกสี) สามารถดูดความชื้น และคลายความชื้นได้อย่างรวดเร็ว มีความยืดหยุ่นน้อย ด้านทานต่อการหดตัว การฟู และไม่ยับ เหมาะที่จะใช้ทำสิ่งทอเพื่อเป็นเครื่องใช้ในบ้านและอื่น ๆ ใช้ผสมกับขนสัตว์ในอัตราส่วนประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ จะช่วยให้ผ้าขนสัตว์ไม่หดและเรียบ และเมื่อผสมกับเส้นใยสังเคราะห์โพลีเอสเตอร์ (polyester) ประมาณ 35 เปอร์เซ็นต์ จะได้ผ้าที่สวมใส่สบายในสภาพอากาศร้อนและด้านทานต่อการหักพับหรือรอยยับ ผ้าที่ทอจากเส้นใยป่านรามิ อาจใช้ตัดเป็นเสื้อนอก เสื้อเชิ้ต เสื้อชั้นใน เครื่องประดับในบ้าน ทำเชือก เส้นด้าย ผ้าใบ และผลผลิตทางอุตสาหกรรมอื่น ๆ อีกมาก เช่น สายพานใช้หุ้มเส้นลวด เป็นฉนวนสายโทรศัพท์ ท่อดับเพลิง เครื่องบรรจุของต่าง ๆ โดยเฉพาะใช้ป้องกันการรั่วซึมของน้ำที่แกนใบพัดท้ายเรือ โดยทั่วไปเส้นใยจากป่านรามิ ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและใช้ทำเครื่องบรรจุมากที่สุด ใบและยอดต้นป่านรามิใช้เป็นอาหารสัตว์ได้อย่างดี และมีโปรตีนสูง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้รากปานแดงฝนเป็นยาแก้โรคลงท้องบวม ใช้รากฝันทารักษาโรคฝีปะอาว ใช้รากฝนเป็นยาแก้กินผิด (ผิดสำแดง)

81. เป้า (ต้นเป้า)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Croton roxburghii* N.P. Balakr.

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เป้าใหญ่ เป้าหลวง เปาะ

ที่มา : บ้านเอียม ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เปล้าใหญ่เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูง 5-8 เมตร เปลือกสีน้ำตาล-เทา ใบเดี่ยว รูปไข่ แกมขอบขนาน กว้าง 5-10 เซนติเมตร ยาว 9-30 เซนติเมตร ขอบใบมีซี่หยัก ใบอ่อนสีน้ำตาลออกชมพู ใบแก่สีเขียวหม่น ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง แยกเพศ อาจจะอยู่ในต้นเดียวกันหรือต่างต้น กลีบดอก สีเหลืองแกมเขียว เกสรเพศผู้ 10-12 อัน อับเรณูสีเหลือง ผลแห้ง รูปทรงกลมหรือรี มี 3 พู

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบมีสรรพคุณบำรุงธาตุ ดอก-ขับพยาธิ ผลใช้ ดองสุรา ต้มหลังคลอด เปลือกต้นและกระพี้ มีสรรพคุณยาช่วยเจริญอาหาร เปลือกต้นและใบ แก้ท้องเสีย บำรุงโลหิต แก้กัน เป็นขับพยาธิไส้เดือน รากมีสรรพคุณ ช่วยขับเสมหะ แก้โรคผิวหนังผื่นคัน น้ำเหลืองเสียได้ ต้น ผสมกับรากส้มลม ต้นเล็บแมว ต้นตับเต่าโคก ต้นมะดูก ต้นมะเดื่ออุทุมพร ต้นกำจาย ต้นกำแพงเจ็ดชั้น และต้นกระเจียน ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดเมื่อย ราก ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง ถ่ายเป็นมูกเลือด ใบ ต้มอาบแก้ผดผื่นคัน หรืออยู่กรรม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า เป้าฝนใส่น้ำเหล้าให้กินเป็นยาแก้เสดขึ้น ผสมกับพริก ขิง กระเทียมต้มเป็นยาแก้ไข้หลบ บดผงไว้กินรักษาโรคสูง เหาารากมาท้อผสมกับยาตัวอื่น ท้อแพรวาเป็นยาแก้พิษขึ้นหัว ใช้รากตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้ใบเป็นยาเอ็น

82. เป้าน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Croton stellatopilosus* Ohba

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เปล้าท่าโพ (ภาคตะวันออกเฉียงใต้)

ที่มา : http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs_07_5.htm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูง 1-4 เมตร ผลัดใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกกลับกว้าง 4-6 ซม. ยาว 10-15 ซม. ดอกช่อ ออกที่ซอกใบบริเวณปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็กแยกเพศ อยู่ในช่อเดียวกัน กลีบดอกสีนวล ออกดอกเมื่อใบแก่ ผลเป็นผลแห้ง แตกได้ มี 3 พู

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบ - ใช้บำรุงธาตุ แก้โรคกระเพาะ บำรุงโลหิตประจำเดือน
มีสาร diterpene alcohol (CS-684 หรือ plaunotol) มีฤทธิ์

สมานแผล

ในกระเพาะ อาหารได้เป็นอย่างดี รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร
เช่น แผลในกระเพาะ

ใบ ราก แก้วคัน รักษาเมเร็งเพลิง รักษาโรคผิวหนัง กลาก เกื้อน แก้พยาธิ
ต่างๆ รีดสีดวงทวารแก้ไอเป็นโลหิต เป็นยาปฏิชีวนะ

ดอก - ขับพยาธิ ฆ่าพยาธิ

ผล - แก้โรคน้ำเหลืองเสีย

เปลือก - บำรุงธาตุ

แก่น - ขับโลหิต

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากเป่าน้อย (ยาชี่กะตึก) ใช้รักษาโรค

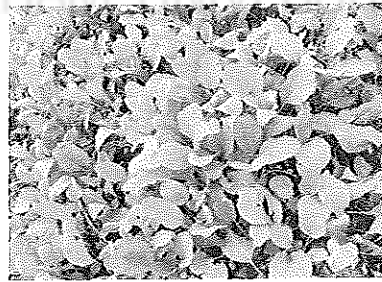
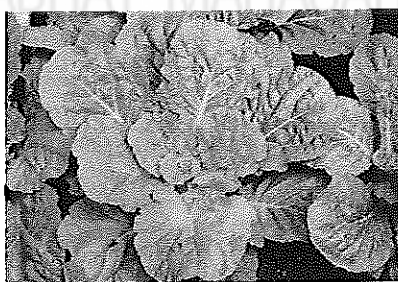
พยาธิ

83. ผักกาดเขียว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Brassica juncea* Gem. & Coss.

ชื่อวงศ์ : CRUCIFERAE

ชื่ออื่น ๆ : ผักกาดขม

ที่มา : ตลาดสดเมืองมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น ตั้งตรง มีสีเขียว ขนาดโตเต็มที่ใช้รับประทานได้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง
ประมาณ 1.4-1.8 เซนติเมตร สูงประมาณ 43-54 เซนติเมตร ก่อนออกดอกลำต้นจะสั้น
มีข้อถี่มากจนดูเหมือนกระจุกที่โคนต้น เมื่อออกดอกแล้วในระยะติดฝักต้นจะสูงขึ้นมาก

โดยเฉลี่ยสูงประมาณ 85-144 เซนติเมตร

ใบ ใบเลี้ยงมี 2 ใบ มีสีเขียว ปลายใบตรงกลางจะเว้าเข้า ส่วนใบจริงจะแตกเป็นกระจุกที่บริเวณโคนต้น เป็นใบเดี่ยว ใบเรียบไม่ห่อหุ้ม สีเขียว ใบอ่อนมีสีเขียวอ่อน ขอบใบเป็นรอยฟันเลื่อยเล็กน้อย ใบแก่ผิวใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ไม่มีขน ของใบเรียบหรืออาจมีรอยเว้าตื้น ๆ ขนาดเล็กโคนใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบมน ก้านใบที่ติดกับลำต้นมีสีเขียวอ่อนเป็นร่องและเรียวกลมขึ้นไปหาแผ่นใบ ก้านใบหนาและมีสีขาวอมเขียว สำหรับใบที่ช่อดอกจะมีก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร รูปใบเรียวแหลมไปทางฐานใบและปลายใบ ขอบใบเรียบ

ช่อดอกและดอก ฝักกาดเขียววางตุงจะออกดอกเมื่ออายุประมาณ 55-75 วัน ช่อดอกยาว 50-90 เซนติเมตร ดอกตูมรวมกลุ่มอยู่บนยอดดอกช่อดอก ดอกบานจากด้านล่างไปหาด้านบน ดอกที่บานแล้วมีก้านดอกยาวกว่าดอกที่ตูม ดอกเป็นแบบสมบูรณ์เพศ ขนาดดอก 1-1.5 เซนติเมตร กลีบชั้นนอกสีเขียวอ่อน 4 อัน ขนาดเล็กกลีบกว้าง 0.1-0.2 เซนติเมตร ยาว 0.7-0.8 เซนติเมตร กลีบชั้นในสีเหลืองสด 4 อัน แยกเป็นกลีบ ๆ ขนาดกลีบกว้าง 0.5-0.7 เซนติเมตร ยาว 1.1-1.2 เซนติเมตร มีเกสรตัวผู้ 7 อัน อับเกสรสีเหลืองแก่ ก้านชูเกสรสีเหลือง รังไข่ยาว 0.5-0.7 เซนติเมตร ซึ่งอยู่เหนือกลีบดอกและเกสรตัวผู้ ก้านเกสรตัวเมียสีเขียว ยาว 0.2-0.25 เซนติเมตร ยอดเกสรตัวเมียเป็นตุ่มสีเหลืองอ่อน ดอกบานในตอนเช้าประมาณเวลา 08.00 น.

ผล ผลมีลักษณะเป็นฝัก รูปร่างเรียวยาว แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนปลายไม่มีเมล็ด ยาวประมาณ 0.9-1.5 เซนติเมตร และส่วนที่มีเมล็ดยาวประมาณ 3-4.1 เซนติเมตร กว้าง 0.3-0.5 เซนติเมตร ก้านผลยาว 1.3-2.5 เซนติเมตร ผลตั้งขึ้น เมื่อผลแก่จะแตกตามยาวจากโคนไปหาปลายผลเมื่ออ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีน้ำตาล

เมล็ด ค่อนข้างกลม มีทั้งสีน้ำตาลและสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ผิวเมล็ดมีลายแบบร่างแห เห็นไม่ค่อยชัด น้ำหนัก 1000 เมล็ดประมาณ 2.5 กรัม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่าต้นฝักกาด(ยาไอ) ใช้รักษา โรคไอ ใช้ใบฝักกาดมาตำเป็นยาแก้กระหม่อม ใช้เมล็ดเป็นยาพยาธิ ใช้ใบตำรวมกับยาตัวอื่นเป็นยาตั้งพิษขึ้นตา ตำเป็นยาปิดกระหม่อม แก้โรคซางเอาเมล็ดเป็นยาพายุกุม

84. ฝักหวานบ้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sauropus androgynus* (L.) Merr.

ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มะยมป่า ฝักหวานใต้ใบ ก้านตง ฝักหวาน ฝักหวานบ้าน

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้พุ่มขนาดเล็ก

ใบ คล้ายใบมะยม

ดอก สีแดง ออกติดตามก้านใบ

ผล เมล็ดกลมแป้นขอบเป็นพู 3 พูสีเขียวฝ้า จานรองสีแดงเข้ม

ประโยชน์และสรรพคุณ

รากใช้ปรุงรับประทานเป็นยาถอนพิษร้อน แก้ไข้ พิษทราง เป็นยาถอนพิษสำแดง กินของแสดงเป็นพิษ ใบปรุงเป็นยาเขียว กระทบพิษ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ผักหวานบ้าน (ยาเสียบท้องสองหน, ยากบุงท้อง) ใช้รักษา โรคเสียดท้อง(ปวดท้อง) รากผักหวานบ้าน (ยาลงเลือดจุมก) โรคลงเลือด ผักหวานต้นฝน เป็นยาแก้กั๊ก

85. ผักหวานป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Melientha suavis* Pierre

ชื่อวงศ์ : OPILIAEAE

ที่มา : วัดสุนตชัชวาล อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ต้นที่โตเต็มที่อาจสูงถึง 13 เมตร แต่ที่พบโดยทั่วไปมักมีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก หรือเป็นไม้พุ่ม เนื่องจากมีการหักกิ่ง เตี้ยยอด เพื่อกระตุ้นให้เกิดกิ่งและยอดอ่อนซึ่งเป็นส่วนที่ใช้บริโภค

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ใบอ่อนรูปร่างแคบรี ปลายใบแหลม สีเขียวอมเหลือง ใบแก่เต็มทีรูปร่างรีกว้าง ถึงรูปไข่หรือรูปไข่กลับ ใบสีเขียวเข้ม เนื้อใบกรอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ขนาดของใบประมาณ 2.5-5 เซนติเมตร x 7- 12 เซนติเมตร ก้านใบสั้น ช่อดอกแตกกิ่งก้านคล้ายช่อดอกมะม่วงหรือลำไย และเกิดตามกิ่งแก่ หรือตามลำต้นที่ใบร่วงแล้ว ดอกมีขนาดเล็กเป็นตุ่มสีเขียวอัดกันแน่นเป็นกระจุก ขณะที่ยังอ่อนอยู่

ผล เป็นผลเดี่ยว ติดกันเป็นพวง เหมือนช่อดอกของมะไฟหรือกลางสาต แต่ละผล มีขนาดประมาณ 1.5 x 2.5 เซนติเมตร ผลอ่อนสีเขียวมีนวลเคลือบ และเปลี่ยนเป็นสีเหลืองถึงเหลืองอมส้ม เมื่อผลสุกแต่ละผลมีเมล็ดเดี่ยว

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ใช้รากฝักหวานป่าฝนกินเป็นยาแก้เจ็บคอ เอาใบเหลืองปิ้งแห้งน้ำแปะใส่ตาเป็นยาแก้ตาแดง ใช้รากทำยาแก้ค้างเข้กับ (ซากรรโกรติด) ใช้รากแช่กินแก้เจ็บท้องแล้ง

86. ฝี่เสื่อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vitex trifolia*

ชื่อวงศ์ : VEBENACEAE

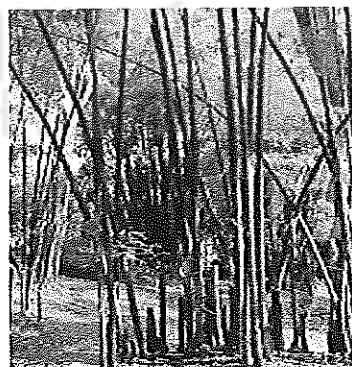
ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ต้นผีเสื้อ(ยาเจ็บเสียด,ยาลมบ้า) ใช้รักษา โรคลมทั่วไป ใบผีเสื้อ (ยาเมื่อยย่าง,ยาชมองคอก) ใช้รักษา โรคชมองคอก ผีเสื้อตำเป็นยารักษาโรคลม ใช้ใบเป็นยารักษาโรคเสียบหัว (ไมแกรน) ใช้ใบตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้รากตำใส่เปลือกไข่เป็นยาแก้ฮิมตาเปื่อย (ริมตาเปื่อยหรือริดสีดวงตา)

87. ไผ่บ้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa Sp*

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวาส อําเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชมีเนื้อไม้แข็งความสูงแล้วแต่ชนิด มีเหง้าอยู่ใต้ดิน ลำต้นตรง มีข้อและปล้องชัดเจน ปล้องภายในกลวง ขนาดกว้างยาวแล้วแต่ชนิด ใบ ใบเดี่ยว ออกสลับรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบใบสากคาย ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบและปลายกิ่ง

ประโยชน์และสรรพคุณ

หน่อ อ่อนเรียกหน่อไม้ของไผ่บางชนิด รับประทานได้ เนื้อไม้ ทำเครื่องเรือน เครื่องจักสาน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ติวไม้ไผ่บ้าน(ยาช้ำฮาก) ใช้รักษา โรคมะเร็ง ติวไม้ไผ่(ยาตัดดอก) ใช้รักษา โรคลงเลือด,โรคมหากโหมกท้องหรือกระเพาะเป็นพิษ,โรคมะเร็ง,โรคมะเร็ง,โรคมะเร็ง หมองคอค ใช้รากไผ่บ้านเผาผสมกับยาตัวอื่นกินเป็นยาแก้ไอเจ็บ ใช้ลำไผ่หมักเป็นยาแก้โรคมะเร็ง ใช้ใบขี้ไผ่ต้มน้ำแล้วกรองเอาน้ำเป็นยาสาละบาต ใช้ใบต้มเป็นยาเอ็น

88. ฝาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Caesalpinia sappan* L.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่ออื่น ๆ : ง้าย (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี); ฝาง (ทั่วไป); ฝางส้ม (กาญจนบุรี)

ที่มา : http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs_30_3.htm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มแตกกิ่งที่โคน สูง 5-8 เมตร ลำต้นมีหนามโค้งสั้นๆ และ แข็งทั่วทุกส่วน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับกัน ใบย่อยรูปไข่หรือรูปขอบขนานกว้าง 0.6-0.8 ซม. ยาว 1.5-1.8 ซม. โคนใบเฉียง ดอก ช่อ ออกที่ซอกใบตอนปลายกิ่งและที่ปลายกิ่ง กลีบรองดอกมี 5 กลีบ ขอบกลีบเกยซ้อนกัน กลีบล่างสุดโค้งงอและใหญ่กว่ากลีบอื่น กลีบดอกสีเหลือง มี 5 กลีบ เกสรตัวผู้มี 10 อัน แยกเป็นอิสระ ผล เป็นฝักแบนแข็งเป็นจอยแหลม เปลือกเป็นสันมน ปลายแหลม มีเมล็ด เป็นรูปรี 2-4 เมล็ด

ประโยชน์สรรพคุณและวิธีใช้

ฝาง มี 2 ชนิด ชนิดหนึ่งแก่นสีแดงเข้ม เรียกว่า ฝางเสน อีกชนิดหนึ่งแก่นสีเหลือง เรียกว่าฝางส้ม ใช้ทำเป็นยาต้ม 1 ใน 20 หรือยาสกัดสำหรับ Haematoxylin ใช้เป็นสี

สำหรับย้อม Nuclei ของเซลล์ ใช้แก่นฝางต้มเคี่ยว จะได้น้ำสีแดงเข้มคล้ายด่างทับทิมใช้ย้อมผ้าไหม งามดีมาก ใช้แต่งสีอาหาร ทำยาอุทัย

แก่นฝาง รสขื่นขมหวาน ฝาด รับประทานเป็นยาบำรุงโลหิตสตรี ขับประจำเดือน แก้ปวดพิการ ขับหนอง ทำโลหิตให้เย็น รับประทานแก้ท้องร่วง แก้ธาตุพิการ แก้ร้อน แก้โลหิตออกทางทวารหนักและเบา รักษา น้ำกัดเท้า แก้คุดทะราด แก้เสมหะ แก้โลหิต แก้เลือดกำเดา

น้ำมันระเหย - เป็นยาสมานอย่างอ่อน แก้ท้องเดิน

แตงสี ย้อมสีน้ำแก่นฝางเสนหรือฝางส้ม มาแช่น้ำหรือต้มเคี่ยวจะได้สีชมพูเข้ม (Sappaned) นำมาใช้ ตามต้องการ

เป็นยาขับประจำเดือน ใช้แก่น 5-15 กรัม หรือ 5-8 ชัน ต้มกับน้ำ 2 ถ้วยแก้ว เติมเนื้อมะขามที่ติดรอกอยู่ (แกะเมล็ดออกแล้ว) ประมาณ 4-5 ฝัก เคี่ยวให้เหลือ 1 แก้ว รับประทาน เช้า-เย็น

เป็นยารักษา น้ำกัดเท้า ใช้แก่น 2 ชัน ผนแก่นฝางกับน้ำปูนให้ขึ้นๆ ทาบริเวณที่น้ำกัดเท้า ในแก่นฝางมีตัวยาคุดสมาน

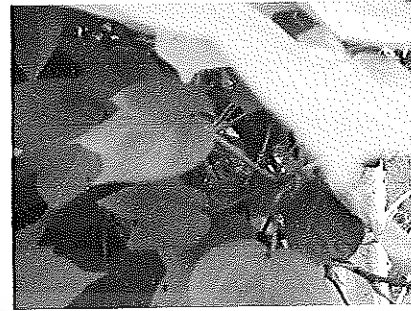
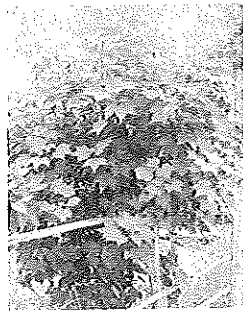
แก้ท้องร่วง ท้องเดิน ใช้แก่น หนัก 3-9 กรัม 4-6 ชัน ต้มกับน้ำ 2 ถ้วยแก้ว เคี่ยวให้เหลือ 1 ถ้วยแก้ว รับประทานครั้งละครึ่งถ้วยแก้ว หรือใช้ฝาง 1 ส่วน น้ำ 20 ส่วน ต้มเคี่ยว 15 นาที รับประทาน ครั้งละ 2-4 ช้อนโต๊ะ หรือ 4-8 ช้อนแกง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ฝาง(ยาห้ามเลือดคอก) ใช้รักษา

89. ฝ้ายเฮื้อ (ฝ้ายที่เกิดขึ้นเองหรือเกิดจากต้นตอเดิม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gossypium herbaceum* Linn.

ชื่อวงศ์ : MALVACEAE

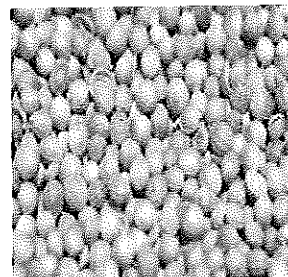
ที่มา : วัดสุนตชัชวาล อำเภอกงเต่า จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบฝ้ายเฮื้อ (ยามีนทกิด) *เยียวบ่อก ใช้รักษา โรคมีนทกิด ใบฝ้าย (ยาแม่เฮ้งไฟ) ใช้รักษา โรคมแม่เฮ้งไฟ รากฝ้ายเฮื้อ(ยานิว) ใช้รักษา โรคนิวซี่แล่น,โรคนิวซี่ทั้งมวลฮากฝ้ายเฮื้อ (ยานิวซี่แล่น)ใช้รักษา โรคนิวซี่ทั้งมวล ฮากฝ้ายเฮื้อ (ยานิวซี่แล่น)ใช้รักษา โรคนิวซี่ทั้งมวล รากฝ้ายเฮื้อฝนเป็นยาแก้กั๊ก

90. พันผักชี (เมล็ดผักชี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Coriandrum sativa* Linn

ชื่อวงศ์ : UMBELLIFERAE

ที่มา : ตลาดสดเมืองมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นผักสมุนไพรล้มลุกที่มีอายุสั้นประมาณ 40-70 วัน ลำต้น ราก ใบ ก้านใบ ดอกและเมล็ดมีกลิ่นหอม สามารถปลูกขึ้นในดินแทบทุกชนิด ชอบดินร่วนที่มีการระบายน้ำดี ปลูกได้ทั่วประเทศของประเทศไทย

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใช้กินแก้มกับอาหารเพื่อช่วยให้รสรื่นขึ้น และแต่งสีอาหารให้นำรับประทาน ใช้แต่งกลิ่นเหล้าจีน เป็นเครื่องเทศที่ใช้แพร่หลายในหลายประเทศ เช่น จีน ไทย ยุโรป ช่วยรักษาอาการปวดท้อง และช่วยย่อยอาหาร ส่วนน้ำมันหอมระเหยในผักชีช่วยให้สบายท้อง แต่มีกลิ่นรุนแรง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ผักชี(ยากบูรเต่า) ใช้รักษาโรค กระบุงเต่า พันธุ์ผักชี (ยาเจ็บท้องแทนขึ้นอก) ใช้รักษาโรคเจ็บท้อง ใช้เมล็ดพันธุ์ผักชีตำรวมกับยาตัวอื่นเป็นยาตั้งพิษขึ้นตาเป็นยาพ่ายกุม (มีอาการคล้ายกับแพ้ยา)

91. พายสง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dischidia rafflesiana* Will.

ชื่อวงศ์ : ASCLEPIADACEAE

ที่มา : วัดป่าบ้านหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เครือพายสง(ยาไอ) ใช้รักษา โรคไอ รากพายสง ต้มกินรักษาโรคนี้วเอ็น ใช้รากต้มกินเป็นยาฮานใช้รากเป็นยาแก้ไอ ตำเข้ากับยาตัวอื่นใส่น้ำกินเป็นยาแก้ชะเออะ ใช้รากทำยาหอมผี

92. พิลา (ทับทิม)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Punica granatum* Linn.

ชื่อวงศ์ : PUNICACEAE

ชื่ออื่น ๆ : พิลา พิลาขาว มะก่องแก้ว มะเกี๊ยะ

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น สูง 3-10 เมตร เปลือกต้นเรียบ ใบ เดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมขอบขนาน กว้าง 3-8 เซนติเมตร ยาว 7-14 เซนติเมตร ดอก เดี่ยวหรือช่อ 2-3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว ร่วงง่าย เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผล เป็นผลสด

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้ใบแก้ท้องร่วง บิดมูกเลือด ระบายคลื่นปาก รากขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ การทดลองกับผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วง โดยให้กินผงใบแห้ง 500 มิลลิกรัม ทุก 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 3 วัน พบว่าได้ผลดีกว่ายาปฏิชีวนะเตตราซัยคลิน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ยอดพิดา (ยาปวดหัว) ใช้รักษา โรคเจ็บหัวหรือปวดหัว พิดาซอยตากแดดแล้วดูดกิน (มวนสูบ คล้ายบุหรี่) เป็นยาแก้โรคริดสีดวงจมูก ใช้รากฝนเป็นยาแก้โรคลงท้องบวม ใช้ใบตำเป็นยาสมอง ใช้ผลเป็นยาแก้โรคยิบเมน

93. พิก (พริกชี้หนู)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Piper nigrum* L.

ชื่อวงศ์ : PIPERACEAE

ที่มา : ตลาดสดเมืองมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาพันเลื้อย ข้อโปร่งนูนมีรากฝอยเพื่อใช้ยึดเกาะ

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกสลับ รูปไข่กว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 8-11 เซนติเมตร โคนมน ปลายแหลมผิวเรียบมัน

ดอก สีขาวอมเขียว ขนาดเล็ก ไม่มีก้านดอก ออกดอกบนช่อแกน ยาว 7-15 เซนติเมตร แต่ละช่อมี 50 -150 ดอก ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ลักษณะกลม ไม่มีกลีบรองดอก และกลีบดอก เริ่มบานจากส่วนโคนไปปลายช่อ

ประโยชน์และสรรพคุณ

เป็นเครื่องเทศ ใช้แต่งกลิ่นอาหาร ผลเป็นยาขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ และกระตุ้นประสาท

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบพริก (ยานิว) ใช้รักษา โรคนี้่ว พิกตำผสมใส่น้ำ ร้อนกินรักษาโรคร้อน คั่วผสมกับยาตัวอื่นให้ไหม้แล้วบดเข้ากันกินรักษาโรคแสลง ใช้ผลบดแช่น้ำกิน เป็นยาเลือดชั้น ใช้แก่นขั้วบดเป็นยาแก้แสลง ตำเป็นยารักษาโรคลม เป็นยารักษาโรคไข้เย็น บดผง ไว้กิน

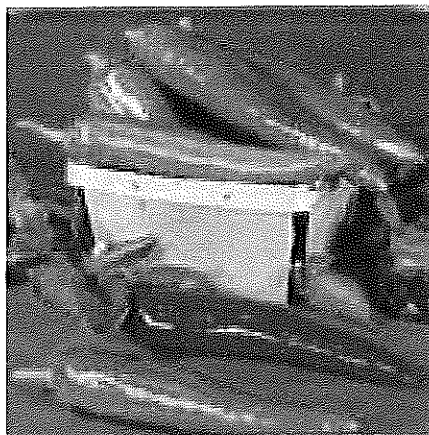
รักษาโรคสูง ใช้ผลเป็นยาเสียบหัว เป็นยารักษาโรคป้าง ต้มสุกกินเป็นยากัดเสด ใช้ทำยาลูกกลอน ใช้ผลตำเป็นยาแก้เจ็บบิดท้อง

94. พริกกันชน หรือพริกชี้ฟ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Capsicum annuum* Linn.

ชื่อวงศ์ : SOLANACEAE

ชื่ออื่น ๆ : พริกเดียวไก่ พริกบางช้าง พริกหนุ่ม (ภาคเหนือ) พริกมัน (กรุงเทพฯ) พริก แล้ง (เชียงใหม่)

ที่มา : ตลาดสดเมืองมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ล้มลุก สูง 0.7-1.5 เมตร กิ่งเป็นสี่เหลี่ยม

ใบ ใบเดี่ยวหรือเป็นคู่ ออกสลับ หรือออกตรงข้ามรูปไข่หรือรูปใบหอก

กว้าง 1-4 เซนติเมตร ยาว 2-10 เซนติเมตร ปลายและโคนแหลม

ดอก สีขาวนวล ออกเดี่ยวตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายเป็น 5
หยัก และคงอยู่ จนดอกกลายเป็นผล กลีบดอกโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉกดอกคว่ำ เมื่อบาน
เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร เกสรตัวผู้ 5 อัน

ผล รูปขอบขนานแกมรูปไข่ปลายเรียวยาว 7-12 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-
1.5 เซนติเมตร ผิวเป็นมัน สีเขียว เมื่อสุกสีเหลืองหรือแดงเมล็ดค่อนข้างกลมแบน สีเหลืองอ่อน
จำนวนมาก

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใบสดใช้แต่งสีในอาหาร ผลมีรสเผ็ด ชื่อ capsaicin ใช้แต่งรสอาหาร มีวิตามิน A และ
วิตามิน C มีสารที่ให้สีสำหรับแต่งสีอาหาร ใช้ผสมในยาขับและยาทาถูขนาด แก้ปวดเมื่อย เป็นยาเจริญ
อาหารช่วยขับเหงื่อ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า พริกกันชื้นเป็นยาแก้เจ็บคอ ใช้รากฝนกินเป็นยา
แก้กับแก้ป่วง แก้กินผิด ใช้ผลฝนเป็นยาแก้กินผิด

95. พิกน้อย

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า พริกน้อย(ยากปฐ, ยาดาดง, ยากกั่ว, ยาคั่ว) ใช้รักษา โรคฟัน, โรคคุดคอก(เจ็บเสียด), โรคปัดตะคาส, โรคกะปฐ, โรคตาแดง เอาผลพริกน้อยเป็นยาเอ็นเป็นยาแก้ค้อ ใช้ผลทำให้แหลกเป็นยากวดพิษออก แก้อะเออะ (สะอึก) แก้คันคาย

96. พลุช้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Scindapsus officinalis* Schott.

ชื่อวงศ์ : ARACEAE

ที่มา : วัดป่าหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ที่มีลำต้นอวบ และชอบอาศัยเกาะตามไม้ยืนต้น ลำต้นโตวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ราว ๆ 1 เซนติเมตร

ใบ จะเป็นใบเดี่ยวออกสลับกัน เป็นสีเขียวเข้ม ลักษณะใบจะเป็นแผ่นรูปไข่เบี้ยวแกมรูปรี ขอบใบเรียบ ตรงปลายใบเรียวแหลม ส่วนโคนใบจะกลม หรือจะเว้าเป็นรูปหัวใจต้น ๆ มีเส้นใบเห็นเด่นชัด ใบจะมีความกว้างประมาณ 7.5-15 และยาวประมาณ 12.5-25.5 เซนติเมตร

ดอก จะออกเป็นช่อเดี่ยว ๆ ตรงยอด มีลักษณะเป็นแท่งกลมยาว และ
มีก้านช่อดอกสั้นกว่าก้านใบมาก กาบหุ้มช่อดอกด้านนอกจะเป็นสีเขียว ส่วนด้านในจะเป็น
สีเหลือง กาบที่หุ้มบนแท่งช่อดอกจะประกอบด้วย ดอกสมบูรณ์เพศเป็นจำนวนมาก แต่ละดอกนั้นจะ
มีเกสรตัวผู้อยู่ประมาณ 4-7 อัน ส่วนรังไข่จะมีอยู่ 1 ช่อ

ผล ผลสดจะมีเนื้อนุ่ม เหมือนกับมะเขือเทศ แต่มีขนาดเล็ก และมีจำนวนน้อย ส่วน
ภายในผลจะมีเมล็ดเป็นรูปไข่แกมรูปหัวใจ

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผล ใช้เป็นยาบำรุง ยากระตุ้น ขับพยาธิ ขับเหงื่อ และยังเป็นยาทารักษาอาการปวด
ตาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เอาใบเหลืองพู่ช้างปิ้งแช่น้ำแปะใส่ตาเป็นยาแก้ตา
แดง ใช้ใบต้มอาบเป็นยาสมบวม

97. แพง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่มา : บ้านหนองรุ้แซ่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดขอนแก่น

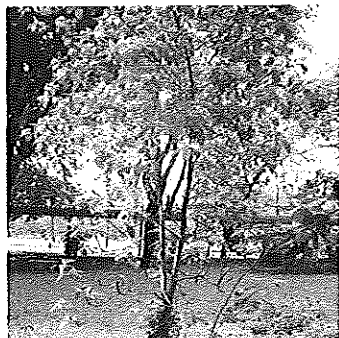
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากแพง (ยาฆ่าแม่ท้อง) ใช้รักษา ใช้รากแพงฝน
กินเป็นยาแก้เจ็บคอ ใช้แก่นเป็นยาป้าง

98. มันปลา (กันเกรา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Fagraea fragrans* Roxb.

ชื่อวงศ์ : LOGANIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มันปลา ตำเสา มะขู

ที่มา : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 15 - 25 เมตร เปลือกสีน้ำตาลเข้ม แตกเป็นร่องลึกไม่เป็นระเบียบ

ใบ เดี่ยวออกตรงกันข้าม แผ่นใบรูปมนขนาดกว้าง 2.5 - 3.5 เซนติเมตร ยาว 8 - 11 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือยาวเรียว ฐานใบแหลม โคนมน

ดอก เริ่มบานสีขาว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง กลิ่นหอม ผลกลมเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 7 มิลลิเมตร สีส้มแล้วเปลี่ยนไปเป็นสีแดงเลือดนกเมื่อแก่เต็มที่ มีเมล็ดขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก

ประโยชน์และสรรพคุณ

เนื้อไม้สีเหลืองอ่อน เส้นตรง เนื้อละเอียด เหนียว แข็ง ทนทาน ใช้ในการก่อสร้าง นิยมใช้ทำเสาเรือน แก่นมีรสฝาดใช้เข้ายาบำรุงธาตุ แน่นหน้าอก เปลือกใช้บำรุงโลหิต ผิวหนังพุพอง ปลูกเป็นไม้ประดับ

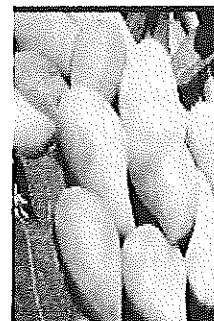
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แก่นมันป่าใช้ต้มดื่มรักษาโรคนี้ว่า

99. ม่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mangifera indica* L.

ชื่อวงศ์ : ANACARDIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ทั่วไป เรียก มะม่วงบ้าน มะม่วงสวน กะเหรียง-กาญจนบุรี เรียก ชู โคน จันทบุรี เรียก เจาะ ซ้อก ซ้อก มลายู-ภาคใต้ เรียก เปา ละว้า-เชียงใหม่ เรียก แปะ กะเหรียง-แม่ฮ่องสอน เรียก สะเคาะ สำเคาะสำ เขมร เรียก สะวาย เงี้ยว-ภาคเหนือ เรียก หมักไม่่ง จีน เรียก มั่งก้วย

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะม่วงเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-30 เมตร

ใบ ใบเดี่ยวสีเขียว ขอบใบเรียบ ฐานใบมน ปลายใบแหลม ดอก เป็นช่อ กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรสีแดงเรื่อๆ ดอกออกช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงฤดูร้อน จะติดผล ผล ยาวประมาณ 5-20 เซนติเมตร กว้าง 4-8 เซนติเมตร ลูกดิบสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสี เหลือง หรือเหลืองส้ม มีเมล็ดภายใน 1 เมล็ด

ประโยชน์และสรรพคุณ

ผลสดแก้ รับประทานแก้คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียน ระบายน้ำ ผลสุก หลังรับประทานแล้วล้างเมล็ดตากแห้ง ต้มเอาน้ำดื่ม หรืออบเป็นผง รับประทานแก้ท้องอืดแน่น ขับพยาธิ ใบสด 15-30 กรัม ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ลำไส้อักเสบเรื้อรัง ท้องอืดแน่น เอาน้ำต้มล้างบาดแผล ภายนอกได้ เปลือกต้น ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ไข้ตัวร้อน เปลือกผลดิบ คั่วรับประทานร่วมกับน้ำตาล แก้ อาการปวดเมื่อยเมื่อมีประจำเดือน แก้ปวดประจำเดือน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบบวม่วงทำให้เหล็กใช้น้ำฟังกาให้กินเป็น ยาสากลม ใช้รากต้มเป็นยาปัสสาวะไม่ออก แก้ปัสสาวะขัด แก้ปัสสาวะเหลือง แก้ปัสสาวะแดง แก้ ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ปัสสาวะขุ่น

100. มี (ขนุน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Artocarpus heterophyllus* Lamk.

ชื่อวงศ์ : MORACEAE

ชื่ออื่น ๆ : มะหนูน หมักหมี่ หมากกลาง

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ต้น ขนาดใหญ่ สูง 15 - 30 เมตร ลำต้นและกิ่งเมื่อมีบาดแผลจะมีน้ำยางสีขาวข้นคล้ายน้ำมันไหล

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปรี ขนาดกว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 10 - 15 เซนติเมตร ปลายใบหู่ ถึงแหลม โคนใบมน ผิวในด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน เนื้อใบหนา ผิวใบด้านล่างจะสากมือ

ดอก เป็นช่อแบบช่อเชิงสดแยกเพศอยู่รวมกัน ดอกเพศผู้เรียกว่า "สำ" มักออกตามปลายกิ่ง ดอกเพศเมียจะออกตามกิ่งใหญ่และตามลำต้นยอดเกสรเพศเมีย เป็นหนามแหลม ส่วนของเนื้อที่รับประทานเจริญมาจากกลีบดอก ส่วนซึ่งคือกลีบเลี้ยง

ผล เป็นผลรวมมีขนาดใหญ่

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากขมุน (ยาชะดวงเลือด) ใช้รักษา โรคชะดวงเลือด ใช้รากมีฝิ่นมารักษาโรคฝีปะออก รากฝนใส่น้ำให้กินเป็นยาลงท้องต้มเป็นยาแก้เจ็บบิดท้องใช้แก่นต้มน้ำเอาผ้าขาวจุ่มน้ำยาปั่นใส่ยาให้กิน ใช้รากฝนกินเป็นยาลูกตายในท้อง ใช้รากฝนเป็นยาแก้กินผิด ใช้รากเป็นยาฝีบัวบานยาฝีค้อน ใช้รากต้มเป็นยาแก้เจ็บบิดท้อง

101. ไม้ยุง (ยุง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dalbugia cochinchinensis*

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : กะยุง

ที่มา : บ้านเอี้ยต อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

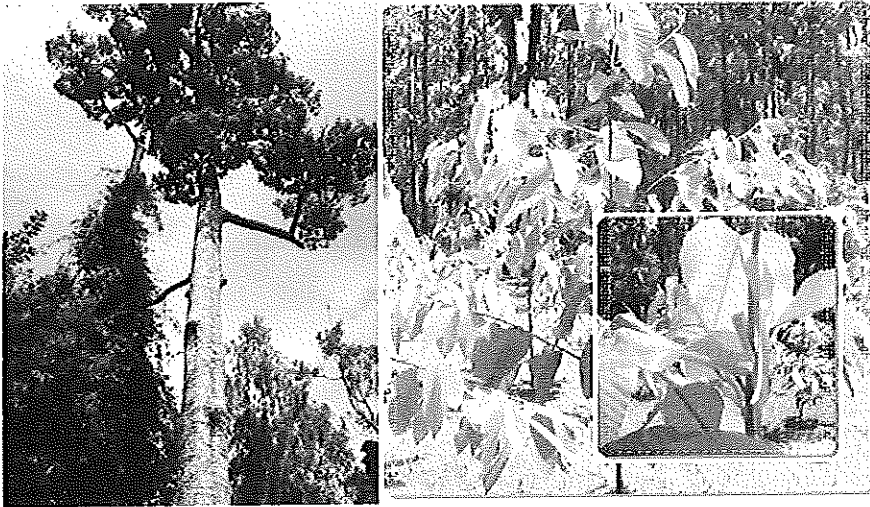
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า กะยุง (ยาชะดวง) ใช้รักษา โรคชะดวง
ใช้แก่นไม้ยุงเป็นยาสมแผล เป็นยาริดสีดวงจมูก

102. ยาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dipterocarpus alatus* Roxb. ex G. Don

ชื่อวงศ์ : DIPTEROCARPACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ยางนา, ยางขาว, ยางแม่น้ำ, ยางใต้, เยี่ยง, ชันนา, เห่ง, ยางตั้ง (ชุมพร), ยาง
หยวก (ทั่วไป), ยางกุง (เลย), ยางควาย (หนองคาย), ยางเนิน (จันทบุรี), กาดील (เขมร-ปราจีนบุรี), ขะ
ยาง (ชาวบน-นครราชสีมา), เคาะ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่), จ้อง(กะเหรี่ยง), จะเตี้ยล (เขมร), 랄อย
(สุรินทร์), ลอยด์ (นครพนม), ทองหลัก(ละว้า)

ที่มา : <http://yasamunprithai.blogspot.com>

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ยางนาเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่มีความสูงประมาณ 40 เมตร ลำต้นตรง เปลือกเปลือกสีน้ำตาลอ่อนหรือเทาปนขาวค่อนข้างเรียบ ลำต้นขนาดใหญ่เปลือกมักแตกสะเก็ดเป็นหลุมตื้น เปลือกในสีน้ำตาลอ่อนอมชมพู โคนต้นเป็นพูพอน เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ทึบ เกิดตามป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 6-15 ซม. ยาว 15-35 ซม. ปลายใบมนถึงแหลม โคนใบมน เนื้อใบหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ยกเว้นเส้นกลางใบ ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่ม เส้นแขนงใบ 14-16 คู่ ก้านใบยาว 3-5 ซม.

ลูกยางนา ผลของไม้ยางเรียกว่า ลูกยาง มีปีกห้าปีก อาศัยลมช่วยพาไปตกไกลจากต้นแม่ เพื่อหาช่องว่างในป่าที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโต ลองสังเกตลูกยางที่ตกลงมา จะพบว่า มีปีกยาวโค้งสองปีก และปีกสั้นสามปีก

ดอกมีกลีบเลี้ยงเป็นห่อและมีหูยาวยื่นออกมา 2 หู กลีบดอก มี 5 กลีบ โคนของกลีบดอกติดและซ้อนเรียงกันเป็นวงกลม ดอกยางนามีเกสรตัวผู้เป็นจำนวนมากประมาณ 29 - 36 อัน เรียงกันเป็นวงรอบ 3

ประโยชน์และสรรพคุณ

ยางนาเป็นไม้หวงห้าม นิยมนำมาใช้ในการก่อสร้างทั่วไป เช่น พื้น ฝา รอด ตง และทึบใส่ของ เป็นต้น คนอีสานใช้น้ำมันจากต้นยางทำขี้กะบอง (ขี้ใต้จุดไฟ)

ในทางสมุนไพรน้ำมันจากต้น ใช้ใส่แผล แก้โรคเรื้อน หนองใน

น้ำมันผสมกับชันใช้ทาไม้ เครื่องจักรสาน ยาเรือ และใช้เดินเครื่องยนต์แทนน้ำมันดีเซล ไม้แปรรูปใช้ทำฝ้ายบ้านเรือน เครื่องเรือน เรือขุดและเรือขนาดย่อม แจว พาย กระเชียง นิยมใช้ทำไม้อัด

ต้นมีน้ำยาง ใช้ทาแผล น้ำต้มเปลือก กินแก้ตับอักเสบ น้ำมันยางรักษาโรคเรื้อน ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ แก้พิษฝู ใบ แก้ปวดฟัน

เปลือกยางนา มีรสฝาด เผื่อนขม ต้มดื่มแก้ตับอักเสบ บำรุงร่างกาย ใช้
ขนาดแก้ปวดตามข้อ

ใบยางนา มีประโยชน์ และเมล็ด รสฝาดร้อน ต้มใส่เกลืออมแก้ปวดฟัน
กันฟันโยกคลอน

ใบ/ยาง รสฝาดขม,ร้อน ใช้ขับเลือด ตัดลูก(ทำให้เป็นหมัน)

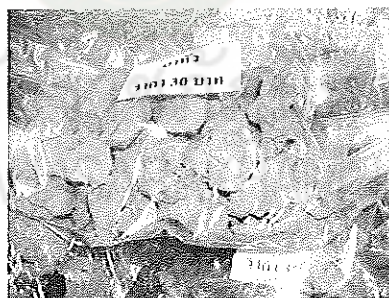
น้ำมันยางดิบ รสเมาขื่น ถ่ายหัวริดสีดวงทวารหนักให้ฝ่อ ถ่ายกามโรค ทาง
แผลเน่าเปื่อย แผลเป็นหนอง และ อื่น ๆ อีก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า เปลือกยาง (ยายิง) ใช้รักษา อากาศ
อาหารไม่ย่อย ท้องอืดท้องเฟ้อ เปลือกหมากยาง (ยามูก) ใช้รักษา โรคมูก น้ำมันยาง(ยามีนทกิด
เยียวปอก,ยาบิดท้อง) ใช้รักษา โรคมินทกิด รากยาง (ยาหมักหมัน) ใช้รักษา โรคท้องหมักหมัน

103. ยาห้ว (ข้าวเย็นเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Smilax corbularia* Kunth

ชื่อวงศ์ : SMILACACEAE

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้เลื้อยชื่ออื่น ๆ :

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ยาห้ว(ยาแม่เฮ็ง,ยาแม่เฮ็งทั้งมวล,ยาโทน,ยาแม่เฮง
อุบโทม,ยาหมาดขาว) ใช้รักษา ยาห้วเป็นยาแก้บวม

104. ยาห้วเหล็ก

ที่มา : บ้านหมอประสาสน์ รัตนปัญญา ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้รากยาหัวเหล็กต้มกินเป็นยาแก้เจ็บคอ
ต้มเป็นยาริดสีดวงจมูก

105. ย่านาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels

ชื่อวงศ์ : MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น ๆ : จ้อยนาง (เชียงใหม่) เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว (กลาง) ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี) ยานม (อีสาน)

ที่มา : อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ย่านางเป็นไม้เลื้อย กิ่งอ่อนมีขนอ่อนปกคลุม เมื่อแก่แล้วผิวค่อนข้างเรียบ รากมีขนาดใหญ่ ใบเป็นใบเดี่ยว ออกติดกับลำต้นแบบสลับ รูปร่างใบคล้ายรูปไข่หรือรูปไข่ขอบขนาน ปลายใบเรียว ฐานใบมน ขนาดใบยาว 5 - 10 เซนติเมตร กว้าง 2 - 4 เซนติเมตร

ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว 1 เซนติเมตร ดอกออกตามซอกโคนก้านใบเป็นช่อยาว 2 - 5 เซนติเมตร
ช่อหนึ่ง ๆ มีดอกขนาดเล็กสีเหลือง 3 - 5 ดอก ดอกแยกเพศอยู่คนละต้น
ไม่มีก้านดอก ผลรูปรางกลมรีขนาดเล็ก สีเขียว เมื่อแก่กลายเป็นสีเหลืองอมแดงและ
กลายเป็นสีดำ

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้รากต้มกับน้ำ ต้มเป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด การทดลองพบว่าสารสกัดรากมี
ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรียชนิดฟัลซิฟาร์มในหลอดทดลอง ชาวอีสานใช้เถาใบอ่อน ใบแก่
ตำคั้นเอาน้ำสีเขียว และนำไปต้มกับหน่อไม้ปรุงเป็นแกงหน่อไม้ หรือซุบหน่อไม้ บางแห่งนำไปแกงกับ
ขี้เหล็กเป็นการปรุงอาหารที่เชื่อว่าย่านางจะช่วยลดรสขื่นขมของหน่อไม้ได้ดี
ทำให้หน่อไม้มีรสหวาน อร่อย นอกจากนี้ น้ำคั้นจากย่านาง ยังนำไปใส่แกงขนุนแกงอีลอก
อ่อมและหมกซึ่งเป็นอาหารอีสานอีกด้วย น้ำสีเขียวยจากใบย่านางนำไปใช้ย้อมสีผ้าได้อีกด้วย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากย่านาง (ยาห้ามฮาก, ยาตามัว) ใช้รักษาโรคตา
มัวใช้เครือย่านางต้มกินรักษาโรคป้าง รากใช้ตัดกับยาตัวอื่นกินเป็นยาลดท้องใช้รากฝนให้กินเป็นยา
แก้กินผิด ใช้รากฝนเป็นยาแก้ลิ้นหด ฝนผสมเหล้าเป็นยาแก้ไข้เหี่ยวไม่ออก ฝนใส่น้ำเหล้าทาใจตีมหา
ใจมือ ใช้รากต้มเป็นยาปัสสาวะไม่ออก แก้ปัสสาวะขัด แก้ปัสสาวะเหลือง แก้ปัสสาวะแดง แก้
ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ปัสสาวะขุ่น ใช้ใบฝนเป็นยาแก้กินผิดรากฝนเป็นยาแก้กินผิด ใช้ใบฝนเป็นยาแก้
กินผิด
ใช้เป็นยาแก้ไข้คิงบ่เย็นมันยิ่งเจ็บท้องบิด เป็นยาผีหัวเอ็น ใช้รากเป็นยาทะมาลา ใช้รากฝนกับน้ำ
แก้กินอาหารผิด

102. ลมแล้ง (คูน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cassia fistula* Linn.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : คูน ลมแล้ง ชัยพฤกษ์

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ผลัดใบ สูง 8 - 15 เมตร จะทิ้งใบก่อนออกดอก
 ใบ ประกอบแบบขนนก ปลายคู่เรียงสลับ มีใบย่อย 3 - 8 คู่ แผ่นใบรูปป้อม
 รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ขนาดกว้าง 4 - 8 เซนติเมตร ยาว 7 - 15 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคน
 มน
 ดอก มีสีเหลืองออกเป็น ช่อตามซอกใบ หรือตามกิ่งยาว 20 - 45 เซนติเมตร เส้น
 ผ่านศูนย์กลาง 1.5 - 2.5 เซนติเมตร

ประโยชน์และสรรพคุณ

ใช้แก่นเคี้ยวอมแก้โรคไอพุดไม่ออก ราก ผนทาแก้กลาก เป็นยาระบาย
 รากและแก่นเป็นยาขับพยาธิ เปลือกและผู้ใช้ฟอกหนัง และใช้บำบัดผื่นตามร่างกาย เนื้อไม้
 สีแดงแกมสีเหลือง ทนทานใช้ทำเสา ล้อ เกรียน ใบต้มกินเป็นยาระบาย ดอกแก้ไข้ ผักเนื้อใน
 รสหวานเป็นยาระบายช่วยบรรเทา อาการแน่นหน้าอก แก้ขัดข้อ อาการแน่นหน้าอก แก้ขัดข้อ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า คุณ(ยาเมื่อย) ใช้รักษา โรคชิว เปลือกคุณ (ยา
 นีว, ยาเข้หมัน) ใช้รักษาโรคฟัน, โรคนี้วทั้งมวล ใช้แก่นลมแล้งเคี้ยวอมแก้โรคไอพุดไม่ออก ใช้แก่น
 เป็นยาหอมแผลใช้แก่นเป็นยาป่าง ใช้แก่นเป็นยาเอ็น เป็นยาแก้จุกัด

103. ลางเค็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cassia alata* Linn.

ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ๆ : เล็ดเค็ด ขุมเห็ดเทศ

ที่มา : บ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

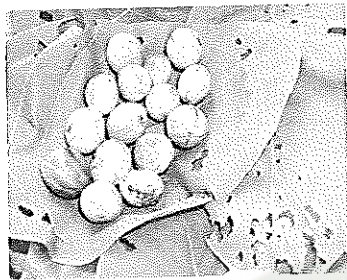
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้รากลางเค็ดผนเป็นยาแก้เจ็บคอ ใช้รากผนเป็น
 ยาแก้กินผิด ใช้รากเป็นยาทะมาลา ใช้รากเป็นยาแก้โรคกระเส้า

104. ส้มอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Terminalia chebula* Retz.

ชื่อวงศ์ : COMBRETACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ส้มอ สมอไทย ชมอ

ที่มา : บ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพันธุ์ไม้ที่พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามป่าเบญจพรรณแล้งและชื้นในภาคต่าง ๆ ของประเทศ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 15-25 เมตร ผลสมอไทย จะรูปร่างป้อม ๆ หรือรูปกระสวย มีเนื้อเยื่อหนาหุ้มเมล็ดซึ่งมีเมล็ดเดี่ยวแข็ง ๆ ผลโต 2-3 เซนติเมตร และยาว 3-4 เซนติเมตร มีพู่หรือเหลี่ยมตามยาวตัวผล 5 พู่ ผลแก่สีเขียวอมเหลือง แต่พอแห้งจะเปลี่ยนเป็นสีดำ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากชมอ (ยาฆ่าแมงท้อง) ใช้รักษา รากหมากสมอ (ยาหมากโทกแตก) ใช้รักษา โรคโทกแตก ส้มอ (ยาขับออก) ใช้รักษา โรคขี้ไม่ออก ใช้เมล็ดสมอ เป็นยาแมงคาเข้าหู เป็นยาแก้ ชะเออะ ผลฝนเป็นยาตัดเสลด ใช้แก่นต้มน้ำกินเป็นยาแก้เจ็บท้อง เป็นยา ฮาน ฝนกับน้ำกินเป็นยาสาละวิน แก้วชะเออะ เป็นยากางลงท้อง ใช้ผลฝนใส่น้ำเป็นยาแก้เสลด ใช้ผล ฝนกับน้ำมันงาเป็นยาแก้ตุ่มข้อน

105. สมัด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Clausena harmandiana* (Pierre) Pierr ex Guill.

ชื่อวงศ์ : RUTACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ชมัด

ที่มา : บ้านเอียด ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น มะสังเป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม กิ่งก้านแผ่ออกตั้งฉาก กับลำต้นมากมาย มีหนามเล็กยาว

ใบ ใบประกอบ ใบย่อย มีขนาดเล็ก รูปไข่สีเขียวเทานวล รสฝาดมัน เกิดตามป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า รากสัง (ยาซาง) ใช้รักษา โรคซาง หนักสัง (ยาชะดวงในท้องเลือกบ่เหือด, ยาไอ) ใช้รักษา โรคไอ, โรคชะดวง สังฝนเป็นยาแก้กั๊กแก้ป่วง ใช้เปลือกตำเป็นยาห้ามอาเจียน ใช้ผลชุคเป็นยาขับตาซ้อน

107. ส้มกบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hymenodictyon exelsum* Wall.

ชื่อวงศ์ : RUBIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : อุโลก ผักแว่น ส้มกบ

ที่มา : ป่าช้า บ้านม่วง ตำบลดงบัง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น อุโลกเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านสาขารอบต้น เป็นชั้น ๆ

ใบ รูปหอกปลายและโคนแหลม สีเขียวเข้ม เส้นใบสีอ่อน ออกขาว ก้านใบยาว ออกรวม ๆ กันบริเวณปลายกิ่งเปลือกต้นสีค่อนข้างเรียบ สีน้ำตาลเทา ยอดอ่อนสีแดงเรื่อ ๆ เกิดตามป่าราบทั่วไป

ประโยชน์และสรรพคุณ

เปลือกต้น แก่น แก้วไข แก้วร้อนในกระหายน้ำ ราก แก้วพิช แก้วร้อนในกระหายน้ำ

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากส้มกบ (ยาโหก, ยาซี้กะตีก) ใช้รักษา โรคลงเลือด, โรคพยาธิ ใช้เปลือกส้มกบฝนกินเป็นยาแก้ชะเออะ ใช้รากตำเอามาประคบฝีเป็นยาสมฝี ใช้เปลือกบดผงไว้กินรักษาโรคสูง (ผีชนิดหนึ่งมีหนอง) ใช้รากเป็นยาแก้เลือดออกคอก รากใช้แช่อาบเป็นยาแก้ไม้ค้ำง

108. ส้มพอ (ต้นข่อย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Streblus asper* Lour.

ชื่อวงศ์ : MORACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ส้มพอ สนนาย

ที่มา : บ้านพ่อเคน ลาวงศ์ บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลาง พบขึ้นตามพื้นที่ราบและป่าเบญจพรรณทั่ว ๆ ไปลำต้นสูงประมาณ 10-20 เมตร ผิวเปลือกลำต้นสีเทาอ่อนข้างขาว โคนลำต้นตรง เนื้อไม้เหนียว ส่วนบนค่อนข้างคดงอเป็นปุ่มปม และเป็นร่องเล็กน้อย ใบออกจากปลายกิ่งมีขนาดเล็ก สีเขียว ขอบใบเรียบ โคนใบมนแหลม ปลายใบแหลม ใบหนา หยาดคล้ายกระดาษทราย ใช้ขัดพื้นหรือถูชุดเมื่อกลาไหลได้ ออกดอกเป็นช่อดอกเล็ก สีขาวและเหลือง ผลกลม มีขนาดเล็กเท่าหัวเข็มหมุด เรียบ เมื่อยังอ่อนจะมีสีขาวหรือเทา เปลือกในมียางสีขาว เมื่อสุกผลสีเหลืองรับประทานได้ แต่ไม่เป็นที่นิยม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบส้มพ้อ (ยาเสียบท้องกลั่นในสุต) ใช้รักษา โรคเสียดท้อง(ปวดท้อง) รากลำพ้อ (ยาแขวมั่นหมั่น,ยาโคกแก้ว,ยาตาสาอน/ตาเหล่) ใช้รักษา โรคตา ส่อน,โรคฟัน ยอดลำพ้อ (ยามูกเลือดลงแดง) ใช้รักษา โรคมูก ส้มพ้อใช้ใบขยี้ใส่น้ำแล้วกรองมากิน เป็นยาสาละบาด เอาใบมาคั่วเป็นยาแก้ชะเออะ ใช้ใบตำกินแก้สาละบาดเลือด ใช้ต้มกินเป็นยาแก้เจ็บท้อง

109. ส้มลม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aganonerion polymorphum* Pierre. Ex.Spire

ชื่อวงศ์ : APOCYNACEAE

ที่มา : บ้านเอียด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เลื้อย มียางสีขาวบริเวณใบและลำต้น

ใบ เป็นใบเดี่ยวสด ออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ รูปไข่ หรือรูปไข่ขอบขนาน กว้าง 2.5 เซนติเมตร ยาว 4-7.5 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ใบมีรสเปรี้ยว

ดอก ออกเป็นช่อแบบ cyme ที่ปลายกิ่งหรือที่ปลายยอด ดอกแต่ละดอกมี 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอด ที่โคนมีรูปร่างเป็นแบบ funnel-form เกสรตัวผู้มี 5 อัน อยู่ติดกับหลอดของกลีบดอกตรงรอบ ๆ โคนกลีบ ก้านเกสรตัวผู้สั้น อับเรณูเป็นรูปหัวลูกศร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ส้มลมฝนใส่น้ำให้กินเป็นยาแก้หวา ใช้รากต้มกิน เป็นยาแก้จุก ใช้รากต้มกินเป็นยาแก้เจ็บคอ ใช้รากฝนกับน้ำเป็นยาสาละบาดวิน (มีอาการวิงเวียนศีรษะ)

110. ส้มโอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sterculia foetida* Linn.

ชื่อวงศ์ : STERCULIACEAE

ชื่ออื่น ๆ : สำโรง

ที่มา : สวนสมุนไพรมหอทองอินทร์ ประระทั้ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ส้มโองเผาเอาต่างห่อแพรขาวแช่น้ำกินรักษาโรค
นิวแม / เผาเอาต่างแช่น้ำกินรักษาโรคนี้

111. หัวสิงโค (ตะไคร้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cymbopogon citratus* (De ex Nees) Stapf.

ชื่อวงศ์ : GRMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : คาหอม ไคร จะไคร เcheidเกรย หัวสิงโค เหลอะเกรย

ที่มา : ชุมชนศรีสวัสดิ์ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ตะไคร้เป็นพืชที่มีอายุหลายปี ลำต้นรวมกันเป็นกอ ใบเรียวยาว ปลายแหลม
สีเขียวออกเทา และมีกลิ่นหอมดอกออกเป็นช่อยาว มีดอก เล็กฝอยจำนวนมาก ผลมีขนาดเล็ก ไม่
ค่อยติดดอกและผล ตะไคร้ปลุกง่าย เจริญงอกงามในดินแทบทุกชนิด การปลูก ใช้เหง้า

ปลูกโดยเอาลำต้นหรือ เหง้าปักชำ โดยตัดใบออก ให้เหลือตอ โคนยาวพอสมควร ปักเอียงลงดิน ตะไคร้ชอบดินร่วนซุย ไม่ชอบน้ำขังและปลูกได้ตลอดปี ส่วนที่ใช้เป็นยา ลำต้นและเหง้าแก่ สดหรือแห้ง ช่วงเวลาที่เก็บเป็นยา เก็บเหง้าและลำต้นแก่ รสและสรรพคุณยา รสปร่า กลิ่นหอม บำรุงไฟธาตุ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ ทำให้เจริญอาหาร แก้กาว

ประโยชน์และสรรพคุณ

มีน้ำมันหอมระเหยในใบและลำต้น ซึ่งมีฤทธิ์ในการขับลม แก้จุกเสียดและมีฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา

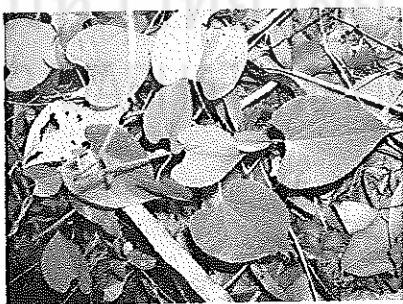
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบสีโค (ยานิวซีแลนด์) ใช้รักษา โรคนิวซีแลนด์ รากตะไคร้ (ยาหลงเลือดจุก) ใช้รักษา โรคหลงเลือด สีโค (ยานิวซีแลนด์, ยาหมากโทกทอง, ยาฮาก) ใช้รักษา โรคหมากโทกทองหรือกระเพาะเป็นพิษ, โรคช้ำซาก, โรคนิวซีแลนด์ ใช้รากต้มเป็นยาเข้ากำ รักษาโรคนี้ ปูน นิวคลิ่งลิ่งค์ เอาส่วนหัวและรากมาทอผสมกับยาตัวอื่นทอแพรชาวเป็นยาแก้พิษขึ้นหัว เป็นยาแก้งูกัด

112. หางหนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tinospora cordifolia* Miers

ชื่อวงศ์ : MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น ๆ : เครือหางหนู ชิงช้าชาติ วัลยชาติ

ที่มา : วัดสุนตชัชวาล อำเภอกงเต่า จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นเถาวัลไม้เลื้อย ขึ้นตามต้นไม้ และโขดหินที่ขึ้นมีมอสปกคลุม พบทุกภาคในประเทศไทย ลักษณะใบเป็นใบเดี่ยว ที่ปลายใบจะบีบตัวเป็นเส้นเล็ก ๆ คล้ายหางสัตว์ สปอร์จะเกิดที่นี้ ชาวบ้านเรียกว่าเฟินหางหนู ปลูกเลี้ยงค่อนข้างยาก เพราะต้องการความชุ่มชื้นสูง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้เครื่องทางหนูเป็นยาหมากสุก

113. หาด (มะหาด)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Artocarpus lakoocha* Roxb.

ชื่อวงศ์ : MORACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หาด ขุนป่า มะหาดใบใหญ่ หมากหาด

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น สูงประมาณ 30 เมตร ทรงพุ่มแผ่กว้าง ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน หรือรูปวงรี กว้าง 8-10 เซนติเมตร ยาว 10-20 เซนติเมตร หลังใบเป็นมันสีเขียวเข้ม ท้องใบสาก ดอก ช่อ ออกที่ซอกใบ ค่อนข้างกลม ก้านสั้น แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ผล เป็นผลรวมสี่เหลี่ยม ผิวขรุขระ มีขนนุ่ม

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้ปวกหาดเป็นยาถ่ายพยาธิเส้นด้าย พยาธิไส้เดือนและพยาธิตัวตืด สำหรับเด็ก สารที่ออกฤทธิ์คือ 2,4,3,5-tetrahydroxystillbene จากการศึกษาไม่พบความเป็นพิษ ขนาดที่ใช้คือ ผงปวกหาด 3 กรัม ละลายน้ำเย็นดื่มตอนเช้ามีดหลังจากนั้น ประมาณ 2 ชั่วโมงให้กินยาถ่าย (ดีเกลือ) นอกจากนี้ยังใช้ละลายน้ำทาแก้คัน “ปวกหาด” เตรียมโดยการเคี้ยวเนื้อไม้กับน้ำ กรองเนื้อไม้ออก ปีบน้ำออกให้แห้ง จะได้ผงสีน้ำตาลจับกันเป็นก้อน ง่ายไฟจนเหลือง เรียกก้อนนี้ได้ว่า ปวกหาด

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า แก่นหาดใช้ต้มน้ำรักษาโรคนี้่วแม่ ใช้เป็นยาแก้โรค ไข้คิงบ่เย็นมันยั้งเจ็บท้องบิด

114. หญ้าคา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Imperata cylindrica* Beauv.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 0.3-0.9 เมตร มีเหง้าใต้ดิน รูปร่างยาวและแข็ง ใบ เดี่ยว แทงออกจากเหง้า กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาวได้ถึง 1 เมตรขอบใบคม ดอก ช่อ แทงออกจากเหง้า ดอกย่อยอยู่รวมกันแน่น สีเงินอมเทาจาง ผล เป็นผลแห้ง ไม่แตก

ประโยชน์และสรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้รากและเหง้าเป็นยาขับปัสสาวะ แก้อาการกระเพาะปัสสาวะอักเสบ ปัสสาวะแดง บำรุงไต ขับระดูขาว มีการศึกษาฤทธิ์ขับปัสสาวะในสัตว์ทดลอง พบว่าได้ผลเฉพาะน้ำต้มส่วนราก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากหญ้าคา (ยานิวชี้แล่น, ยาชมองคอก, ยาหมักหม่น) ใช้รักษา โรคนิวชี้แล่น, โรคชมองคอก, โรคหมักหม่น หญ้าคา (ยาห้ามเลือดคอก, ยาสาละบาด) ใช้รักษา โรคสาละบาด ใช้รากหญ้าคาต้มกินเป็นยารักษาโรคไข้ เป็นยาสมอง ใช้รากตำรักษาโรคสาละบาด ใช้รากต้มน้ำใส่ปูนรักษาโรคสาละบาดแก่ ใช้รากทำยาแก้คาง เป็นยาแก้ส่านิบาด

115. หญ้าคมปาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Apluda matica*

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ที่มา : วัดป่าบ้านหนองหงส์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดมหาสารคาม

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใบหญ้าคุมปาว (ยานิวชี้แล่น) ใช้รักษา โรคนิวชี้แล่น ใช้รากหญ้าคุมปาวต้มกินเป็นยาแก้เจ็บคอ ใช้รากเป็นยาแก้ไข้เหลืองไม่ออก ผนเป็นยาเบื่อ ใช้ใบเป็นยาหมากสุก

116. หญ้าวงช้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Heliotropium indicum* Linn.

ชื่อวงศ์ : BORAGINACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หญ้าวงช้างน้อย ผักแพวขาว

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้ล้มลุก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หญ้าโคยงน้อยนำมาตำเป็นยาแก้กระหม่อม ใช้รากเป็นยาสาละบาด เป็นยาแก้สำนิบาด

117. หญ้าวงช้างหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tournefortia intonsa* Kerr.

ชื่อวงศ์ : BORAGINACEAE

ชื่ออื่น ๆ : ตานขโมย ขางขโมย (เหนือ)

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

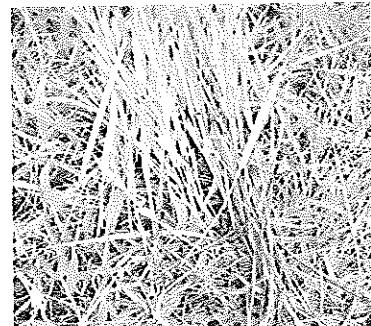
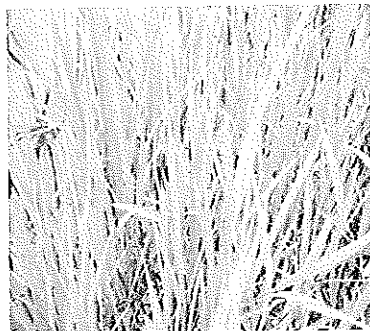
พรรณไม้เลื้อย

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากโคยง (ยาตาสอน/ตาเหล่) ใช้รักษา โรคตามัว, โรคตาสอน, รากโคยงน้อย (ยาตาแดง) ใช้รักษา โรคตาแดง รากหญ้าโคยง (ยาตามัว, รากหญ้าผากควาย(ยวมูกเลือด, ยาตาแดง)) ใช้รักษา โรคตาแดง, โรคตามัว รากหญ้าโคยงน้อย (ยาตามัว) ใช้รักษา โรคตาแดง หญ้าโคยงใหญ่ ใช้รากเป็นยาสละบาดเป็นยาแก้ส่านิบาด

118. หญ้าไซ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Leersia hexandra* Sw.

ชื่อวงศ์ : POACEAE (GRAMINEAE)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หญ้าไซเป็นพืชล้มลุกอายุหลายฤดู จัดเป็นหญ้าสะเทินน้ำสะเทินบกชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นในน้ำ หรือริมตลิ่งและ ๆ มีรากหยั่งลงดิน ลำต้นตั้ง แต่ค่อนข้างอ่อนแอไม่แข็งแรงมาก มีไหลอยู่ใต้ดิน ดอกและช่อดอกมีลักษณะคล้ายข้าว แต่ดอกมีขนาดเล็กกว่า และก้านช่อดอกมักมีสีชมพู

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หญ้าไซเผาแก่น้ำกินรักษาโรคนิวแม

119. หญ้าปากควาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dactyloctenium aegyptium* (L.) P. Beauv.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : หญ้าผากควาย

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หญ้าชนิดนี้ลำต้นตั้งสูงประมาณ 40-50 เซนติเมตร มีไหลแตกออกจาก โคนต้นข้อที่ติดอยู่กับพื้นดินจะออกรากและแตกยอดออกเป็นต้นใหม่ได้ ต้นอ่อนจะมีลำต้นแบนขอบใบมีขนเห็นชัดช่อดอกแตกเป็นแฉกจากจุด เดียวกันมีตั้งแต่ 3-5 แฉก แต่ละแฉกยาวประมาณ 3 เซนติเมตร ที่จุดรวมของแฉกช่อดอกนั้นเป็นขนปลายกลีบดอกแหลมโค้งขึ้นสำหรับในดินเหนียวและดินที่ไม่มีการเขตรกรรมเช่นตามข้างถนนต้นและช่อดอกจะเล็กกว่าธรรมดา หญ้าปากควาย เป็นวัชพืช ไม่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อการจำหน่าย

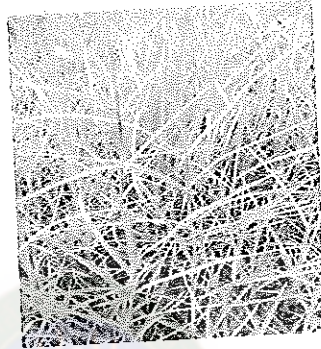
สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หญ้าผากควาย (ยาห้ามเลือดคอก) ใช้รักษา หญ้าปากควายตำใส่น้ำอุ่นรักษาโรคสาละบาด ใช้รากต้มรักษาโรคสาละบาดแก่หญ้าหน้าผากควาย (ยาสาละบาด) ใช้รักษา โรคสาละบาด

120. หญ้าแพด (หญ้าแพรก)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cynodon dactylon* (L.) Pers.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : หนองเก็ด (กระเหรียง - แม่ฮ่องสอน) หญ้าแพด (ภาคเหนือ) ทีข้าวเช่า (จีน)

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพรรณไม้ประเภทเดียวกับหญ้า แตกกิ่งก้าน เลื้อยปกคลุมดิน ยาวประมาณ 1 เมตร และลำต้นที่ตั้งขึ้นสูงประมาณ 4-12 นิ้ว ลักษณะของลำต้นเป็นข้อ และมีรากงอกออกมา

ใบ ใบออกที่ข้อลำต้น ตรงข้ามกัน ลักษณะของใบเป็นเส้นยาว โคนใบมีสัน ปลายแหลมยาว ขนาดของใบมีความยาวประมาณ 1-7 เซนติเมตร กว้างประมาณ 1-3 มิลลิเมตร

ดอก ดอกออกเป็นช่อ ช่อหนึ่งมีดอกอีกประมาณ 3-7 ช่อ ลักษณะของช่อดอกย่อยเป็นเส้นมีสีเขียวอมเทา หรือสีม่วง ยาวประมาณ 1-2 นิ้ว และลักษณะของดอกย่อยจะออกเรียงเป็นแถว

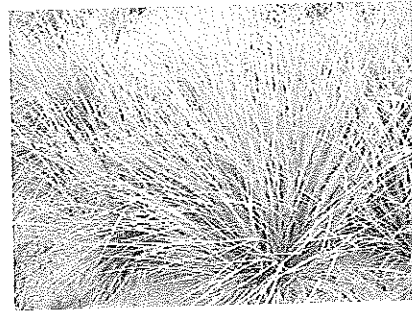
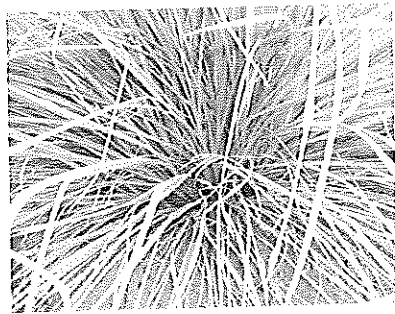
ผล เมื่อดอกร่วงก็จะติดผล มีขนาดยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากหญ้าแพดใช้ตำกินรักษาโรคนิวเ็น ใช้รากต้มเป็นยาปัสสาวะไม่ออก แก้ปัสสาวะขัด แก้ปัสสาวะเหลือง แก้ปัสสาวะแดง แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ปัสสาวะขุ่น

121. หญ้าแพก (หญ้าแฝก)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Themeda triandra* Forsk.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชขึ้นแน่นเป็นกอ และมีระบบรากหยั่งลึกและแผ่กระจายลงไปในดินตรง ๆ เหมือนกำแพง จึงเหมาะในการใช้ในการยึดดินป้องกันการพังทลายของดิน อีกทั้งยังช่วยเก็บความชื้นของดินได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสามารถปลูกเป็นแนวป้องกันตะกอนดิน และกรองของเสียต่าง ๆ ที่ไหลลงในน้ำ รากของหญ้าแฝกมีความแข็งแรง สามารถหยั่งรากลงไปในเนื้อดินดาน ซึ่งเป็นดินที่มีความแข็งคล้ายหิน ทำให้ดินแตก่วนซุย เป็นการเพิ่มความชื้นในดินได้อีกทางหนึ่ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า ใช้ใบหญ้าแฝกเป็นยาแก้เจ็บไข้ทุกสูก ใช้รากต้มเป็นยาปัสสาวะไม่ออก แก้ปัสสาวะขัด แก้ปัสสาวะเหลือง แก้ปัสสาวะแดง แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้ปัสสาวะขุ่น

122. หญ้าลับสิ้น

ที่มา : สวนสมุนไพรหอมทองอินทร์ ประระทั้ง

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า รากหญ้าลับสิ้น (ยากบูรห้อง) ใช้รักษา โรคกะบูรห้อง, รากหญ้าลับสิ้น (ยาสาละบาด) ใช้รักษา โรคสาละบาด ใช้รากหญ้าลับสิ้นเป็นยาสาละบาด ตำ

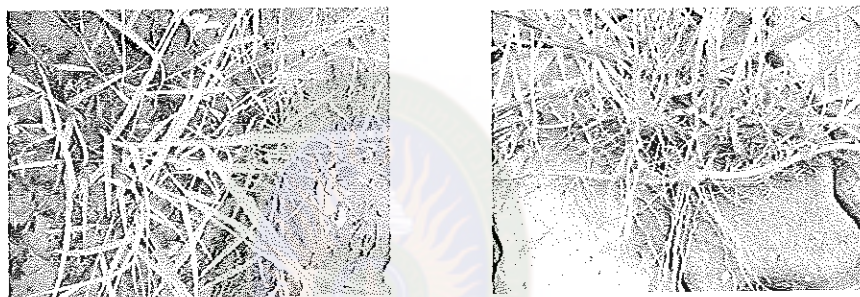
เข้ากับยาตัวอื่นในน้ำกินเป็นยาแก้ชะเออะ เป็นยาพยาธิ ใช้รากฝนเป็นยาปัสสาวะปวด ปัสสาวะเจ็บ เป็นยาแก้สаниบาด

123. หญ้าหวาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Panicum repens* Linn.

ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE

ชื่ออื่น ๆ : หญ้าอ้อยน้อย หญ้าหวาย (อีสาน) หญ้าใบไผ่ หญ้าชันอากาศ หญ้าครุน หญ้า
จิง แคมมัน

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพืชรากหญ้าขน แต่ตามต้นไปไม่มีขน
ดอก ดอกกลมเล็ก ๆ สีขาว เป็นช่อกระจุก ออกตามยอด มีหัวเป็นข้อ ๆ คล้ายขิงแต่
แข็งเหมือนหวาย

ประโยชน์และสรรพคุณ

หัว แก้ทางเดินปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ มีไขขาวในปัสสาวะ หรือเป็น
ตะกอน และรากแก้ปัสสาวะพิการ แก้ไตทำงานไม่สะดวก แก้ไข้

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาใบลานเชื่อว่า ใช้หัวหญ้าหวายต้มเป็นยาแก้อุปทม ใช้หัวเป็นยา
แก้โรคเคียวลิ้น

124. หญ้าหอมแก้ว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bonnaya reronicaefolia* Spreng var. *verbenaefolia*
Hook.

ชื่อวงศ์ : SCROPHULARIACEAE

ที่มา : อำเภอร่องคำ จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทั่วไป

พรรณไม้ล้มลุก

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หญ้าหอม (ยาลงแดง) ใช้รักษา โรคลงแดง รากหญ้าหอมแก้ว(ยาเลือดบ่เหือด) ใช้รักษาโรค หญ้าหอมแก้ว(ยามูกเลือด,ยาลงเลือดตกทวาร,ยาห้ามเลือด,ยานิวชี้แล่น,ยาปวดหัว,ยาเจ็บเสียด,ยาสัพพลงทั้งมวล,มยาเสลดขึ้น,ยาไอปากบ่ได้,ยาไอเลือดคอกออก ใช้รักษา โรคลงเลือด,โรคสัพพลงทั้งมวล,โรคมูก,โรคนิวชี้แล่น หญ้าหอมแก้วผสมกับพริก ชิง กระเทียมต้มเป็นยาแก้ไข้หลบ ต้มเคี้ยวเอาน้ำมากินรักษาโรคลงเลือด ในทวาร เป็นยารักษาโรคป้าง ตำใส่ในน้ำอุ่นรักษาโรคสาละบาด ใช้เป็นยาทาทาง เป็นยาแก้ส่านิบาด

125. หญ้าแห้วหมู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cyperus rotundus* Linn.

ชื่อวงศ์ : CYPERACEAE

ชื่ออื่น ๆ : หญ้าขนหมู (แม่ฮ่องสอน) หญ้าแห้วหมูใหญ่ หญ้าแห้วหมู

ที่มา : บ้านเขว อำเภอมืออง จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก อายุหลายปี สูง 20-40 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินเป็นหัว คล้ายหัวแห้วไทย แตกแขนงลำต้นเป็นเส้นแข็งเหนียวอยู่ใต้ดินและงอกเป็นหัวใหม่ได้ ใบเดี่ยว จำนวนมาก แทงออกจากหัว กว้าง 2-7 มิลลิเมตร ยาว 5-20 เซนติเมตร กลางใบเป็นร่องสีเขียวเข้ม เกือบถึงดอก ออกเป็นช่อขนาดเล็กแบบดอกหญ้า สีน้ำตาลแดง แทงขึ้นจากกลางต้น ก้านช่อดอกเป็นสามเหลี่ยมตรง ผล เป็นผลแห้ง รูปขอบขนานรูปไข่กลับ ปลายแหลมมีหน้าตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม มีสีน้ำตาล หรือดำ

ประโยชน์และสรรพคุณ

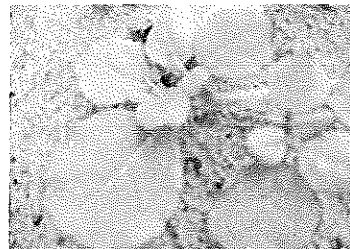
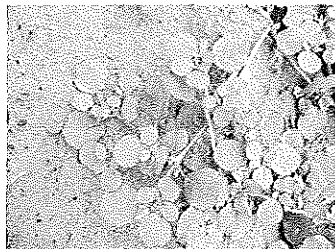
แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด: นำหัวแห้วหมู 1 กำมือ (70-70 หัว หรือหนัก 15 กรัม) ทุบให้แตกต้มเอาน้ำดื่ม หรือใช้หัวสดครั้งละ 5 หัว โขลกให้ละเอียดผสมน้ำผึ้ง รับประทาน และแก้บิด หัวแห้วหมูแห้ง 7 - 8 หัว บดกับขิงแก่แห้ง 4 - 5 แว่น คลุกกับน้ำผึ้ง รับประทานเป็นยา ลูกกลอน

สรรพคุณยาในคัมภีร์ยาโบราณเชื่อว่า หญ้าแห้วหมู(ยาห้ามเลือดคอก,ยาใช้สาละมาส บ่ ฮาก,แผลกว้างลึก) ใช้รักษา โรคมูก,โรคลมทั่วไป,โรคตาเปื่อย หัวแห้วหมู (ยาแม่เอ็ง) ใช้รักษา โรคตามัว,โรคตาเปื่อย ใช้หัวหญ้าแห้วหมูต้มรับประทานแก้โรคนิว เอาหัวมาตำผสมใส่น้ำร้อนกินรักษา โรคร้อน ใช้หัวปั่นแช่น้ำกิน ตบหัวเป็นยาเลือดขึ้น ใช้หัวเป็นยาสาละบาด เป็นยารักษาโรคปวดหัว เอาส่วนหัวตำใส่น้ำอุ่นรักษาโรคสาละบาด ต้นฝนเป็นยาแก้กั๊ก ใช้หัวต้มเป็นยาฮาน ใช้รากต้มเป็นยาแก้เจ็บหัวใจ เป็นยาแก้ปัสสาวะ เป็นเลือด ใช้หัวเป็นยาเอ็น ใช้หัวเป็นยาแก้โรคเคี้ยวลิ้น ใช้หัวตำใส่น้ำแกะอะอะ เป็นยากวาดพิษออก

126. ห่มฟ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Boerhavia diffusa* Linn.

ชื่ออื่น ๆ : ผักขมหินนังกูแซบั้งแปผักขมฟ้าผักบังดินผักเบี้ยหิน

ที่มา : บ้านเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม